

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
THE BUDDHIST PROPAGATION OF MISSIONARY MONKS
IN PHOPRATUPCHANG DISTRICT, PICHIT PROVINCE

พระครูสมุห์สำน ยุตติโก (จุลปาน)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

พระครูสมุห์สายน ยุติโก (จุลปาน)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Buddhist Propagation of Missionary Monks
in Phoprattupchang District, Pichit Province

Phrakhusamu Sayan Yuttiko (Julapan)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พิเชฐ ทังโต)

กรรมการ

(พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.)

กรรมการ

(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

ประธานกรรมการ

พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสมุห์สาयน์ ยุตติโก)

ชื่อสารนิพนธ์	: การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ผู้วิจัย	: พระครูสมุห์สายัน ยุติโก (จุลปาน)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์	: พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร. ป.ธ.๗., พธ.บ., (ศาสนา), ศศ.ม. (การบริหารองค์การ), DODT. (Organization Development and Transformation), Ph.D. (Philosophy), DM. (Public Menagement) : พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร., พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากประชาชนทั่วไปในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ได้จำนวน ๓๙๖ คน จากประชาชนทั้งหมด ๓๘,๔๓๓ คน โดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ ๐.๘๙๒ เป็นคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิด โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที (t-test) และค่าเอฟ (F-Test) และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑) ประชาชนกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ด้านวิธีการเผยแพร่ และด้านขั้นตอนการเผยแพร่ ตามลำดับ

๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า ด้านเพศ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนด้านอายุ ด้านวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านอาชีพ พบว่า โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ปัญหา อุปสรรค การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร พบว่า ๑) พระธรรมทูตมีการบรรยายมากกว่าการนำปฏิบัติจริง ๒) พระธรรมทูตขาดการจัดทำเสียงธรรมะตามสายในชุมชน ๓) พระธรรมทูตขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย ๔) พระธรรมทูตขาดการชี้แจงในการทำงาน และมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ข้อเสนอแนะ พบว่า ๑) พระธรรมทูตควรกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง ๒) พระธรรมทูตควรมีการจัดทำธรรมเสียงตามสายในชุมชน ๓) พระธรรมทูตควรมีฝึกทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย ๔) พระธรรมทูตควรมีการชี้แจงให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง

Research Paper Title : : The Buddhist Propagation of Missionary Monks
in Phopratup Chang District, Pichit province

Researcher: : Phrakhpusamu Sayan Yutigo (Julapan)

Research Paper Supervisory Committee:

: Dr. Phrasutivirabandit, Pali VII, B.A. (Religion),
M.A. (Organization Administration), DODT. (Organization
Development and transformation), Ph.D (Philosophy),
DM. (Public Management)

: Dr. Phramaha Krisada Kittisobhano, BA, (Buddhist
Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist
Management)

Date of Graduation : March 15, 2018

Abstract

Objectives of this research were: 1. to study Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatubchang District, Pichit Province, 2. to compare peoples' opinions towards the Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatubchang District, Pichit Province and 3. to study problems, obstacles and proposal for Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatubchang District, Pichit Province.

Methodology was the mixed methods; The quantitative research collected data by survey method from 396 samples derived from populations of 38,433 people using Taro Yamane's formula with opened and closed end questionnaires that had reliability value at 0.892, analyzed data with descriptive statistics: frequency, percentile, mean and SD, standard deviation, t-test and F-test. The qualitative research collected data from 10 key informants, interviewing with structured in-depth-interviewing scripts and analyzed data by descriptive interpretation.

Findings were as follows:

1. Samples' pinions towards the Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatubchang District, Pichit Province by overall were at high level ($\bar{X} = 4.08$) and classified by each aspect; content and methods and preparation were also at high level consecutively.

2. Peoples' opinion comparison about the Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatub classified by personal factors finding that people with different sexes did not have different opinions toward Buddhism dissemination of Dhammatuta monks at Phopatubchang District, Pichit Province, denying the set hypothesis. People with different age, education levels and occupations had different opinions toward Buddhism dissemination of Dhammatuta monks with statistical significant level at 0.05 accepting the set hypothesis.

3. Problems, obstacles of Buddhism dissemination of Dhammatuta monks were that 1) Dhammatuta monks emphasized on lecturing rather than real practice, 2) Dhammatuta monks made Dhamma line in the communities, 3) Dhammatuta monks lacked skills in using modern media and technology for dissemination and 4) Dhammatuta monks did not give clear assignment of works to those who involved in the operation. Recommendation: 1) Dhammatuta monks should apply easy to understand and practical contents for dissemination, 2) Dhammatuta monks should make Dhamma lines in communities, 3) Dhammatuta should have additional training in technological using in Dhamma dissemination and 4) Dhammatuta monks should be informed of every Dissemination activity.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัด พิจิตร สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อยด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของ ประธานกรรมการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร และคณะกรรมการ ดร. อำนาจ บัวศิริ ผศ.ดร. พิเชฐ ทังโต และคณะกรรมการ ที่ปรึกษา สารนิพนธ์ทุกท่าน และผู้มีส่วนสำคัญยิ่งคือ พระสุธีวรบัณฑิต, ดร. ประธานกรรมการควบคุม สารนิพนธ์ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร. กรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาเมตตา ช่วยเหลือด้านให้คำปรึกษาแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยมีความถูกต้อง ชัดเจน และสมบูรณ์ยิ่งขึ้นนับตั้งแต่ผู้ศึกษาได้เริ่มทำงานวิจัยด้วยความตั้งใจเต็มใจปรารถนาดีตลอดมา

ขอกราบขอบคุณ พระครูวิกรมสมาธิวัตร เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง และพระครูปลัดดิลกวัฒน์ เจ้าคณะตำบลโพธิ์ประทับช้าง พระครูวิสุทธิธรรมวิมล รองเจ้าคณะตำบลไพร่รอบ พระครูพิสุทธิธรรมสถิต เจ้าอาวาสวัดย่านยาว และขอเจริญพรขอบคุณ นายอัครชัย ได้ผลปัญญา ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร นายธีทัต พิมพา ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร นายปราโมทย์ แก้ววิเชียรนายกเทศมนตรีเทศบาลโพธิ์ประทับช้าง นายนิสิต สวัสดิเทพ นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง นายนรสิงห์ ยิ่งเพ็ง กำนันตำบลวังจิก นายมานะ แก้ววิเชียร ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลโพธิ์ประทับช้าง ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถาม และให้ความร่วมมือในการตอบ แบบสอบถามในการทำวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ ทุกท่าน เจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ และเป็น กำลังใจให้การสนับสนุนแก่ผู้วิจัยตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอน้อมบูชาเป็นกตัญญู กตเวทิตาบูชา พระคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และญาติสนิทมิตรสหาย ผู้ที่เป็นกำลังใจสนับสนุน ในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งบูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้มีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา รวมทั้งญาติโยม ผู้ที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดทุกท่าน ที่มีส่วนในการสร้างพื้นฐานทางการศึกษาให้แก่ผู้ศึกษามา ตั้งแต่ต้นจนถึงบัดนี้ ทำให้งานวิจัยประสบผลสำเร็จลุล่วงด้วยดี

พระครูสมุห์สายัน ยุติโก (จุลปาน)

๖ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ณ)
สารบัญแผนภาพ	(ท)

บทที่ ๑	บทนำ	๑
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	คำถามการวิจัย	๔
๑.๓	วัตถุประสงค์การวิจัย	๔
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕	สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒	เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑	แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๗
๒.๑.๑	ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่	๗
๒.๑.๒	หลักการและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า	๑๖
๒.๑.๓	หลักการสอนของพระพุทธเจ้า	๑๗
๒.๑.๔	วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า	๑๘
๒.๒	แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต	๔๒
๒.๓	ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๕๙
๒.๔	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๓
๒.๔.๑	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๖๓
๒.๔.๒	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต	๖๖
๒.๕	กรอบแนวคิดการวิจัย	๗๐

สารบัญ (ต่อ)

	เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓	วิธีดำเนินการวิจัย	๗๒
	๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๗๒
	๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๗๒
	๓.๓ เครื่องมือในการวิจัย	๗๕
	๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๗
	๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๘
บทที่ ๔	ผลการวิจัย	๘๐
	๔.๑ ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๑
	๔.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๘๓
	๔.๓ เปรียบเทียบ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๘๘
	๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๑๑๓
	๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๑๒๑
	๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๕	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๓๒
	๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๒
	๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๖
	๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๒
	๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๔๒
	๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๒
บรรณานุกรม		๑๔๔
ภาคผนวก		๑๔๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๑๕๐
ภาคผนวก ข ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	๑๕๖
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงแบบสอบถาม (Try Out)	๑๖๐
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)	๑๖๒
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๔
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๕
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๘๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์ในพื้นที่เขตปกครอง คณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๗๔
๔.๑	จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๘๑
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม	๘๓
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๘๔
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่	๘๕
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแผ่	๘๖
๔.๖	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	๘๗
๔.๗	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ	๘๘
๔.๘	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ	๘๙
๔.๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับ ช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ ด้านภาพรวม	๙๑

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๙๓
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแผ่	๙๕
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแผ่	๙๗
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	๙๘
๔.๑๔	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ	๙๘
๔.๑๕	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านภาพรวม	๑๐๑
๔.๑๖	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๑๐๒
๔.๑๗	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแผ่	๑๐๓
๔.๑๘	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านวิธีการเผยแผ่	๑๐๔

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๙	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	๑๐๕
๔.๒๐	การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอาชีพ	๑๐๖
๔.๒๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านภาพรวม	๑๐๘
๔.๒๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๑๑๐
๔.๒๓	ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	๑๑๒
๔.๒๔	ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๑๑๓
๔.๒๕	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแผ่	๑๑๔
๔.๒๖	ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่	๑๑๕
๔.๒๗	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่	๑๑๖
๔.๒๘	ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแผ่	๑๑๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๙	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่	๑๑๘
๔.๓๐	ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัด พิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๑๑๙
๔.๓๑	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๑๒๐

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

- ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย
- ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

- ๗๑
- ๑๓๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนคัมภีร์อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ล. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗๑ ที.ล. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สัลลขณชวคคปาติ ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ และทีฆนิกาย สัลลขณชวคคอฏฐกถา ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/หน้า เช่น ที.ล.อ. (บาลี) ๑/ ๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงควลลิตานี สัลลขณชวคคอฏฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา ตามลำดับดังนี้

อธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)		= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	ภาษาไทย
วิ.ม.หา. (ไทย)		= วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์	ภาษาไทย
ที.ล. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สัลลขณชวคค	ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
ม.ม. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์	ภาษาไทย
ส.ส. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	ภาษาไทย
ส.ม. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค	ภาษาไทย
อง.ปญจก. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	ภาษาไทย
อง.จตุกก. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	ภาษาไทย
อง.สตตก. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย สตตกนิบาต	ภาษาไทย
ขุ.ธ. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบท	ภาษาไทย
ขุ.ชา. (ไทย)		= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ปรากฏขึ้นภายหลังจากตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว แสดงธรรมโปรดแก่ปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนะ และยสกุลบุตรพร้อมสหาย ๕๔ คน ทรงให้การอุปสมบทแก่บุคคลเหล่านี้เป็นพระภิกษุชุดแรกในพระพุทธศาสนา รวมเป็น ๖๐ รูป ซึ่งเป็นการเกิดขึ้นแห่งพระธรรมทูตหรือทูตทางธรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา พระองค์เห็นสมควรที่จะส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนาให้แพร่หลายทั่วชมพูทวีป จึงรับสั่งกับภิกษุเหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายมีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”^๑

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงได้พระสาวกเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่ ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป จึงนับว่าพระสงฆ์สาวกเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่ง เพราะพระสงฆ์สาวกเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัยและเป็นส่วนหนึ่งของพุทธบริษัท (ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา) ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาลส่วนใหญ่เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร และยึดมั่นในคุณธรรมของนักเผยแผ่ มีปฏิปทา น่าเลื่อมใส จึงสามารถเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้แพร่หลายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ จนสามารถสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาจนถึงปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลนั้น ได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่นการแสดงธรรม^๒ การสนทนาธรรม^๓ การแนะนำสั่งสอน^๔ การปฏิบัติตนให้เป็นที่

^๑ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

^๓ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๐๑/๔๓๔.

^๔ ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๔๗.

นำเลื่อมใส^๕ และการตอบปัญหาข้อข้องใจสงสัย^๖ เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการ และเทคนิคในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือปฏิบัติเป็นหลักในการแสดงธรรม ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็นแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่านและไม่เสียตีสักผู้หนึ่ง^๗

นับตั้งแต่การปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเป็นต้นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมทูต มีพัฒนาการมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะ เป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด พระองค์ทรงเป็นราชาอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๓๖ เมื่อทำการสังคายนาสำเร็จแล้ว พระองค์ก็ทรงให้การสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการจัดส่งพระธรรมทูตออกไปยังประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย^๘ โดยการจัดแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น ๙ สาย ดังนี้

๑) ส่งพระมหาเทวเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังมหิสมณฑล ปัจจุบันคือแคว้นทางตอนใต้ลำนํ้าโคทาวารี รัฐไมซอร์ ประเทศอินเดีย

๒) ส่งพระรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังวนวาสีประเทศ ปัจจุบันคือแคว้น กนาระเหนือเมืองบอมเบย์

๓) ส่งพระธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังอปรันตประเทศ ปัจจุบันคือแคว้นทางชายทะเลตอนเหนือเมืองบอมเบย์

๔) ส่งพระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังมหารัฐประเทศ ปัจจุบันคือแคว้นบริเวณยอดลำนํ้าโคทาวารี แถบปูน่า

๕) ส่งพระมัชฌันติกเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังกัสมิระ และคันธาระประเทศปัจจุบันคือแคว้นแคชเมียร์และประเทศอัฟกานิสถาน

๖) ส่งพระมัชฌิมเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังหิวันตประเทศ ปัจจุบันคือมณฑลที่ตั้งอยู่เชิงเขาหิมาลัย และประเทศเนปาล

๗) ส่งพระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังโยนกประเทศ ปัจจุบันคือ ทางตอนเหนือของประเทศอิหร่าน (เปอร์เซีย)

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

^๖ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๗/๔๐๐.

^๗ อ.ป.ญ.จก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^๘ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, “สมัยแรกพระพุทธศาสนาเป็นประธานของประเทศ”, ในสุพรรณภูมิอยู่ที่นี้ ที่แผ่นดินสยาม, สุจิตต์ วงษ์เทศ, บรรณาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓-๒๔.

๘) ส่งพระมหินทรเถระ พระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังลังกาทวีป ปัจจุบันคือประเทศศรีลังกา

๙) ส่งพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าคณะเข้าไปยังสุวรรณภูมิ ปัจจุบัน คือ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย

เมื่อประเทศไทยได้รับเอาพระพุทธศาสนามาเป็นศาสนาประจำชาติตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งกรุงสุโขทัยเป็นต้นมา ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการจัดส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยทรงแต่งตั้งและมอบหมายให้พระอุบาลีมหาเถระพร้อมด้วยคณะพระธรรมทูตมาอุปสมบทให้ชาวศรีลังกา ทำให้นิกายสยามวงศ์เกิดขึ้นตั้งแต่นั้น และพระสงฆ์ไทยได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในศรีลังกาจนเป็นปึกแผ่นมั่นคงถึงปัจจุบัน^๙

ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตผู้วิจัยได้ศึกษาแล้วพบว่า ปัญหาและอุปสรรค ด้านรูปแบบการสื่อสาร ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์ หรือการบรรยายภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมะไม่เข้าถึงจิตใจของผู้ฟังอย่างแท้จริง ด้านวิธีการหรือกลวิธีในการเผยแผ่ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟัง หรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลมาก่อน รวมทั้งสื่อในการนำเสนอต่าง ๆ ส่วนใหญ่มุ่งใช้แต่สื่อบุคคลเป็นหลักทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตที่มีความจำกัด

ผู้วิจัยตระหนักดีว่าการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึง การเผยแผ่หลักธรรมประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นการปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สามารถสร้างความเชื่อถือศรัทธาได้มากน้อยเพียงใด จึงมุ่งการวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการพัฒนาการเผยแผ่พระศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร และในอำเภออื่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในจังหวัด อื่น ๆ ด้วย

^๙ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **ตำนานพระพุทธเจดีย์**, (ธนบุรี : รุ่งวัฒนาการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๓-๓๔.

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างหรือไม่ อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาสถานภาพทั่วไปของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ๓. ด้านวิธีการเผยแพร่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่^{๑๐}

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา สามัญ อาชีพ

^{๑๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗-๔๘.

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ๓. ด้านวิธีการเผยแพร่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔.๓.๑ ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีจำนวน ๓๘,๔๓๘ คน^{๑๑}

๔.๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ ท่าน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ.๒๕๖๐ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนทั่วไปที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

^{๑๑}สำนักงานทะเบียนอำเภอโพธิ์ประทับช้างจังหวัดพิจิตร, รายงานสถิติประชากรระดับสำนักทะเบียน, (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐).

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงทำให้ขยายกว้างขวางออกไป สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำเอาหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติ

พระธรรมทูต หมายถึง พระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ โดยได้รับการแต่งตั้งจากแม่กองงานพระธรรมทูต และคณะสงฆ์ให้ปฏิบัติภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเขตความรับผิดชอบของคณะสงฆ์ ในที่นี้คือ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

เนื้อหาของการเผยแผ่ หมายถึง เรื่องที่บรรยาย มีความสอดคล้องสถานการณ์ในปัจจุบัน มีแนวคิด เหมาะสมการดำรงชีวิตมีความเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน

รูปแบบการเผยแผ่ หมายถึง การให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น โรงเรียน, วัด, หน่วยงานของภาครัฐและชุมชนในการบรรยายธรรมและมีการจัดทำสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ แผ่นพับ และซีดีคำสอนในพระพุทธศาสนา

วิธีการเผยแผ่ หมายถึง มีการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยาย และมีการใช้อุปกรณ์เครื่องสื่อสารการมาใช้ในการบรรยาย

ขั้นตอนการเผยแผ่ หมายถึง ขั้นตอนในการทำงานตั้งแต่การจัดทำแผนงาน / โครงการประชุมชี้แจงกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดเตรียมสถานที่ดำเนินงาน อุปกรณ์ และมีการติดตามประเมินผลการทำงาน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑. ทำให้ทราบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑.๗.๒. ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓. ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะต่อ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑.๗.๔. นำองค์ความรู้ที่ได้ค้นพบจากการวิจัยเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ไปใช้หรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวัดแต่ละแห่งต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต
- ๒.๓ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
- ๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด แนวทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อประกอบการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายทั่วไปของการเผยแผ่

ความหมายคำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” ในภาษาไทยที่เกี่ยวกับการประกาศบอกเล่ากล่าวสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีทั้งคำว่า เผยแผ่ และคำว่า เผยแพร่ ซึ่งทั้งสองคำนี้ต่างก็มีความหมายใกล้เคียงกัน สามารถใช้แทนกันได้หรือไม่ และคำทั้งสองนี้มีข้อกำหนดนิยมใช้อย่างไร จะใช้ว่าเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือ เผยแพร่พระพุทธศาสนา กันแน่

ดังนั้น เพื่อความกระจ่างชัดและใช้ถูกต้องตรงตามความมุ่งหมาย ในที่นี้ จึงขอเสนอนิยามคำจำกัดความของคำสองคำไว้ดังนี้

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ความหมายดังนี้ คำว่า เผยแผ่ เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้ขยายออกไป, หรือ ขยายออกไป ส่วนคำว่า เผยแพร่ เป็นคำกริยา หมายถึง โฆษณาให้แพร่หลาย

ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด...คำวัด ของ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) ได้ให้ความหมายว่า “เผยแผ่ ในคำวัดใช้เป็นคำหลักในความหมายว่า ทำให้แพร่หลายในลักษณะติดแน่นซึมซาบ กระจายไป เช่น เผยแผ่ศาสนา เผยแผ่ธรรม องค์การเผยแผ่

ส่วน เผยแพร่ ใช้ในความหมายว่า ประกาศ โฆษณา ทำให้แพร่หลายในลักษณะกระจายให้เป็นรูปธรรมหรือให้ สัมผัสทางตา หู เป็นต้น เช่นใช้ว่า การเผยแผ่ศาสนาสามารถทำได้หลายวิธี เช่น เผยแพร่ไปตามสื่อต่างๆ หรือเผยแพร่ทางวิทยุทีวี เป็นต้น”

โดยนัยนี้ จึงสรุปได้ว่า คำว่า “เผยแผ่” และคำว่า “เผยแพร่” มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เผยแผ่ หมายถึงการเปิดเผยสิ่งที่ปกปิดอยู่ให้คนได้รู้ได้เห็น แต่เป็นการเปิดเผยสิ่งที่ดีที่ประเสริฐ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจิตใจของคนเรา เช่น เปิดเผยประกาศหลักพระธรรมคำสอนอันประเสริฐบริสุทธิ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บุคคล

ทั่วไปยังไม่รู้จักให้รู้จัก ยังไม่เข้าใจให้ได้เข้าใจ และยังไม่เข้าถึงให้ได้เข้าถึง เป็นต้น ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า ตีแผ่ ซึ่งใช้ในงานองประจาน คือเปิดเผยสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดีที่ถูกปกปิด หรือเปิดโปงสิ่งที่กลับซับซ้อนซ่อนเงื้องำอวดความชั่วร้ายให้คนได้รู้ได้เห็น ส่วนคำว่า แผ่ มักใช้กับสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นคำว่า แผ่เมตตา แผ่ความสุข ช่วยเหลือเผื่อแผ่ เป็นต้น

ส่วนคำว่า เผยแพร่ หมายถึงการทำให้ขยายหรือการทำให้กระจายออกไปในวงกว้าง คือสิ่งนั้นไม่ได้ปกปิด แต่มีอยู่ในขอบเขตจำกัด เมื่อต้องการจะขยายออกไปในวงกว้าง ก็จะใช้คำว่า เผยแพร่ และคำนี้มักใช้กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น แพร่ภาพ แพร่ข่าว แพร่เชื้อ เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อจะประกาศเปิดเผยหลักพระธรรมวินัย หรือพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในฐานะเป็นหลักปฏิบัติดีหลักปฏิบัติชอบที่ทำให้คนเราได้รับประโยชน์สุขทั้งในอภิปภชาตินี้ และอภิปภชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน จึงสมควรอย่างยิ่งที่ใช้คำว่า “เผยแผ่พระพุทธศาสนา” ซึ่งเหมาะกว่าใช้คำว่า “เผยแพร่พระพุทธศาสนา” การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่นี้ หมายถึงการนำเอาหลักธรรมคำสอนอันประเสริฐอันเป็นธรรมชาตินิรันดร์ที่เกิดจากพระปัญญาตรัสรู้ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับการเรียนรู้และน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นคนดีมีศีลธรรมประกอบด้วยคุณธรรมมีเมตตาเป็นต้น เกิดความสงบสุขทั้งชาติปัจจุบันและภพหน้า จากคนกลุ่มหนึ่งไปสู่คนอีกกลุ่มหนึ่ง จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยยึดเอาอุดมคติ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ตรัสไว้^๔

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การที่จะหาทางให้คนเรานับถือศาสนาหนึ่งศาสนาใดเป็นเรื่องที่ต้องใช้วิธีการเผยแผ่ชักจูงหรือมีผลประโยชน์เข้าล่อ จึงจะมีคนนิยมหันมานับถือกันมากขึ้นๆ แต่พระพุทธศาสนาก็ยังคงใช้วิธีการเผยแผ่คือการประกาศแต่สิ่งที่ดีที่ชอบให้ทราบ โดยไม่คำนึงว่าจะมีใครหันมานับถือ ให้เป็นเรื่องเสรีภาพส่วนบุคคล จึงมีพุทธศาสนิกชนบางท่านเป็นห่วงในเรื่องนี้

^๔ แก้ว ขิตตะขบ, ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (จากชมพูทวีป - สุธรรณภูมิ), (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๔-๒๕.

ต้องการและพยายามใช้วิธีการเผยแพร่แทนการเผยแพร่พระพุทธศาสนาศาสนาต่างๆ ส่วนใหญ่เผยแพร่โดยวิธีการชักจูง บังคับ ชู หรือเอาผลประโยชน์เข้าล่อเช่น จัดการศึกษาให้ ให้การสงเคราะห์ต่างๆ เพื่อให้คนนิยมเห็นดีเห็นงามหันมานับถือ หรือมีความเกรงกลัวหันมานับถือ แม้ในปัจจุบันจะมีลัทธิใหม่ๆ ที่ไม่ใช้วิธีการขู่บังคับให้คนเรานับถือแต่ก็ไม่ว่ากันที่จะใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อ วิธีการตลาดให้ความสนุกสนานบันเทิงต่างๆ โดยผู้เผยแพร่เข้าไปหาถึงตัวถึงบ้าน พูดเข้าชี้ให้ยอมรับนับถือบ้าง ซึ่งทำให้มีคนหันไปยอมรับนับถือเป็นจำนวนมากขึ้นๆ เช่นกัน

แต่พระพุทธศาสนายังคงรักษารูปแบบการประกาศหลักธรรมอันเป็นสัจจะแห่งชีวิตให้ทราบ สดแล้วแต่อุปนิสัยของแต่ละคนว่าจะรับนับถือทำตามหรือไม่ทำตามซึ่งตรงกับความหมายของคำว่า การเผยแพร่ จึงเป็นเหตุให้ผู้ที่มีอุปนิสัยตื่นชอบตื่นตามการโฆษณาชวนเชื่อ และผลประโยชน์ที่เข้าล่อ ละทิ้งพระพุทธศาสนา หันไปนับถือศาสนาที่เผยแพร่ด้วยรูปแบบนั้นๆ ไปเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า การใช้วิธีการโฆษณาชวนเชื่อก็ดี การเอาผลประโยชน์มาล่อก็ดี เป็นวิธีการแยบยลแอบแฝงหวังผลตอบแทน เพราะในโลกนี้เป็นไปไม่ได้เลยที่คนเราซึ่งยังเป็นปุถุชนที่หนาแน่นด้วยกิเลสจะให้อะไรแก่ใครๆ เปล่าๆ โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งไม่ใช่วิสัยปุถุชน ถึงแม้ว่าองค์การศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ จะร่ำรวยมีทุนทรัพย์มากมายมหาศาล ถ้าเอาสิ่งของมาแจกมาให้คนจำนวนมากและตลอดไป โดยไม่หวังผลตอบแทน ก็คงจะเป็นไปไม่ได้ อาจจะมีบ้างที่บางคนยอมรับนับถือศาสนาหรือลัทธิต่างๆ ไปด้วยความหลง พอรู้สึกตัว พอรู้ความจริง ก็ถอยหนี บางครั้งก็เกิดการทะเลาะก่อการวิวาททำร้ายกันในระหว่างผู้นับถือศาสนาหรือลัทธิเดียวกัน ก็เพราะในตอนเผยแพร่ไม่ได้ใช้เหตุผลทั้งผู้เผยแพร่และผู้รับนับถือนั่นเอง^๙

กล่าวสำหรับพระพุทธศาสนาซึ่งอุบัติขึ้นในโลกมีอายุยืนยาวมาได้ถึง ๒,๕๕๓ ปี นับแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และประกาศพระศาสนาเผยแผ่พุทธธรรม แม้ในบางคราวจะถูกย่ำยีจากการเผยแพร่ของศาสนาอื่น หรืออยู่ในยุคที่พวกคนต่างหลงใหลกระแสวัตถุนิยมจนลดจำนวนผู้นับถือลงไป แต่ด้วยอำนาจแห่งเหตุผลและสัจธรรมความจริงที่จริงแท้แน่นอนในพระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนยาวมาได้ยาวนานกว่าหลายๆ ศาสนาในโลกอย่างไรก็ตาม การจะทำให้คนที่ยังไม่นับถือให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา หรือทำคนที่นับถืออยู่แล้วให้มีความศรัทธาเลื่อมใสมั่นคงยิ่งขึ้น จะต้องคงหลักการเผยแผ่ไว้ให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา แต่อาจเปลี่ยนวิธีการปลีกย่อยๆ บางอย่างให้เหมาะสมกับบุคคล ภูมิประเทศ สภาพสังคม และสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น ในการเทศน์การสอนศีลธรรมแก่เด็กนักเรียนชั้นประถม ควรมีอุปกรณ์ มีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมมาก แต่หากเทศน์กับนักเรียนมัธยม ควรเพิ่มด้านเหตุผลและเนื้อแท้ของหลักธรรมมากขึ้น กับนักเรียนนักศึกษาระดับสูงกว่ามัธยม ควรเน้นหลักเหตุผลและปรัชญาที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับอายุและวุฒิ

^๙ (อ้างแล้ว), หน้า ๒๕-๒๗.

ภาวะของผู้เรียนผู้รับการเผยแผ่หลักธรรม เป็นต้น ในการนี้ จึงต้องมีการส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ให้มั่นคงและแพร่หลายยิ่งขึ้น โดยควรถวายความอุปถัมภ์แด่พระสงฆ์ให้มีความสะดวกในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ เมื่อกล่าวโดยสรุปจะแบ่งออกได้ ๔ ประการ คือ

(๑) ศึกษาเล่าเรียนหลักพระธรรมวินัยอันเป็นพระพุทธพจน์คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจดีจนเชี่ยวชาญแตกฉาน เพื่อให้มีภูมิรู้ภูมิธรรมมั่นคงส่วนตน

(๒) ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยตามที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดแสดงและบัญญัติไว้โดยเคร่งครัด เพื่อเป็นพุทธศาสนทายาทที่ดีมีคุณภาพ

(๓) เผยแผ่นำสั่งสอนประชาชนให้รู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงหลักพระพุทธศาสนา มีความศรัทธาเลื่อมใสพร้อมที่จะถวายเป็นการอุปถัมภ์ทำนุบำรุงส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างฐานความเจริญมั่นคงอย่างยั่งยืนให้เกิดแก่พระพุทธศาสนา

(๔) ปกป้องหลักพระธรรมวินัยไม่ให้วิปริตผิดจากพระพุทธพจน์ที่แท้จริงในพระไตรปิฎก เพื่อไม่ให้เกิดสังฆธรรมปฏิรูป คือคำสั่งสอนอันเป็นเท็จเทียม มีหลักการความเชื่อความเห็นของลัทธิอื่นเข้ามาผสมปะปน ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมอันตรธานแห่งพระสัทธรรมอันบริสุทธิ์ด้วยงานและหน้าที่ทั้ง ๔ ประการ ซึ่งสรุปสั้นๆ คือ ศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และปกป้องพุทธธรรม ดังกล่าวนี้นี้ พระสงฆ์จึงเป็นศาสนบุคคลแกนหลักในการสร้างเสริมศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสของประชาชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งยังเป็นผู้ดำเนินการสรรค์สร้างความเจริญมั่นคงแพร่หลายแห่งการพระพุทธศาสนา ในดินแดนต่างๆ กล่าวโดยเฉพาะในประเทศไทย ถ้าหากพระพุทธศาสนาจะไม่มั่นคงไม่ดำรงคงอยู่เป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนคนไทยอย่างต่อเนื่อง ก็น่าจะมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการกระทำของพุทธบริษัทเองเป็นลำดับแรก คือพุทธบริษัทมีพระภิกษุสามเณรเป็นต้นไม่ศึกษา ไม่ปฏิบัติ ไม่เผยแผ่ ไม่ปกป้องพระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนา แล้วจึงเป็นเหตุให้ศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ หรือลัทธิอื่นๆ ถือโอกาสเข้ามาบ่อนเบียนทำลายได้ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเหตุแห่งความเสื่อมพระสัทธรรมหรือพระพุทธศาสนาไว้ซึ่งปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก โดยแสดงไว้ ๔ นัย นัยละ ๕ ประการ ดังนี้

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๑ คือ ภิกษุพุทธบริษัทไม่สนใจฟังธรรม ไม่สนใจเล่าเรียนธรรม ไม่คิดจะทรงจำธรรม ไม่คิดจะนำอรรถแห่งธรรมมาพิจารณา ไม่ปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องสมควรแก่ธรรม

เหตุให้พระสัทธรรมเสื่อมนัยที่ ๒ คือ ภิกษุพุทธบริษัทไม่เล่าเรียนวงศ์สกุลศาสน์ (หลักพุทธธรรมคำสอนที่จำแนกเป็น ๙ ประการ) ไม่เผยแผ่แสดงธรรมตามที่ได้ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่นไม่บอกเล่ากล่าวสอนธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่น ไม่ทำการสาธยายธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาแก่ผู้อื่น และไม่ไตร่ตรองด้วยความคิดพิจารณาธรรมตามที่ฟังมาเรียนมาโดยเคารพ

เหตุให้พระสังฆธรรมเสื่อมนัยที่ ๓ คือ

(๑) ภิกษุพุทธบริษัทศึกษาเล่าเรียนธรรม จำกัดมาผิดๆ จากพระพุทธรูป ทั้งในด้านลำดับบท พยัญชนะ และความหมาย

(๒) ภิกษุพุทธบริษัทประพฤติดนเป็นคนว่ายาก ขาดความอดทน

(๓) ภิกษุผู้เป็นพหูสูตมีความรอบรู้ไม่ถ่ายทอดบอกพระสูตรแก่ผู้อื่น เมื่อมรณะล่วงลับไป ทำให้ขาดการสืบทอด ไร้หลักพึ่ง

(๔) พวกภิกษุเถระมักใหญ่ มีความประพฤติด้อยหย่อน ทอดทิ้งวิปัสสนาธุระ ขาดความเพียรที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีของอนุพุทธบริษัท

(๕) ภิกษุสงฆ์มีความแตกแยกขาดความสามัคคี ด่าบริภาษสาปแช่งกัน พลอยทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสก็จะไม่เลื่อมใสและพวกที่เลื่อมใสอยู่แล้วก็พลันเห็นทางหมดความเลื่อมใส

เหตุให้พระสังฆธรรมเสื่อมนัยที่ ๔ คือ พุทธบริษัทไม่เคารพยำเกรงในพระศาสดา ไม่เคารพยำเกรงในพระธรรม ไม่เคารพยำเกรงในพระสงฆ์ ไม่เคารพยำเกรงในหลักไตรสิกขา และไม่เคารพยำเกรงซึ่งกันและกันดังกล่าวนี้นี้ถือว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสังฆธรรมคือพระพุทธานุศาสนาสื่อมนันเกิดจากภายใน คือ การกระทำของพุทธบริษัทเอง^{๑๐}

และสอดคล้องกับหมายที่ว่า การทำให้ขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระศาสนา^{๑๑} และยังอาจหมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้ง สมัยพุทธกาลนั้นได้ทำกันหลายรูปแบบ ได้แก่ การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรมไปตามลำดับ โดยที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่าให้แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าใจในแต่ละแม่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตาอนุเคราะห์มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เลียดสีข่มผู้อื่น^{๑๒} และยังอาจหมายถึง หลักโอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่กล่าวร้ายผู้ใด มีความสำรวมในศีลเป็นต้น^{๑๓} และยังหมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกยุคทุกสมัยที่ผ่านมา พระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะท่านเป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งในพุทธบริษัท ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๑๔}

^{๑๐} (อ้างแล้ว), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์), หน้า ๔๕๙.

^{๑๒} สุชีพ ปัญญาภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^{๑๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘/๕๐-๕๑.

^{๑๔} เสถียร พันธรั้ง, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : ผดุงวิทยาการพิมพ์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๑.

แล้วยังสอดคล้องกับ พระสาวกส่วนใหญ่เป็น ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรงปฏิบัติถูก ทาง ปฏิบัติสมควรเป็นผู้แก่การคำนับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่การทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้ เป็นเพื่อนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก^{๑๕}แล้วยังอาจหมายถึงปณิธานในการเผยแผ่ และไม่เพียงแต่ท่านจะอบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนเท่านั้น ท่านยังสามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย และนอกจากนี้การประกาศพระพุทธานุศาสนนาโดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้งถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่ง ให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า บทบาทสำคัญของการสื่อสารหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเราพุทธสาวกต้นตระกูลเท่าปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ โดยหลักการก็คือให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ ๓ ประการคือ

- ๑) ทิฐฐธัมมิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาตินี้
- ๒) สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์ในชาติหน้า
- ๓) ปรมัตถะประโยชน์ ได้แก่ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๑๖}

ประโยชน์ ๓ ประการกล่าวคือ ผลตอบสนองได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วย กุศลกรรม ที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุขความมั่นคงบริบูรณ์ ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่เธอเป็นสุขที่สงบเย็นเป็นชีวิตที่อยู่บนพรพรหมจรรย์สิ้นทุกข์ทั้งปวง การที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน คือ เกิดเป็นความสุขนั้นส่งหมายเอาลักษณะสุขที่สืบเนื่องจากการดับทุกข์อาจจำแนกออกเป็น ๓ ประการ และท่านยังให้ละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า” สรุปได้ว่าพระสงฆ์นักเผยแผ่ต้องมีองค์ประกอบส่วนตัว ดังนี้

๑. คุณสมบัติของผู้สอน พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณสมบัติของผู้สอนทั้งบุคลิกลักษณะภายนอก และบุคลิกลักษณะภายใน ดังนี้

- ก.บุคลิกลักษณะภายนอก
- ข.คุณธรรม (บุคลิกลักษณะภายใน)

๒. หลักทั่วไปในการสอน

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๖.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสนา (ฉบับประมวลผลธรรม), (กรุงเทพมหานคร

:

๓. ลีลาการสอน พระพุทธเจ้าทรงมีในการสอน สรุปได้ ดังนี้ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็น กัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ว่า^{๑๗}

- ๑.เป็นที่รักเป็นที่พอใจ
- ๒.เป็นที่เคารพ
- ๓.เป็นที่ยกย่อง
- ๔.เป็นนักพูด
- ๕.เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ
- ๖.เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
- ๗.ไม่ชักนำในอวิชชา^{๑๘}

และนอกจากนี้ การเผยแผ่พระพุทธศาสนายังมีรูปแบบในการสอนหรือวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่น่าสนใจ สังเกตหรือพบอยู่บ่อยๆ ซึ่งได้แก่รูปแบบต่อไปนี้

๑) รูปแบบสากัจฉาหรือการสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสในพระศาสนา还不知道 ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมปัจจุตธรรมสูตรการสนทนายระหว่างพระพุทธเจ้า กับพราหมณ์ชาณุโสณิ ถึงเรื่องวิธี การอาบน้ำลอยบาป ครั้งจบการสนทนาแล้ว ชาณุโสณิพราหมณ์ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกเข้าถึงพระรัตนตรัย

๒) รูปแบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมี พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่า เป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธี บรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้ ลักษณะพิเศษของพุทธวิธี สอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์ บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์ แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้นแต่ละคนรู้สึก ว่า พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

๓) รูปแบบแบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่าย

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุง)**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

พระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนบ้าง ก็มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็ เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธองค์ ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและสอนใช้วิธีตอบให้เหมาะสม

๔) รูปแบบการวางกฎข้อบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรกพระสงฆ์ หรือประชาชนเล่าหรือโพชนาติเตียนกันอยู่มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้าพระองค์ก็จัดสงฆ์ประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรงแสดงธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะส่งบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ โดยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ ในการสอนแบบนี้พึงสังเกตว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท โดยความเห็นชอบของสงฆ์ซึ่งบาลีใช้คำว่า “สงฆสมุญจตาย” แปลว่า “เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์” หมายความว่าทรงบัญญัติ โดยชี้แจงให้เห็น แล้วว่าถ้าไม่รับจะเกิดผลเสียอย่างไร เมื่อรับจะมีผลดีอย่างไรจนส่งรับคำของพระองค์ว่า “ดี แล้ว” ไม่ส่งบังคับเอาโดยพลการ^{๑๙}

และสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำคัญ มี ๕ ข้อได้แก่

- (๑) การตกปลานอกบ้าน หมายถึง การทำงานเชิงรุก
- (๒) ประสาทสิบทิศ หมายถึง การสร้างเครือข่าย
- (๓) ผูกมิตรทั่วหล้า หมายถึง การประสานสามัคคี
- (๔) บริหารปัญญา หมายถึง การพัฒนาศักยภาพตนเองอยู่เสมอ
- (๕) สาลิกาป้อนเหยื่อ หมายถึง การนำพาให้เข้าถึงจิตใจของชาวบ้าน^{๒๐}

วิธีการเผยแผ่ธรรมหรือกลยุทธ์การดำเนินการประกาศธรรมอันเป็นไปเพื่อการบูรณาการภาคสังคมให้เกิดการทำงานร่วมกันซึ่งมีจุดมุ่งหมายไปที่ความสงบเรียบร้อย ความสามัคคีและเกิดปัญญาในการแก้ปัญหาของตนเองและปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะ นักเผยแผ่มีจุดแข็งจุดอ่อน ถ้าจะวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง จะมีอยู่ ๔ ประเด็นที่เอามาใช้วิเคราะห์เสมอก็คือ สี่ ส. คำนี้ไปใช้ในระบบการศึกษาของชาติ คือการสอนโรงเรียนทั่วประเทศ ใช้ตรง

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธวิธีในการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเอ้นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๒๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ธมฺมจิตฺโต), **ธรรมประกาศนโยบาย**, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&ld=538970572&Ntype=9>, (๑๕ กันยายน ๒๕๖๐).

นี้เป็นจุดวิเคราะห์ เรียกว่า ทฤษฎีสี่^{๒๑} อันเป็นหลักการที่เรียกว่า ลีลาการเทศนาธรรม หมายถึง การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้ง ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๔ ประการได้แก่

๑. สันทัสสนา คือ ชี้แจงเรื่องที่ทรงสอนให้เห็นชัดเป็นการแยกแยะ อธิบาย และแสดง เหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังได้เห็นกับตา

๒. สมาทปนา คือ ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เป็นการสอนให้เห็นว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ชาวซึ่งในคุณค่าและเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝน จนยอมรับและนำไป ปฏิบัติ

๓. สมุตเตชนา คือ ระวังให้อาหาญแก่ลัทธิ เป็นการปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิด ความอุตสาหะมีกำลังใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้

๔. สัมปหังสนา คือ ปลอบขวัญใจให้สดชื่นร่าเริงเป็นการบำรุงจิตให้เข้มแข็งเบิกบานเห็น หุ่นประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและ เบิกบานใจ^{๒๒}

และยังสอดคล้องกับการเผยแพร่ในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคล ทางด้านจิตใจให้มีความเคารพเลื่อมใส ยำเเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรม ในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแก่การปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลก ในส่วนขององค์ประกอบของสารตามแนวทางแห่งพุทธะนั้น มี หลักสำคัญที่ต้องศึกษาอยู่ ๕ หลัก ใหญ่ๆ ดังนี้

๑. สัจจะ ได้แก่เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริงเสนอหรือส่งสารตามความเป็นจริงไม่บิดเบือน

๒. ตถาตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตามสภาพที่แท้จริง ไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้ม ไม่ใส่สีหรือใส่ไข่

๓. กาละ เรื่องที่เสนอนั้น ต้องเหมาะสมกับกาลเวลา

๔. ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยถูกวิธี ที่ผู้รับสารชื่นชอบ

๕. อัตถะ เรื่องที่เสนอหรือส่งสารนั้น ต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม^{๒๓}

^{๒๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บรรยายในการฝึกอบรมพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ**, (ออนไลน์), แหล่งที่มา:http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article, [๑๕ กันยายน ๒๕๖๐].

^{๒๒} ที.สี่. (ไทย) ๙/๑๙๘/๑๖๑.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (ฉบับประมวลธรรม)**, ๒๕๔๖, หน้า ๑๕๘.

๒.๑.๒ หลักการและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการเผยแผ่พุทธธรรมในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการเผยแพร่แบบประยุกต์เข้ากับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์ทางสังคม จารีต ประเพณี มีแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่าง ทรงใช้อุบายในการเลือกบุคคล รोजงหะหรือโอกาส การสอนของพระพุทธเจ้าในแต่ละครั้งจะมีคุณลักษณะเรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน ๔ รูปแบบคือ สันทสนา สมาทปนา สัมปหัง และ สมุตเตชนา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. สันทสนา ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงในสิ่งที่สอน ดุจชี้ให้เห็นด้วยตาตัวเอง ในแต่ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจบลง จะมีคำสรรเสริญจากผู้ฟังธรรมในตอนท้ายว่า ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักปริยายเปรียบเสมือนหางของทีควัว เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูปได้

๒. สมาทปนา ชวนให้ยอมรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือหักห้ามแนะนำบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนเกิดยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ คนที่ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีจิตคล้อยตามพระธรรมเทศนา เกิดอุตสาหะอยากปฏิบัติตามในสิ่งที่พระองค์ทรงแสดง เช่น คนพูดได้ฟังทานกถา คือว่าทำเป็นเครื่องพรรณนาถึงการให้ทาน พรรณนาถึงอานิสงส์ของการให้ทานเองและการชักชวนผู้อื่นในการให้ทาน จะทำให้ได้ทั้งโลกสมบัติและบริวารสมบัติ จึงพยายามช่วยขวยทำการมที่ที่ยังสมบัติทั้งสองนั้นให้สำเร็จได้

๓. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขันมั่นใจที่จะทำให้สำเร็จลงได้ สู้งานไม่หวั่น ไม่กลัวเหนื่อยไม่กลัวยากคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธเจ้า เช่น พระจักขุปาลเถระได้ตั้งจิตอธิษฐานที่จะไม่จำวัดตลอดไตรมาสเพื่อปฏิบัติกรรมฐาน จนได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับการแตกสลายของประสาธาตา แม้นัยน์ตาของท่านจะแตกไปแล้วท่านก็ได้ทรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา

๔. สัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงคือบำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับ และทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ เช่น ในคราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปบิณฑบาตที่บ้านของอุทัยพราหมณ์ พราหมณ์ก็เอาข้าวใส่บาตรถวายแต่พระองค์ ได้ตรัสตอบพราหมณ์เป็นคาถาเล่นคำโดยปฏิภาณ สอดแทรกไปด้วยความร่าเริงในธรรม เป็นทำนองเตือนพราหมณ์ไม่ให้ท้อถอย เพราะการกระทำจะได้ผลโดยส่วนมากก็ต้องทำบ่อยๆ^{๒๔}

^{๒๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๘/๒๘๖.

๒.๑.๓ หลักการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการ และปฏิบัติแตกต่างกันไปตามกาลเทศะ ซึ่งผู้วิจัยจักได้อธิบายโดยสังเขปดังต่อไปนี้

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างเช่น อริยสัจ ซึ่งส่งเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้วต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป ส่วนประกอบสำคัญของการสอนพระพุทธเจ้า สามารถสรุปอยู่ในสองหลักการ คือ อริยสัจ ๔ และ อริยมรรค ๘ หลักการแรกครอบคลุมด้านของหลักการและตอบสนองออกมาเกี่ยวกับความเข้าใจ หลักการที่สองครอบคลุมด้านของแนวทางในการปฏิบัติ^{๒๕}

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่เราเรียกว่า สอนเป็นอนุพัฏฐิกถา เช่น การสอนยสกุลบุตร พร้อมทั้งบิดา มารดาและภรรยาเก่าของพระยสะ สหายของพระยสะ พรหมณ์โปกขรสาต อุบาลีคหบดี สีหเสนา-บดี สุปปพุทธะ^{๒๖}

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระอนันต์ที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการส่งพาไปชมนางพ้านางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตา ตรัสสอน นันทาลิกขมานาผู้ยินดีในรูปที่สวยงาม^{๒๗} เป็นต้น

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่อง โดยมีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย เช่น การสอนปุราณขมูลถึงคุณและโทษของไฟ^{๒๘}

๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ เช่น สรณแสดงกาลามสูตรแก่ชาวกาลามะหมู่บ้าน เกสบุตรตยนิคม แคว้นโกศก เรียกอีกอย่างว่า เกสบุตรตยสูตร หรือเกสบุตรตยสูตร เป็นหลักแหล่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ ทรงสอนไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างงมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีก่อนเชื่อ^{๒๙}

๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย ใกล้เมืองโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่เล็กน้อยใส่พระหัตถ์ ตรัสว่า สิ่งทีพระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่พระองค์ทรงสอนน้อยเหมือนใบประดู่ลายในพระหัตถ์ และจัด

^{๒๕} Bhikkhu Bodhi, *The Noble Eightfold Path*, (kandy : BPS., 1999).

^{๒๖} พุ.อ. (ไทย) ๒๕/๔๓/๒๕๕-๒๕๕.

^{๒๗} พุ.อ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๒๑๐-๒๑๔.

^{๒๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓-๖๕.

^{๒๙} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๕-๒๖๓.

แสดงเหตุผลในการที่มีได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้ไว้ เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่เป็นประโยชน์มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือพระนิพพานได้^{๓๐}

๒.๑.๔ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

๑) แบบสาธกัจฉาหรือการสนทนา เป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้ลืมนิสัยในพระศาสนายังไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ใช้วิธีไม่น้อย เช่น ในปฐมปัจฉิมโศกสูตร วิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้ว่าพระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัด ที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ในการสอนแบบสาธกัจฉา มีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป และเป็นการให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด^{๓๑}

๒) แบบการบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ทรงใช้ ในการแสดงธรรมหรือที่ประชุมใหญ่ซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์เป็นจำนวนมากและส่วนมากมี พื้นฐานความรู้ ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอจะใช้วิธี บรรยายอันเป็นแบบกว้างๆได้ แต่ถ้าในหมู่คณะนั้นจะมีผู้ที่จะตรัสรู้หรือรู้ทำเป็นพิเศษพระองค์ก็ทรงส่งกระแสแห่งพระธรรมเทศนาที่เจาะจงบุคคลนั้น ลักษณะพิเศษของพุทธวิธี สอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์ บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์ แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุม นั้น แต่ละคนรู้สึกว่ พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเอง โดยเฉพาะเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า^{๓๒}

๓) แบบตอบปัญหา ผู้ที่มาถามปัญหานั้นนอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อ ธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้มีนิสัยถือลัทธิศาสนาอื่นบ้างก็ มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนา หรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตนบ้างก็ มาถามเพื่อลองภูมิบ้างก็ เตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ ได้รับความอับอายในการตอบพระพุทธรองค์ ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและสอนใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกันในหลักการถามและตอบปัญหานั้นพระพุทธเจ้าจะทรงให้หลักในการพิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและวิธีการที่จะตอบปัญหาไว้ ๔ ประการประกอบด้วย เอกังสพยากรณียปัญหา ปฏิปุจฉาพยากรณียปัญหา วิชัชชพยากรณียปัญหา และ ฐปนียปัญหา^{๓๓}

นอกจากนั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเวทตาสังยุต มีเทวดาไปกราบทูลถามพระองค์ว่า “ บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลัง ชื่อว่าให้วรรณะ ชื่อว่าให้ความสุข ชื่อว่าให้จักขุ ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า บุคคล

^{๓๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

^{๓๑} อ.ม.ส.ก. (ไทย) ๒๔/๑๙๙/๒๗๒-๒๗๔.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธวิธีในการสอน, ๒๕๔๙, หน้า ๔๖.

^{๓๓} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๒/๗๐.

ที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้นานพาทนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทับชื่อว่าให้จักขุ และให้ผู้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้พร่ำสอนธรรมชื่อว่าให้อมตะ”^{๓๔} และถามปัญหาที่ถามแล้ว พระองค์เห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบ พระพุทธเจ้าจะไม่สนใจในที่จะตอบคำถามเหล่านั้น เพราะเป็นปัญหาให้เกิดการฟุ้งซ่าน^{๓๕}

๔) แบบวางกฎบังคับ เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเป็นครั้งแรก พระสงฆ์หรือประชาชนติเตียนกันอยู่มีผู้นำความมากราบทูลพระพุทธเจ้าพระองค์ก็จัดส่งเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามพระภิกษุผู้กระทำความผิดเมื่อเจ้าตัวรับได้ความเป็นสัตย์จริงแล้ว ก็จะทรงดำหนิชี้แจงผลเสียหายที่เกิดแก่ ส่วนรวม พรรณนาผลร้ายของความประพฤติไม่ดี และคุณประโยชน์ของความประพฤติที่ดีงามแล้วทรงแสดงธรรมกล่าที่สมควรเหมาะสมกับเรื่องนั้นต่อจากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะส่งบัญญัติสิกขาบท โดยทรงแถลงวัตถุประสงค์ในการบัญญัติให้ทราบแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้นๆ ไว้ด้วยความเห็นชอบพร้อมกันของสงฆ์ เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ ข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน^{๓๖} วิธีการนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม เป็นการสอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะ

๒.๑.๕ กลวิธีและอุบายประกอบการสอน

ในกลวิธีและอุบายประกอบการสอนนั้น ในหลักพุทธวิธีการสอน พระพุทธเจ้าจะทรงใช้กลวิธีและอุบายในการสอน ดังต่อไปนี้

๑) การยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบายและการเล่านิทานประกอบการสอน ช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำได้แม่นยำเห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนมีรสยิ่งขึ้น เช่นเมื่อจะอธิบายให้เห็นว่าบุคคลควรพูดแต่คำที่น่าพอใจ ไม่ควรพูดคำไม่น่าพอใจ แม้แต่สัตว์อื่นเขาก็ชอบคำพูดที่น่าพอใจเช่นกัน ก็เล่านิทานชาดกเรื่อง โคนันทวิศาล^{๓๗} เป็นต้น

๒) การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา คำอุปมาช่วยในเรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมาและเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม

^{๓๔} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๒๔/๒๘.

^{๓๕} Walpola Sri Rahula, *What Buddha Taught*, 5th ed., (Bangkok : Haw Trai Foundation, 2009), pp.12-13.,

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, ๒๕๔๙, หน้า ๔๙-๕๐.

^{๓๗} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๘/๑๒.

เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น “ ภูเขาศิลาล้วน เป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลม ฉันทิโด บัณฑิตทั้งหลาย ไม่หวั่นไหวเพราะค่านินทาและสรรเสริญ ฉะนั้น ” ^{๓๘}

๓) ใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยพุทธกาลย่อมไม่มีอุปกรณ์การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดทำขึ้นไว้เพื่อการสอนโดยเฉพาะเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะยังไม่มีการจัดการศึกษาเป็นระบบขึ้นมาอย่างกว้างขวาง หากจะใช้อุปกรณ์ใดบ้าง ก็คงต้องอาศัยวัตถุสิ่งของที่มีในธรรมชาติ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ผู้คนใช้กันอยู่ ตัวอย่างที่ทรงใช้อุปกรณ์การสอนเหมือนกัน โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่ ในกรณีสอนผู้เรียนที่มีอายุน้อยๆ ซึ่งเข้าใจจากวัตถุได้ง่ายกว่านามธรรม บางทีก็ส่งใช้วิธีทายปัญหาซึ่งช่วยให้เกิดความรู้สึกรักสนุกสำหรับเด็ก ดังปรากฏในสามเณรปัญหา ความว่า “ อะไรชื่อว่า หนึ่ง.... อะไรเอ่ยชื่อว่า สอง.... อะไรชื่อว่า สาม.... อะไรชื่อว่า สี่ ” ^{๓๙}

๔) ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง วิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำให้เป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ดังเช่นคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอนันต์ตามเสด็จ ขณะเสด็จไปตามเสนาสนะที่อยู่ของพระสงฆ์ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลและคูของตน ไม่มีผู้พยาบาลดูแล จึงเสด็จเข้าไปหา จะทำความสะอาด ให้นอนโดยเรียบร้อย เสร็จแล้วจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องนั้น และตรัสตอบว่า “ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาคอยพยาบาล ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จับพยาบาลเรา ก็จงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ” ^{๔๐}

๕) การเล่นภาษา เล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นภาษาและเล่นความเป็นเรื่องความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปฏิภาณ ข้อนี้ก็เป็นการเล่นแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้า เมื่อผู้ใดทูลถามมาเป็นคำร้อยกรอง พระองค์ก็ทรงตอบเป็นคำร้อยกรองไปทันที บางครั้งผู้มาเฝ้าปรึกษาพระองค์ ด้วยคำพูดต่างๆ ที่รุนแรงยิ่ง พระองค์ยอมรับคำวิภาษเหล่านั้นทั้งหมด แล้วส่งไปความหมายอธิบายเสียใหม่ให้เป็นเรื่องดีงาม ตั้งกรณีของเวรัญชพราหมณ์ ^{๔๑}

๖) อุบายเลือกคนและการปฏิบัติรายบุคคล การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เริ่มแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้วยอุบายที่ได้ผลดียิ่งๆ ในการสั่งสอนแสดงธรรมก็เช่นกัน ส่งมากเริ่มต้นด้วยบุคคลที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือประมุขของประเทศ อีกทั้งผู้นำลัทธิต่างๆ ทำให้การประกาศพระศาสนาของพระองค์นั้นได้

^{๓๘} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๘๑/๕๓.

^{๓๙} พ.บ. (ไทย) ๒๕/๔/๕.

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๔๐.

^{๔๑} วิ.ม. (ไทย) ๑/๒-๑๐/๒-๔.

ประสบผลสำเร็จอย่างยิ่งและรวดเร็ว อีกทั้งเป็นการยืนยันพระปรีชาสามารถของพระองค์เป็นอย่างดี ด้วยอย่างเช่น ภายหลังเมื่อครั้งตรัสรู้ พระองค์ทรงเลือกไปโปรดปัญจวัคคีย์ก่อน เพราะทรงเห็นว่า พวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ ครั้งเสด็จจากการสั่งสอน ปัญจวัคคีย์แล้ว ก็ได้โปรดยสกุลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดาและญาติมิตร เพราะพระองค์ทรงเล็งเห็นว่า ปัญจวัคคีย์และยสกุลบุตรนี้จะเป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอน ได้มาก^{๔๒}

๗) การรู้จักจังหวะและโอกาส วิธีสอนเช่นนี้ ผู้เรียนยังไม่พร้อม ผู้สอนต้องมีความอดทน ไม่ชิงหักหาญหรือดิ่งตันท่า แต่ต้องตื่นตัวอยู่เสมอ เมื่อถึงจังหวะและโอกาส ก็ต้องมีความฉับไว ที่จะกลับมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ผ่านเลย ไปดังตัวอย่างเช่น ในระยะเริ่มแรกประกาศ พระพุทธศาสนา ณ วันมาฆปุรณมี หลังตรัสรู้ ๓ เดือน เมื่อประทับอยู่ ณ เวฬุวัน พระสาวกมาประชุม พร้อมกัน ณ ที่นั้น และเป็นโอกาสเหมาะ พระองค์ก็ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ เป็นการใช้จังหวะ และโอกาสให้เกิดประโยชน์

๘) ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตาย ตัณหา มานะทิฐิ เสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญสุด แต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำให้ทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติ ไม่กลัวว่าจะรู้สึกแพ้ บางคราวเมื่อสมควรก็ยอมรับให้ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาเก่ง บางคราวสมควรข่มก็ข่ม โอนอ่อนน้อมผ่อนตามก็ยอมตาม สมควรขาดก็ขัด สมควรคล้อยก็คล้อย สมควรปลอกก็ปลอก ดังพระดำรัสว่า “เราฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ด้วยวิธีแบบสุภาพ บ้างวิธีรุนแรงบ้าง วิธีทั้งแบบสุภาพและแบบรุนแรงบ้าง”^{๔๓}

๙) ลงโทษและการให้รางวัล มีคำสรรเสริญพระพุทธคุณที่ยกมาแสดงข้างต้นว่า “ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงฝึกอบรมชุมชนได้ดีถึงเพียงนี้โดยไม่ต้องใช้อาชญา ” แสดงว่าการใช้อำนาจลงโทษ ไม่ใช่ใช้วิธีการฝึกคนของพระพุทธเจ้าอย่างไรก็ตาม การลงโทษน่าจะมีอยู่แบบหนึ่ง หมายถึงการลงโทษตนเอง ซึ่งมีทั้งในทางธรรมและวินัย ในทางวินัยถือว่า มีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้ว และบทบัญญัติเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยความเห็นชอบแห่งสงฆ์ ส่วนในทางธรรมภิกษุที่เหลื่อขอ คือ ว่ายากสอนยากจริงๆ สอนไม่ได้จริงๆ ก็จะกลายถูกเพื่อนพรหมจารีและเพื่อนภิกษุถือว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรว่ากล่าวสั่งสอนและตักเตือน ไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วยไม่ว่าทางธรรมหรือวินัย ด้วยวิธีนี้ซึ่งถือเป็นบทลงโทษที่รุนแรงที่สุด ส่วนการให้รางวัล ทรงใช้การชมเชยยกย่อง แต่ก็เป็นในรูปแบบการยอมรับคุณความดีของผู้นั้น คือกล่าวโดยธรรม ให้เขามั่นใจในการทำคามดี

^{๔๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๓๑/๑๘-๔๐.

^{๔๓} อ.จ.ตฤก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๗๐.

๑๐) กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาที่เกิดขึ้นบางครั้งบางครั้งอาจมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสม เป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไปอย่างไรก็ดี กรได้เห็นตัวอย่างการแก้ปัญหาเช่นนี้ อาจช่วยให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้บ้าง การประกาศพระศาสนาพระพุทธเจ้าก็ทรงประสบปัญหาเฉพาะหน้าอยู่ตลอดเวลาและทรงแก้สำเร็จไปในรูปแบบต่างๆ กัน^{๔๔} ขึ้นวาระใด เพศใด อาชีพใด หรืออายุวัยใด ทรงแสดงธรรมแก่บุคคลทุกระดับ ไม่จำกัดขอบเขต หากเขามีความสามารถที่จะรับรู้ธรรมได้ พระพุทธเจ้าก็จะทรงแสดงธรรมแก่บุคคลเหล่านั้น

๒.๑.๖ คุณสมบัติของภิกษุผู้เผยแผ่

คุณสมบัติของผู้เผยแผ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาและยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ โดยผู้สอนจึงมีคุณสมบัติภายนอก และคุณสมบัติภายในดังนี้

๒.๑.๖.๑ คุณสมบัติภายนอก

คุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง รูปร่างหน้าตา การแสดงออกทางการเคลื่อนไหว เป็นมารยาทที่งดงาม สังคมยอมรับ มีความเป็นเสน่ห์ มีท่าทีสง่าผ่าเผย งามสง่าเยือกเย็น จึงเป็นเหตุให้ผู้ฟังเกิดศรัทธายิ่งขึ้น ดังคำสรรเสริญของพราหมณ์ใน พรหมสยสูตรว่า, คนทั้งหลายที่ท่านพระสมณโคตม ทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทานให้อาจหาญ ให้อำนาจด้วยธรรมมิกถาแล้ว เมื่อลุกไปจากที่นั่งแล้วยังเหลียวหลังกลับมามอง ด้วยไม่อยากจะละจากไป^{๔๕}

๒.๓.๖.๒ คุณสมบัติภายใน

คุณสมบัติภายใน เป็นคำที่ผู้เผยแผ่พึงปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม เพื่อจะได้สอนถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎี (พระปริยัติธรรม) และภาคปฏิบัติ (ปฏิบัติสัทธรรม) โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ปฏิเวธสัทธรรม ได้แก่ความสุข ความเจริญต่อหูฟังเป็นที่ตั้ง และมีจิตประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ด้วยคุณธรรมบุคคลผู้จะเผยแผ่หรือประกาศหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้นั้น พึงตั้งอยู่ในคุณสมบัติที่เกื้อกูลต่อชาวโลกหลายประการ ดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ดี เพื่อยังศรัทธาความเลื่อมใสและให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุดดังต่อไปนี้

๑) ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟัง และเผยแผ่ตั้งจิตไว้ในใจของตนก่อนแสดงว่าจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์ พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบ แสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ให้ไม่ไขเพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใครให้เสียหายหรือตำหนิตรงๆ ทำให้ผู้ฟังและเกิดความไม่พอใจ^{๔๖}

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีในการสอน, ๒๕๔๙, หน้า ๕๑-๖๓.

^{๔๕} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๗๘-๔๗๙.

^{๔๖} อ.บุญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

๒) ปฏิสัมพันธ์ ความเข้าใจ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถรส (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อหรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การชำซองในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า^{๔๗}

๓) พหูสูต การคงแก่เรียน การได้ฟังมาก จำได้ คล่องปาก เพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง^{๔๘}

๔) การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอน การแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟังเป็นหลัก โดยเริ่มจากสิ่งที่มองเห็นด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องทานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีลมีคุณสมบัติที่เรียบร้อยดีงามจากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์ คือ ความสุขใจให้ฟังถัด มาและโยงไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่อย่างนี้ ข้อสุดท้ายก็ชี้แจงทางออกจากกามหรือทางออกจากทุกข์นั้น โดยวิธีการสลัดทิ้งกาม ในเรื่องหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่า สำหรับนักเผยแผ่กับผู้ฟังนั้น มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตร ผู้มีเมตตากรุณาเอื้ออาทรกันในด้านของการ อบรมและสั่งสอนให้คำแนะนำต่างๆ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ที่เป็นกัลยาณมิตร หรือองค์คุณของความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการ^{๔๙} ไว้ว่า

๑. เป็นที่เราเป็นที่พอใจ	๒. เป็นที่เคารพ
๓. เป็นที่น่ายกย่อง	๔. เป็นนักพูด
๕. เป็นผู้ทนต่อถ้อยคำ	๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้
๗. ไม่ชักนำในฐานะ	

เพราะในทางพระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณาต่อกัน โดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอนนั้น ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้สอนที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น นักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมีลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร ๗ ประการ

๒.๑.๗ อุดมการณ์ของผู้เผยแผ่

อุดมการณ์ เป็นหลักที่สำคัญอย่างยิ่งของการทำงาน เพราะการทำงานนั้นจะมีปัญหาอุปสรรคนานัปการ การเผยแผ่อย่างมีอุดมการณ์ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่พระสาวกจะต้องปฏิบัติตาม

^{๔๗} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗๒/๒๕๒-๒๕๓.

^{๔๘} วจ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๕๕.

^{๔๙} วจ.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอ ๒ ประเด็นประกอบด้วยอุดมการณ์หลักตามหลักโอวาทปาติโมกข์ และอุดมการณ์ประจำตัวดังนี้

๒.๑.๗.๑ อุดมการณ์ตามหลักโอวาทปาติโมกข์

โอวาทปาติโมกข์เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แก่อภิกษุ ในวันมาฆบูชา ณ วัดเวฬุวันมหาวิหาร โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

“ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง
พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม
การไม่ทำบาปทั้งปวง
การทำให้กุศลให้ถึงพร้อม
การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว
การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น
การไม่เบียดเบียนผู้อื่น
ความสำรวมในปาติโมกข์
ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร
การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด
การประกอบความเพียรในอธิจิต”^{๕๐}

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์ ๔ ประการ คือ

๑. มีขันติธรรม มีความอดทนต่อความลำบากความตรากตรำ สุขุมรอบคอบ
๒. ไม่นินทาใคร ถ้ามีความจำเป็นจะต้องพูด ก็พูดเพื่อหาทางแก้ไข
๓. ไม่เบียดเบียนใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร บำเพ็ญตนเป็นอรรถจริยบุคคล
๔. มีสมณสัญญา คือ ความสำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องยึดหลักการ ๓ ประการ คือ

๑. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การละความชั่วทั้งปวง
๒. การทำความดีให้เพียบพร้อม การทำความดีให้สมบูรณ์
๓. การทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ให้ผ่องแผ้วให้ผ่องใส

ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนา ของพุทธสาวก ๖ ประการ คือ

^{๕๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๑-๕๒.

- ๑.ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร
- ๒.ไม่เบียดเบียนใคร
- ๓.สำรวมระวัง เครื่องครัดต่อพระวินัยพุทธบัญญัติแต่ไม่ใช่เครื่องเครียด
- ๔.ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน
- ๕.ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด
- ๖.มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา

โอวาทปาติโมกข์นี้ ถือเป็นคุณสมบัติ เป้าหมาย หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริง วิธีการเผยแผ่โอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปฆาโท ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมชุดจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จึงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย ทำให้มาก นิ่งให้มาก ปาติโมกข์ เจ ส วโร สำรวมรักษาพระวินัยให้มากที่สุด มตตยญฺดา จ ภตตสมิ ฐูประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนตยจ สยนาสน อยู่ง่าย และสุดท้ายสำคัญที่สุด คือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ฝึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุด เพื่อให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เคารพ เลื่อมใส ศรัทธา ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น ต้องมีกระบวนการในการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก การเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิภาณ เลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือ ให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมเพราะไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น^{๕๑}

๒.๑.๗.๒ อุดมการณ์ประจำตัว

อุดมการณ์ประจำตัว ต้องมีเป้าหมายในการบวชที่ชัดเจน มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตั้งใจปฏิบัติธรรม ฝึกฝนตนเอง มุ่งพระนิพพาน และเผยแผ่ธรรมะแก่บุคคลอื่น บำเพ็ญ ประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน ตามโอวาทของพระบรมศาสดา การมีอุดมการณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะหากไม่มีอุดมการณ์อันมั่นคง เมื่อทำงานไปแล้วประสบปัญหาใดๆ ก็เกิดความท้อถอย เบื่อหน่าย มักจะทำงานไปไม่ได้ตลอด จนถึงกับลาสิกขา หรือมีเป้าหมายที่เพียงเบนไป เช่น

^{๕๑} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๔/๒๖๓.

แทนที่จะมุ่งไปนิพพาน กลับมุ่งแสวงหาลาภสักการะ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เผยแผ่ต้องมีการพัฒนาตน ให้เป็นที่น่าเลื่อมใส ดังนี้

๑. พัฒนาศีลาจารวัตรงดงาม ด้วยการสำรวมกาย วาจา ใจ ให้เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ศรัทธา ในครั้งพุทธกาลนั้น ผู้ที่ทำงานเผยแผ่พระศาสนา ส่วนใหญ่เป็นผู้บรรลุนิพพานแล้วเป็นพระ อริยบุคคล หมตกิเลสแล้ว บำเพ็ญประโยชน์ตนได้สำเร็จสมบูรณ์แล้ว จึงสามารถทำงานเผยแผ่ พระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ ในยุคปัจจุบันไม่เหมือนเมื่อครั้งพุทธกาล ผู้ทำงานเผยแผ่ศาสนายังไม่ หมตกิเลส จำเป็นจะต้องฝึกฝนอบรมตนเองไปด้วยจึงต้องระมัดระวังอย่างยิ่งวด ต้องพยายามรักษา ศีลและอาจารย์ของตนให้ดี เนื่องจากผู้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพบปะผู้คนจำนวนมาก เมื่อการเผยแผ่เริ่มได้ผลก็จะมีผู้เคารพศรัทธามาก มีลาภสักการะมาก จึงจำเป็นต้องระมัดระวัง เป็นพิเศษ ไม่ให้ผลประโยชน์ในเพศตรงข้ามที่ศรัทธาห้อมล้อมอยู่ ให้มี สมณสัญญาเตือนใจตนอยู่เสมอ ไม่ฟุ้งเฟ้อ แต่ให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่ยึดติดในลาภสมบัติ และไม่มีทิฐิมานะ ทะนงตนว่าเป็น พระอาจารย์ใหญ่ มีศิษย์มาก ทั้งต้องหมั่นเตือนตนอยู่เสมอว่ากิจหลักของสงฆ์คือ การปราบกิเลสในตัว เพื่อมุ่งพระนิพพานนั้น เรายังทำไม่สำเร็จ จึงต้องมีสติระมัดระวังตั้งใจฝึกตัวเองต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

๒. เพียรพยายามในการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ ผู้เผยแผ่ศาสนาจะต้องมีความรู้ ทั้งพระปริยัติธรรมและธรรมปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา จะต้องรู้หลักธรรมคำสอน ในทางพุทธศาสนาอย่างดี มีความรอบรู้ที่กว้างขวาง รู้จักโลก เข้าใจโลก สามารถแนะนำบุคคลอื่นให้ นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้

สรุปได้ว่า อุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นต้องเลื่อมใส ศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกโดยให้เกิดประโยชน์สุข

๒.๑.๘ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น มีเทคนิคและวิธีการในการ เผยแผ่พุทธธรรมหรือวิธีการอยู่ ๖ วิธีคือ

๑. โดยการยกอุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ
๒. โดยวิธีอุปมาเปรียบเทียบ
๓. โดยยกพุทธศาสนสุภาษิตสุภาษิตปรัชญาคำคมโคลงบทประพันธ์ เป็นต้น
๔. โดยการพูดเชื่อมโยงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในสถานการณ์ต่างๆ
๕. โดยยกบุคคลตัวอย่างประกอบ

๖. โดยการแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน^{๕๒}

นอกจากนั้น ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทยแบ่งได้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ปัญหาและอุปสรรคด้านพระสงฆ์ในฐานะผู้เผยแพร่ธรรมะเช่นการขาดแคลนพระสงฆ์ที่มีความสามารถในการเผยแผ่อย่างแท้จริงโดยเฉพาะในเขตชนบท

๒. ปัญหาและอุปสรรคด้านรูปแบบการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการมาบรรยายธรรมะภาคทฤษฎีเป็นหลักแต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อ

กิจกรรมที่เป็นรูปธรรมทำให้การเผยแผ่เข้าไม่ถึงจิตใจผู้ฟังอย่างแท้จริง

๓. ปัญหาและอุปสรรคด้านวิธีการหรือกลวิธีการเผยแผ่ เช่น ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับผู้ฟังหรือไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้พระสงฆ์ไม่ได้มีการฝึกการผลิตและการใช้สื่อดิจิทัลก่อนรวมทั้งสื่อต่างๆ ส่วนใหญ่จึงมุ่งเน้นให้แต่สื่อบุคคลเป็นหลักทำให้การเผยแพร่ธรรมะทำได้ในขอบเขตจำกัด

๔. ปัญหาและอุปสรรคด้านประชาชนผู้รับฟังธรรมะ เช่น ประชาชนขาดความรู้พื้นฐานทางศีลธรรมการศึกษาทุกระดับไม่เน้นธรรมะนอกจากนี้สภาพสังคมที่กลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญและวัฒนธรรมแบบตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยสภาพแวดล้อมในสังคมเช่นนี้ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนสนใจธรรมะโดยเฉพาะเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นไม่ค่อยให้ความสนใจนัก

๕. ปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ธรรมะ เช่น พระสงฆ์และสถาบันยังไม่มีกรวิจัยประเมินผลในการเผยแพร่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบันหรือพื้นฐานของผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมายและสถาบันสงฆ์ยังมีการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนในการเผยแพร่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมากและขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย^{๕๓}

๑. รูปแบบและวิธีการเทศนาของพระสงฆ์ไทย

พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบริษัทเดียวที่มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาย่อมต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคือการนำธรรมะไปสู่ประชาชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไปพระสงฆ์ผู้นำที่ดังกล่าวนี้

^{๕๒} พระวุฒิกุลกรณ วุฒิกุลกรณ (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาคณะ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาธรรมนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

^{๕๓} ปันนิตดา นพพานวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๕๔).

เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” ซึ่งตรงกับภาษาบาลีว่า “ธมฺมกถิกโก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชนดั่งนั้น แล้วจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาควรเรียนรู้หลักการเทศน์ที่ถูกต้อง (The principle of sermon) ดังนี้

๑. ความหมายของการเทศน์

คำว่า “การเทศน์” หมายถึงการยกหัวข้อธรรมขึ้นแสดงเพื่อสั่งสอนประชาชนให้รู้และเข้าใจจะได้ละชั่วทำดีมีสวรรค์และนิพพานเป็นจุดหมายของชีวิต ฉะนั้น ความหมายของนักเทศน์ หมายถึงผู้เชี่ยวชาญในการแสดงธรรมสามารถยกหลักธรรมขึ้นอธิบายได้อย่างแจ่มแจ้งเป็นที่ประทับใจของท่านผู้สดับรับฟังทำให้ผู้ฟังมีจิตเลื่อมใสในคำสอนและจดจำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อพัฒนากายวาจา และใจให้บริสุทธิ์สะอาดปราศจากความชั่วร้ายนักเทศน์หมายถึงพระผู้นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปแสดงให้ผู้ฟังได้รู้และเข้าใจโดยผู้ฟังเหล่านั้นสามารถปฏิบัติให้บรรลุผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ^{๕๔}

๒. ประเภทของนักเทศน์

โดยปกติจะแบ่งพระนักเทศน์ออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. นักเทศน์ปฏิภาณไม่อ่านคัมภีร์หรือนักเทศน์ปากเปล่าคือนักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือแต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิภาณความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะ นักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี

๒. นักเทศน์อ่านคัมภีร์หมายถึงการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นการเทศน์แบบใดก็ตามก็มีแนวการพรรณนาเรียงความเพียง ๒ ลักษณะคือ

๑) ปุคคลาธิษฐานเทศนาพรรณนาโดยยกบุคคลเป็นที่ตั้งเช่นเรื่องนิทานหรือยกเหตุการณ์มาเล่าประกอบ

๒) ธรรมาธิษฐานเทศนาพรรณนาความโดยเน้นหลักธรรมเป็นที่ตั้งอธิบายให้เห็นอาการของธรรมะส่วนใหญ่จะใช้ภาษาที่เป็นนามธรรมไม่ยกนิทานไม่ยกเหตุการณ์ไม่ยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างเทศนาจะไม่นิยามแต่จะเป็นที่นิยมชมชอบเพราะนิทานจะช่วยให้การขยายธรรมจะเป็น

^{๕๔} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๒๖.

เทศนาที่เข้าใจง่ายฟังง่ายและง่ายต่อการจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติจัดเป็นเทศนาที่ยอดนิยมที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำมาแสดงมากที่สุด^{๕๕}

๓. วัตถุประสงค์ของการเทศน์

การเทศน์แต่ละครั้งผู้เทศน์ต้องตั้งเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายไว้จะให้ธรรมะอะไรแก่ผู้ฟังแต่เป้าหมายสูงสุดของเทศน์ชั้นสูงสุดคือวิมุตติหมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลสจนถึง มรรค ผล นิพพาน แต่การเทศน์จนถึงวิมุตตินั้นเป็นเรื่องยากทั้งผู้เทศน์และผู้ฟังแต่ถึงอย่างไรแล้วผู้เทศน์ก็ต้องใช้ความสามารถในการเทศน์อย่างจริงจังรู้จักจิตใจของผู้ฟังว่าเขาต้องการฟังอย่างไรผู้ฟังก็ควรมีอุปนิสัยในการฟังเพื่อวิมุตติเมื่อกระทำได้เช่นนี้แม้จะไม่ถึงวิมุตติตามพระพุทธรประสงค์แต่ผู้เทศน์ก็ต้องนึกไว้ทุกครั้งว่าวิมุตติคือจุดมุ่งหมายของการเทศน์เพราะวิมุตติมีใช้มีอย่างเดียวกแต่มีถึง ๕ อย่างคือ

๑. วิกขัมภนนิโรธ (วิกขัมภนวิมุตติ) ดับหรือพ้นจากกิเลสด้วยการข่มไว้เช่นการดับกิเลสของท่านผู้บำเพ็ญฌานย่อมข่มนิรณเฑาะว์ได้ตลอดเวลาที่อยู่ในฌานนั้น

๒. ตทังคนิโรธ (ตทังควิมุตติ) ดับด้วยองค์นั้นๆ คือดับกิเลสด้วยธรรมที่เป็นคู่ปรับหรือธรรมตรงกันข้ามเช่นดับสักกายทิฏฐิด้วยความรู้ที่กำหนดแยกอุปนามออกได้เป็นการดับชั่วคราวกิเลสยังเกิดขึ้นได้อีก

๓. สมุจเฉทนิโรธ (สมุจเฉทวิมุตติ) คือดับด้วยตัดขาดคือดับกิเลสสิ้นเด็ดขาดด้วยโลกุตตรมรรคกิเลสย่อมไม่เกิดขึ้นอีก

๔. ปฏิปัสสัทธินิโรธ (ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ) คือดับด้วยความสงบระงับหมายถึงอาศัยโลกุตตรมรรคดับกิเลสเด็ดขาดไปแล้วบรรลุโลกุตตรผลกิเลสเป็นอันสงบระงับไปหมดแล้วไม่ต้องขวนขวายเพื่อดับในขณะแห่งผลนั้นชื่อว่าปฏิปัสสัทธินิโรธ

๕. นิสสรณนิโรธ (นิสสรณวิมุตติ) ดับด้วยความปลอดโปร่งคือดับกิเลสสิ้นเชิงดำรงอยู่ในภาวะที่กิเลสดับแล้วนั้นยังยืนตลอดไปในภาวนานั้นชื่อนิสสรณนิโรธคืออมตธาตุได้แก่นิพพาน^{๕๖}

๔. จุดมุ่งหมายของการเทศน์

ในการเทศน์ทุกครั้งนักเทศน์ทุกคนจะต้องวางจุดมุ่งหมายของการเทศน์ไว้ ๒ ชั้นคือ

๑. จุดหมายชั้นสูงสุดได้แก่ วิมุตติคือเทศน์ให้ผู้ฟังเข้าถึงวิมุตติหลุดพ้นจากกิเลสจนบรรลุ มรรคผลนิพพาน

๒. จุดหมายชั้นต่ำลงมาคือให้ผู้ฟังได้อานิสงส์การฟังธรรมอย่างน้อย ๕ ประการคือ

๒.๑ อสสุตสุณาทิ คือได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๒.๒ สุตปริโยทเปติ คือเข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว

^{๕๕} พระมหาสหัส ฐิตสาโร, ธรรมนิเทศ, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๕.

^{๕๖} เสนาะ ผดุงฉัตร, วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

๒.๓ กงขวิหนต์ คือแก่วรรณในเรื่องที่ได้ฟังแล้ว

๒.๔ ทิฏฐิอุชุกโรติ คือไม่เป็นโรคร้ายแรง

๒.๕ จิตตมสสปีหติ คือเป็นผู้มีมิตร^{๕๗}

๕. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการเทศน์

เรื่องนี้นักเทศน์จะต้องรู้นั้นมีอยู่มากมายแต่สำหรับเรื่องที่มีความจำเป็นที่จะต้องรู้ก่อนในเบื้องต้นมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย ๕ เรื่องคือ

๑. เรื่องการเทศนา
๒. จรรยานักเทศน์
๓. การสังเกตบุคคล
๔. ประเมินผลเทศนา
๕. รู้คุณค่าสมาธิ

๖. หลักการเทศนาสำหรับนักเทศน์

นักเทศน์ชั้นแนวหน้าของท่านถือหลักว่า “ก่อนจะเทศน์ต้องเตรียมถ้าไม่เตรียมก็เสียเหลี่ยมนักเทศน์” การเตรียมตัวของการเป็นนักเทศน์ที่ตื้นนั้นจะต้องเตรียมสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑. เตรียมตัวคือ เรียนรู้วิชาการต่างๆ ให้ถูกต้องตามขั้นตอนของจรรยาหรือศาสนพิธีที่เกี่ยวกับการเทศน์

๒. การเตรียมใจคือ ควบคุมใจให้มีสมาธิมีใจปลอดโปร่งสร้างความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวกังวลพรรณนาในใจไปเป็นตอนๆ

๓. การเตรียมวิจัยผู้ฟังคือ รู้ลักษณะคนฟังและเลือกวิธีการเทศนาให้เหมาะสมกับคนฟังเหมือนกับการป้อนข่าวว่าจะป้อนคำเล็กหรือคำโตต้องดูขนาดปากของผู้ที่จะทานเสียก่อน

๔. เตรียมหลักการเทศน์คือ ถ้าต้องการให้เทศนางามในเบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุดก็ต้องอธิบายตามพุทธวิธี ๔ ส. คือ^{๕๘}

- ส.๑ สันทิสสนา คือเทศน์ได้แจ่มแจ้ง
- ส.๒ สมาทปนา คือเทศน์ได้จูงใจ
- ส.๓ สมุตเตชนา คือเทศน์ปลุกให้กล้า
- ส.๔ สัมปหังสนา คือเทศน์ให้รู้เรื่อง

^{๕๗} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๒๑/๓๖๓.

^{๕๘} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ), **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลปสยามบรรณกิจและการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๒.

หลักการเทศน์แบบ ๔ ส. มีความหมาย ดังนี้

๑. สันทสสนาคือ เทศน์ได้แจ่มแจ้งสอนได้แจ่มแจ้งดูจเห็นด้วยตาของตนเองเช่นการ
สอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงสอนได้แจ่มแจ้งชัดเจนเห็นภาพพจน์ปรากฏเป็นรูปธรรมจนได้รับคำชื่นชม
นิยมยกย่องว่าเทศนาของพระองค์แจ่มแจ้งเหลือเกิน

“เหมือนจับภาชนะที่คว่ำให้หงาย

เหมือนเปิดของที่ปิดอยู่

เหมือนการจุดประทีปในที่มืด

เหมือนการชี้ทางแก่ผู้หลงทาง”

๒. สมาทปนาคือ เทศน์ได้จูงใจสอนให้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนายึดมั่นในหลัก
ศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามและเชื่อมั่นในหลักธรรม

๓. สมุตเตชนาคือ เทศน์ปลุกให้กล้าสอนให้มีความพยายามในการปฏิบัติตามหลักธรรม
และศาสนพิธีโดยเฉพาะมีการนำการบริหารจิตและการเจริญปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. สัมปหังสนาคือ เทศน์ให้รู้เรื่องสอนสนุกด้วยลีลาหราร่าเรึงทำให้ผู้ฟังรัก
ที่จะเรียนรู้เรื่องพระพุทธศาสนาต่อไปซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดชีวิต
ไม่คิดล้มเลิกการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

วิธีการเทศนา

จุดสำคัญของการเทศน์อยู่ที่การนำเสนอจะนำเสนออย่างไรจึงจะเร้าใจผู้ฟังเป็นเรื่องสำคัญ
ที่นักเทศน์ควรเรียนรู้ซึ่งมีการแนะนำไว้ว่า

“ขึ้นต้นให้ตื่นเต้น

ตอนกลางให้กลมกลืน

สรุปจบให้จับใจ”

จะใช้วิธีไหนนักเทศน์เลือกใช้ได้ตามถนัดแต่ต้องเหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล
และในการเทศน์นั้นท่านได้วางโครงไว้ ๓ ตอน คือ

๑. อุเทศคือส่วนของหัวข้อเทศนาซึ่งประกอบด้วยการเริ่มเรื่องการปลุกใจให้คนสนใจฟัง
ธรรมและการนำใจความเทศนาต่อไปซึ่งมีลำดับความดังนี้

- นะโม ๕ ชั้น
- อุเทศคาถา
- อารัมภบท
- เชื่อมความทั้งหมดเข้าสู่เนื้อเทศ

๒. นิเทศคือตอนจำแนกแจกความอธิบายขยายความให้ไพเราะเหมาะเจาะหมดจดได้
รสได้สาระได้ธรรมะแจ่มแจ้งมีองค์ประกอบในการนิเทศ ดังนี้

- รู้นัยภาชิต
- คิดตีความหมาย
- กระจายประเด็น
- มีลูกเล่นลูกฮา
- สาธกเหตุการณ์
- มินิทานสาธิต
- ใส่ภาชิตคำสอน
- แทรกกายภาพกลอนที่กินใจ

๓. ปฏิทินเทศคือ ตอนสรุปใจความได้แก่การเก็บเนื้อความที่อธิบายบรรยายมาฝากไว้ให้คิดก่อนจะจบมีลำดับความดังนี้

- สรุปใจความ
- ตามด้วยบทให้พร
- บทตอนเวิ้ง^{๕๙}

๒.๑.๙ แนวคิดเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

หลักในการเผยแพร่ธรรม

ท่านทั้งหลายในขณะนี้ มีหน้าที่เป็นพระธรรมทูตก็คือนเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า ในฐานะพระธรรมทูตมีหน้าที่ในการเผยแพร่ธรรม พระธรรมทูตมีหน้าที่เดียวหน้าที่หลักก็คือการเผยแพร่ธรรม การเผยแพร่ธรรมอย่างไร มีหลายวิธี วิธีแรกที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติก็คือการเทศน์ และถือว่าเป็นวิธีหลักที่พระพุทธเจ้าทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เองมาโดยตลอด ๔๕ ปี พระพุทธเจ้าเทศน์ไม่หยุดเลย ส่วนวิธีอื่น เช่น พุทธคย ปาฐกถา บรรยาย มีผู้รวบรวมทำวิจัยเอาไว้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า หรือวิธีการเผยแพร่ของพระพุทธเจ้านั้นมีอยู่ ๗ ประการด้วยกันเท่าที่ท่านค้นคว้าไว้นานแล้ว คือ

๑. อุปนินนิกถา
๒. ธรรมมีกถา
๓. โอวาทกถา
๔. อนุสาสนีกถา
๕. ธรรมฉากัจฉากถา

^{๕๙} พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ), **ความรู้พื้นฐานการเทศน์**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔.

๖. ปุจฉาวิสัยชนากถา

๗. ธรรมเทศนากถา

ในเรื่องนี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียด ก็ให้รู้ว่าวิธีเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าก็คือการเทศน์ การเทศน์คืออะไร การเทศน์ก็คือการแสดงธรรม การชี้แจง การบอกกล่าว นี่เรียกกันว่าเทศน์ สมัยปัจจุบันนี้ เราก็นำวิธีการเทศน์นั้นมาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคเข้ากับสมัย การเทศน์นั้นก็ยังคงอยู่ แต่ว่าหนัก (ค่อนข้าง) ไปทางพิธีการ และเป็นพิธีการที่ศักดิ์สิทธิ์ นั่นคือการเทศน์แบบเดิม ปรับเปลี่ยนมาเป็นปาฐกถา เรียกว่า “ปาฐกถาธรรม” พุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นบรรยายธรรม ก็คือพุทธธรรมะ เปลี่ยนเป็นอภิปรายธรรม ก็คือการบรรยายธรรมเหมือนกัน แต่บรรยายหลายคน ปรับเปลี่ยนเป็นการเทศน์ปุจฉา-วิสัชนา สองธรรมาสน์ สามธรรมาสน์ ปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย นี่ก็เป็นการทำหน้าที่เหมือนกัน ที่นี้ทำอย่างไรถึงจะได้ผล นี่คือตัวหลัก และนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่นิมนต์ท่านทั้งหลายมาประชุมกันนี้ เพื่อที่จะได้รู้แนวทางในการเผยแผ่ธรรมในฐานะที่เป็นพระธรรมทูต ให้รู้จักแนวทางให้รู้จักวิธีการ ส่วนรายละเอียด เนื้อหาสาระนั้นก็คงจะพูดอะไรกันไม่ได้ ธรรมะนั้นเป็นเรื่องใหญ่ ท่านทั้งหลายต้องมีทุนเดิมกันอยู่แล้ว นั่นก็คือต้องมีความรู้ด้านธรรมะ ได้ศึกษานักธรรมบ้างบาลีบ้าง อ่านหนังสือด้วยตนเองบ้าง สิ่งเหล่านี้เรียกว่าเป็นต้นทุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เทคนิคการสอนธรรม เทคนิคการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนหน้าที่ของพระธรรมทูต เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งกว่าการสอนนักเรียน เพราะประชาชนเป็นผู้มีประสบการณ์มาก และความรู้ของประชาชนก็ไม่เสมอภาคกัน ฉะนั้น วิธีการที่เผยแผ่ให้ได้ผล ในเบื้องต้น ต้องศึกษาพื้นฐานแห่งจิตใจศึกษาอุปนิสัยใจคอของคนในถิ่นนั้นๆ พร้อมทั้งต้องทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือของเขาด้วย วิธีการสอนศีลธรรมนั้น หลักใหญ่ที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้คือโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งได้แสดงแนวทางการเผยแผ่ไว้ดังนี้

คาถาที่ ๑ เป็นหลักอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือ ต้องอดทน อดกลั้น ไม่เบียดเบียนคนอื่นมีหลักสูงสุด คือ นิพาน

คาถาที่ ๒ เป็นหลักการ คือ ไม่ทำชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องใส

คาถา ที่ ๓ เป็นวิธีการ คือ ไม่ว่าร้ายคนอื่น ไม่ทำร้ายคนอื่น สารรวมในพระปาฏิโมกข์ รู้จักประมาณในการบริโภค มีที่นอนที่นั่งอันเจียมสอาด ประกอบความเพียรทางจิต นอกจากนี้ ยังมีวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก ๗ ประการเป็นวิธีการภาคปฏิบัติ ซึ่งศึกษาค้นคว้าโดย สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา มีดังนี้คือ

๑. อุปนิสินนกา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอดแทรกธรรมะ เข้าไปในการสนทนากันนั้นตามสมควรแก่ เหตุการณ์กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อนนิยมพูดกันว่า “การเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย ”

๒. ธรรมมิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นกิจจะลักษณะเป็นงานเป็นการ เป็นเรื่องเป็นราว มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ได้แก่ การแสดงปาฐกถา การบรรยายธรรม เป็นต้น

๓. โอวาทกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง ไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดีและรักษาความดีได้

๔. อนุสาสนีกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อยๆ นิยมพูดกันว่า “พรา้สอน” เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความ “คล่องปากขึ้นใจ” เรื่องที่สอนนั้น ก็อยู่ในประเภทคำแนะนำ คำแนะแนว คำตักเตือน และคำกล่าวสอนนั่นเอง ถ้ากล่าวสอนเป็นครั้งคราว จัดเป็น “โอวาทกถา” ถ้ากล่าวสอนเป็นประจำ และทำบ่อยๆ จัดเป็น “อนุสาสนีกถา”

๕. ธรรมสากัจฉากถา คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน การสนทนากัน เพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกันและกัน นิยมเรียกว่า “การสนทนาธรรม” โดยผลัดกันพูด ผลัดกันฟัง

๖. ปุจฉาวิสัชนากถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชน แบบการถามและการตอบในเรื่องที่จะสอนนั้น เพื่อทดสอบถึงความรู้เดิมของผู้รับสอนว่า มีอยู่แค่ไหนเพียงไร เพื่อเป็นการกระตุ้นเร้าใจให้ผู้ฟังเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ และเพื่อทดสอบความจำและความเข้าใจในเรื่องที่สอนนั้นว่า ผู้ฟังมีแค่ไหนเพียงไร โดยมีวิธีการ ๓ วิธี คือ

๑. ถามเพื่อให้ตอบ

๒. ถามเองตอบเองและ

๓. ให้ถามเพื่อตอบ ๗. ธรรม เทศนาถา คือ การแสดงธรรม ชี้แจงแสดงหลักธรรมหลักสัมมาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เป็นการชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาปสาทะในธรรมปฏิบัติ ยอมรับเป็น “หลักจำ” และเป็น “หลักใจ” ยึดถือเป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากความอยู่ร้อนนอนทุกข์ ความจริง “ธรรมเทศนาถา” กับ “ธรรมมิกถา” มีส่วนคล้ายคลึงกัน บางแห่งท่านกล่าวว่าเป็นอย่างเดียวกัน แต่ธรรมเทศนาถานี้ นิยมทำเป็นกิจจะลักษณะและมีกระบวนการ มีระเบียบแบบแผนมากกว่าธรรมมิกถา โดยเน้นถึงลีลาหรือท่วงทำนองวาจาที่เปล่งให้ถูกต้อง เหมาะสม เป็นวรรคเป็นตอน เน้นถึงอิริยาบถทางกาย เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยมีหลักใหญ่ ๒ ประการ คือ

๑. หลักเทศน์ คือ ลีลาการขึ้นธรรมาสน์ เป็นต้น

๒. หลักธรรม คือ หัวข้อธรรมะ เหมาะแก่งาน แก่กาละ เทศะ และบุคคล ประกอบด้วย อุเทศ นิเทศ และปฐินเทศ อย่างสมบูรณ์ทุกประการ โดยแบ่งวิธีเทศน์เป็น ๒ แบบ คือ

๑. อ่านคัมภีร์

๒. เทศน์ปฐิภาณ วิธีการบรรยายธรรม อบรมแบบปลุกฝัง ๑. ควรใช้วิธีธรรมสากัจฉา คือ การพูดไป ถามไป ในระหว่างการบรรยายธรรมนั้น ๒. จังหวะที่พูด พอเหมาะแก่วัยของผู้ฟัง ไม่เร็วเกินไป และไม่ช้าเกินไป

๓. เสียงที่พูด นุ่มนวลชวนฟัง ไม่ดังเกินไป และไม่ค่อยเกินไป

๔. ควรพูดแบบให้คิด ไม่ใช่พูดแบบให้ฟังอย่างเดียว

๕. ควรใช้คำพูดว่า “ ควรทำ ควรพูด ควรคิด ” เป็นต้น ไม่ใช่คำพูดว่า “ จงทำ จงพูด จงคิด ” เป็นต้น เพราะธรรมชาติทุกข้อ เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของความสมัครใจประพฤติด้วยตนเอง เป็นเรื่องของผู้มีจิตศรัทธาปสาทะไม่ใช่เรื่องของระเบียบวินัย อันเป็นเรื่องข้อบังคับให้ปฏิบัติตาม หลักการอธิบายธรรมะ ๖ ประการ

๑. อัตถะ คือ อธิบายความของธรรมะข้อนั้นๆ ว่ามีความหมายอย่างไร แยกอธิบายออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ

๑.๑ โดยอรรถ คือ ความหมายที่เป็นจุดประสงค์ หรือความหมายที่แท้จริง

๑.๒ โดยพยัญชนะ คือ ความหมายตามพยัญชนะ ตามหลักบาลีไวยากรณ์ อีกนัยหนึ่ง อัตถะ คือ อธิบายความหมายของธรรมะข้อนั้นๆ ว่ามีความหมายอย่างไร แยกอธิบายออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ ทางคติโลก คือ ความหมายทางคติโลก หรือความหมายของชาวโลก ทางคติธรรม คือ ความหมายทางคติธรรมหรือความหมายทางศาสนา ๒.ประเภท คือ ธรรมะข้อนั้นๆ แยกประเภทออกไปได้อย่างไรหรือไม่ และแยกประเภทออกไปได้เท่าไรคืออะไรบ้าง

๓. เหตุ คือ ธรรมะข้อนั้นๆ มีอะไรเป็นมูลเหตุทำให้เกิดขึ้น หรือเป็นธรรม มีอะไรเป็น “ ปทัฏฐาน ” คือเป็นเหตุทำให้เกิดขึ้น

๔. ผล คือ ธรรมะข้อนั้นๆ มีผลเป็นอย่างไร แก่บุคคลผู้ปฏิบัติตาม และแก่บุคคลผู้ปราศจากธรรมะข้อนั้นๆ กล่าวคือมีอานิสงส์หรือมีโทษแก่บุคคลผู้ปฏิบัติอย่างไร

๕. อุปมา คือ ธรรมะข้อนั้นๆ มีข้ออุปมา (เปรียบเทียบ) เหมือนอะไร เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจธรรมะข้อนั้นๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น ๖. สาธก คือ ธรรมะข้อนั้นๆ ควรยกเรื่องอะไรนำมาเล่าประกอบเป็นบุคลาธิษฐาน เพื่อช่วยให้ผู้ฟังทรงจำธรรมะได้ดียิ่งขึ้น^{๖๐}

หลักการสอนทั่วไป

เมื่อพูดถึงหลักการสอน มักจะหมายถึงหลักการใหญ่ๆ ไม่ว่าจะสอนเรื่องอะไรก็มีหลักในการสอนอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

ก) หลักเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างคืออริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อนปัญหาชีวิตที่คน

^{๖๐} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗-๔๘.

มองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยาก
ลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป

๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
อย่างที่เราเรียกว่า สอนเป็นอนุพัฟฟิกา ตัวอย่างก็คือ อนุพัฟฟิกา ไตรสิกขา พุทธโอวาท ๓ เป็นต้น

๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง
อย่างที่เราเรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการทรง
พาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตา เป็นต้น

๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่กววน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดย
ไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย

๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เราเรียกว่า สนิทาน

๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้
หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า เมื่อประทับอยู่ในป่าประดู่ลาย
ใกล้เมือโกสัมพี ได้ทรงหยิบใบไม้ประดู่ลายเล็กน้อยใส่กำพระหัตถ์ แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบ
ประดู่ลายในพระหัตถ์กับใบป่า ไหนจะมากกว่ากันภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า ใบปามากกว่า จึงตรัสว่า
สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้แต่มิได้ทรงสอนเหมือนใบประดู่ลายในป่า ส่วนที่ทรงสั่งสอนน้อยเหมือนใบประดู่
ลายในพระหัตถ์ และตรัสแสดงเหตุผลในการที่มิได้ทรงสอนทั้งหมดเท่าที่ตรัสรู้เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่
เป็นประโยชน์มิใช่หลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ถูกต้องนำไปสู่จุดหมายคือ
พระนิพพานได้

๗. สอนในสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาคจะเรียนรู้และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเองอย่าง
พระพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก ๖
ประการ ดังนี้

๗.๑ คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก, ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น
ไม่ตรัส

๗.๒ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก, ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น
ไม่ตรัส

๗.๓ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก, ไม่เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น
เลือกกาลตรัส

๗.๔ คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รัก, เป็นที่ชอบใจของ ผู้อื่น
ไม่ตรัส

๗.๕ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รัก, เป็นที่ชอบใจของผู้อื่น
ไม่ตรัส

๗.๖ คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รัก, เป็นที่พอใจของผู้อื่นเลือกกาล
ตรัส ลักษณะของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ คือทรงเป็นกาลวาที สัจวาที ภูตวาที อุตถวาที ธรรม วาที
วินยวาที

ข) หลักเกี่ยวกับตัวผู้เรียน

ผู้เรียนหรือผู้ฟังนั้น มีความสำคัญไม่แตกต่างไปกับเนื้อหาที่จะเรียน กล่าวคือผู้สอนต้อง
รู้จักแยกแยะผู้เรียนให้ออกว่า ในแต่ละคนนั้นมีลักษณะแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ในด้านใดบ้าง ทั้งนี้
เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมตัวของผู้สอนนั่นเอง ดังนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้
รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังเช่น ทรงคำนึงถึง จริต ๖ อัน
ได้แก่ รากจิริต โทสจิริต โมหจิริต ศรัทธาจิริต พุทธิจิริต และวิตกจิริต และรู้ระดับความสามารถของ
บุคคล อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่าสัตว์ทั้งหลายผู้มีธูลิในตาน้อย มีธูลิในตามาก มีอินทรีย์แก่
กล้า มีอินทรีย์อ่อน มี อากาโรติมีอากาทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลก
และโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี มีอุปมาเหมือนในกอดอุบล ใน
กอปทุม หรือในกอบุณฑริก บางดอกที่เกิดในน้ำ เจริญในน้ำ ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำ...เจริญในน้ำอยู่
เสมอ...เจริญในน้ำ ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำ^{๖๑}

ค) หลักการบรรยายธรรม

เนื้อหาของการเผยแผ่

เนื้อหาของการเผยแผ่ หมายถึง เนื้อหาของเรื่องที่น่ามาเผยแผ่ตามแนวทางแห่งพุทธะ มี
๕ ประการ คือ (๑) สัจจะ ได้แก่ เรื่องที่เสนอต่อมวลชนนั้นต้องเป็นเรื่องจริง เสนอหรือเอกสารตาม
ความเป็นจริงไม่บิดเบือน (๒) ตถตา เรื่องแท้ เรื่องที่เสนอหรือสงสารนั้นต้องเป็นเรื่องแท้ เสนอตาม
สภาพที่แท้จริงไม่คาดเดา ไม่แต่งแต้มใส่สีตีไข่ (๓) กาละ เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลา
(๔) ปิยะ เรื่องที่เสนอนั้นเป็นเรื่องที่คนชอบ หรือเสนอโดยวิธีที่ผู้รับสารชื่นชอบ (๕) อุตถะ เรื่องที่
เสนอหรือสงสารนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ผู้สงสารอาจต้อง
พิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่ชื่นชอบของคนบางกลุ่มบางคน
แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้สงสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ

ด้านรูปแบบการเผยแผ่

หมายถึง การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล การจัดทำสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ
แผ่นพับ ซีดี การจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสาย การอบรมวิทยากรให้เป็นเครือข่าย/จัดตั้ง

^{๖๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๙/๑๔.

กลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัคร การให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียน , วัด , องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบรรยายธรรม เป็นต้น

ด้านวิธีการเผยแพร่

ได้แก่ (๑) พูดคุย (๒) ปาฐกถา (๓) บรรยาย (๔) อภิปราย (๕) สอน (๖) ใช้เอกสาร (๗) แจกอมิส

ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

ได้แก่ (๑) วางแผน (๒) สร้างบุคลากร (๓) พัฒนาบุคลากร (๔) จัดส่งบุคลากร (๕) ให้การสนับสนุนบุคลากร (๖) ประเมินผล เป็นต้น ^{๒๒}

๒.๑.๑๐ การปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดคุณภาพ

ปัจจุบัน หน่วยงานต่างๆไม่ว่าองค์กรภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือเอกชนต่างก็ตระหนักถึงการปรับเปลี่ยนกระบวนการหรือวิธีการทำงานเสียใหม่ เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) สูงสุด นั้นแสดงว่าองค์กรทั้งหลายต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า องค์กรจะมีความเจริญก้าวหน้าหรือพัฒนาไปสู่ความเป็นเลิศได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งอยู่ที่ ผู้ปฏิบัติงานมีคุณภาพ และสามารถทำงานให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด คำว่า "ประสิทธิภาพ" หมายถึงวิธีการทำงานโดยสิ้นเปลืองเวลา และสูญเสียพลังงานในการทำงานน้อยที่สุดแต่เกิดประโยชน์และความพึงพอใจสูงสุด ดังนั้นคำกล่าวที่ว่า การทำงานที่มีประสิทธิภาพ และจะสำเร็จได้นั้นต้องอ่อนนุ่มเหมือนคนไทย ตรงเวลาเหมือนฝรั่ง ขยันเหมือนคนจีน ทำงานเป็นทีมเหมือนคนญี่ปุ่น จะเท็จจริงอย่างไรรันนั้น ต้องลงมือปฏิบัติ เพราะในหนึ่งองค์กรย่อมมีพนักงานที่มีประสิทธิภาพในการทำงานที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ถ้าต้องการเป็นพนักงานที่มีความสุขในการทำงาน และก้าวเข้าสู่การทำงานที่ทรงประสิทธิภาพควรใช้เทคนิคเหล่านี้

๑. รู้จักตั้งเป้าหมายในการทำงาน ก่อนการเริ่มทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ต้องตั้งเป้าหมายให้ชัดเจนไว้ก่อน และเป้าหมายนั้นต้องสามารถปฏิบัติได้ อยู่ในรูปเชิงปฏิบัติ โดยตั้งเป้าหมายระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว อันเป็นการวางแผนการทำงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การปฏิบัติงานมีทิศทางที่ถูกต้อง ตรงเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายขององค์กร และมีความผิดพลาดน้อยที่สุด

๒. รู้จักบริหารเวลา พนักงานทุกคนอาจจะมีความสามารถ ทักษะในการทำงานที่ต่างกัน แต่พนักงานทุกคนมีเวลาทำงานที่เท่ากัน เวลาเป็นเงินเป็นทอง การทำงานจะคุ้มค่ากับเวลามากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารเวลาให้ถูกต้องกับงาน พนักงานหลายคนใช้เวลาไปกับงานบางอย่างมากเกินไป จนลืมงานอีกอย่างที่อยู่ จนนกลายเป็นดินพอกหางหมู ทำงานไม่ทัน การ

^{๒๒} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, คู่มืออบรมนักเทศน์, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๗-๔๘.

บริหารเวลาที่ถูกต้องเหมาะสมช่วยลดความไม่เป็นระเบียบในการทำงานได้มาก งานทุกอย่างควรกำหนดเวลาสำเร็จ ที่ชัดเจน เป็นการคอยเตือนให้ทราบว่าเวลานี้งานที่ได้รับมอบหมายควรถึงตรงไหน การคิดวางแผนและบริหารเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุด ย่อมทำให้ผลงานออกมาอย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายขององค์กรแน่นอน

๓. เพิ่มความมั่นใจในการทำงานให้ตนเอง พนักงานหลายคนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ชอบคิดว่าตัวเองไม่เก่ง ผู้คนอื่นไม่ได้ ไม่กล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง ดูถูกความสามารถของตนเองทำอะไรก็กลัวได้รับการตำหนิ จนเกิดความถดถอย ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง ทุกคนมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ต้องฝึกมองหาข้อดี และความสำเร็จของตนเองที่ผ่านมา ค้นหาความภูมิใจของตัวเอง หมั่นพยายามเสริมสร้างความรู้ภูมิปัญญา เช่น การฟังมากอ่านมาก ศึกษามาก ฝึกทำมาก อย่าตำหนิตัวเองในทางลบ พยายามคิดในแง่บวก กล้าคิดกล้าทำ รวมทั้งปรับเปลี่ยนรูปแบบลักษณะภายนอกของตัวเองบ้าง เช่น การแต่งตัว ทรงผม นอกจากนี้สร้าง ความกล้า และเชื่อมั่นในตนเอง โดยลงแข่งขัน กิจกรรมต่างๆ เมื่อเกิดความมั่นใจในตัวเอง ความภูมิใจในตัวเองย่อมนำไปให้ตัวเองประสบความสำเร็จในการทำงาน

๔. เข้าใจงานว่าเป็นงานทีม หรืองานส่วนบุคคล พนักงานหลายคน มักได้รับคำแนะนำเสมอว่าการทำงานต้องอาศัยทีมจึงจะสำเร็จได้ แต่จริงๆ แล้วต้องวิเคราะห์ตัวงานออกมาให้ชัดเจนว่างานนั้นเป็นงานที่ต้องทำเป็นทีม หรืองานเดี่ยว การทำงานเป็นทีมให้เข้มแข็ง ทีมงานเป็นกุญแจสำคัญแห่งความสำเร็จ และความล้มเหลวในการทำงานได้ ก่อนที่จะลงมาสู่ทีมงาน ต้องมีการแบ่งงานส่วนตัวให้ทำให้ดีที่สุดล่วงหน้าเวลารวมกันเป็นทีม งานจะได้ประสาน และสอดคล้องกัน อย่างเหมาะสมลงตัว ต้องมีทีมลีดเดอร์ใหม่ ต้องวิเคราะห์ให้ชัดเจน งานทีมต้องมีการแจ้งผลประโยชน์ร่วมกันให้ชัดเจนมีการสื่อสารระบบเปิด และการสร้างบรรยากาศที่ดีระหว่างกัน

๕. ต้องมีคุณธรรมในการทำงาน พนักงานในองค์กรทุกคนจะต้องปฏิบัติหรือประพฤติ กุญระเบียบ หรือจรรยาบรรณขององค์กร ไม่ก่อความเสียหายต่อองค์กรด้วยพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง หรือสร้างความลำเอียงในการปฏิบัติหน้าที่ตลอดจนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม และโปร่งใสตรวจสอบได้

๖. ลงมือปฏิบัติมากกว่าพูด Action Speaks Louder than Words การลงมือกระทำนั้นแสดงให้เห็นชัดเจนกว่าการพูดเป็นร้อยเป็นพันคำ พนักงานที่มีประสิทธิภาพมักจะลงมือทำมากกว่าการพูด ถึงแม้จะพูด ก็พูดในเชิงสร้างสรรค์ พูดแล้วได้บวก มีมูลค่าเพิ่ม เพราะพนักงานที่ลงมือปฏิบัติงาน ตั้งใจทำงานหัวหน้างานย่อมมองเห็นชัดเจนกว่า เนื่องจากจะมีผลงานปรากฏเด่นชัด

๗. รู้จักกระตุ้นเตือนตัวเอง หมั่นคอยเตือนตัวเองว่าทุกคนต้องทำงาน ขยันอดทน เพื่อความสำเร็จของตนเองและครอบครัว สร้างแรงจูงใจให้มีความรู้สึกรักอยากทำงานตลอดเวลา และผลงานต้องออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ศรัทธาในตัวเองและองค์กรที่ทำงานอยู่ มอง

หาและสร้างโอกาสให้ตนเองก้าวไป และเติบโตไปพร้อมกับองค์กร เพราะที่ทำงานเป็นเหมือนบ้านหลังที่สองของพนักงาน และใช้เวลาอยู่ที่นั่นมากกว่าที่บ้าน

๘. ปรับทัศนคติ และค่านิยม การมีทัศนคติที่ดีต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงานย่อมทำให้พนักงานมีความสุขในการทำงาน รักงานที่ทำ และการทำงานก็จะออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สร้างค่านิยมที่ผิด ในการก้าวหน้าทางการงานโดยทางลัด เช่นการประจบ สอพลอ คดโกง ทุจริต สิ่งเหล่านี้ผลออกมา ก็คือเป็นลบแน่นอน

๙. สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ศิลปะที่ยิ่งใหญ่ และลืมไม่ได้คือการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของพนักงานทุกคน ทุกระดับชั้น จะทำให้งานราบรื่น ปราศจากอุปสรรค การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต้องเริ่มจากตัวเรา สิ่งแรกคือรอยยิ้มที่จริงใจ เป็นคำกล่าวที่ถูกต้องเสมอว่า เราอยากได้อะไรจากใคร เราต้องเป็นผู้หยิбыื่นให้เขาก่อน เช่น การช่วยเหลือกันในการทำงาน ทักทายกัน การให้อภัยกัน

๑๐. จัดการกับสามอย่าง การจัดการกับตัวเอง กับเพื่อนร่วมงาน และกับงานที่รับผิดชอบ เป็นสิ่งที่ผู้ทรงประสิทธิภาพควรกระทำ เมื่อทราบปัญหาหรือข้อด้อยของตนเองต้องรีบแก้ไขพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น รู้จักประเมินตนเอง ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลให้รอบรู้ คือ การจัดการกับตนเอง ส่วนการจัดการกับคนในองค์กร ต้องเข้าใจธรรมชาติของเพื่อนร่วมงาน นิสัยใจคอ และความต้องการของเขา เพื่อที่จะได้สร้างแรงจูงใจ สร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นได้ งานก็จะราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ส่วนการจัดการกับงาน นั้นต้องเข้าใจในตัวงาน วางแผนการทำงาน วิเคราะห์ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น หาแนวทางป้องกันและแก้ไข เตรียมหรือหาตัวช่วยแผนสำรองไว้^{๖๓}

และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การนำเอาการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานมาศึกษาร่วมกัน เพื่อให้ได้ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติงานได้อย่างสบายใจ และมีประสิทธิภาพ ได้ศึกษาวิจัยถึงทัศนคติของบุคคลที่พอใจในการทำงาน และไม่พอใจในการทำงาน พบว่า บุคคลที่พอใจในการทำงานนั้น ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

๑. การที่สามารถทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ
๒. การที่ได้รับยกย่องนับถือเมื่อทำงานเสร็จ
๓. ลักษณะเนื้องานที่น่าสนใจ
๔. การที่ได้รับความผิตชอบมากขึ้น
๕. ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน
๖. การได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถในการทำงาน

^{๖๓} นันทนา ธรรมบุศย์, (๓๑ กันยายน ๒๕๔๐), “การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน”, วารสารแนะแนว, หน้า ๒๕-๓๐.

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมของงานที่เป็นสิ่งทำให้เกิดความพึงพอใจ ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

๑. นโยบายการบริหารขององค์กร
๒. การควบคุมบังคับบัญชา
๓. สภาพการทำงาน
๔. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทุกระดับในหน่วยงาน
๕. ค่าตอบแทน
๖. สถานภาพ
๗. การกระทบกระเทือนต่อชีวิตส่วนตัว
๘. ความปลอดภัย^{๖๔}

และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า หมายถึง ผลงานงานปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และผลกำไรจากการปฏิบัติงาน (Human Satisfaction and Benefit Produced) ซึ่งความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก

๑. การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (equitable service)
๒. การให้บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา (timely service)
๓. การให้บริการอย่างเพียงพอ (ample service)
๔. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (continuous service)
๕. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (progression service)^{๖๕}

และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การทำงานได้มีประสิทธิภาพสูงสุดนั้นให้ดูจาก ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยนำเข้า (Input) กับผลผลิต (Output) ที่ได้รับออกมา เพราะฉะนั้นตาม ทรรศนะนี้ ประสิทธิภาพ จึงเท่ากับผลผลิต ลบด้วยปัจจัยนำเข้าและ ถ้าเป็นการบริหารราชการและ องค์กรของรัฐบาล ก็บวกกับความพึงพอใจของผู้รับบริการ(Satisfaction) เข้าไปด้วย ซึ่งเขียนเป็นสูตร ได้ดังนี้

$$E = (O - I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

O = Output คือ ผลผลิตหรือผลงานที่ได้รับออกมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรทางการบริหารที่ใช้ไป

^{๖๔} Hertzberg, **Motivation Moral and Money**, (New York : Psychology Co, 1968), p. 24.

^{๖๕} Millet, J.D., **Management in the Public Service**, (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc, 1954), P. 4.

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจในผลงานที่ออกมา^{๖๖}

สรุปได้ว่าในการทำงานโดยใช้เทคนิคในการทำงานนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการก้าวสู่การทำงานให้เกิดความสำเร็จแต่ก็ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง องค์กร พนักงาน เพื่อนร่วมงาน องค์กรความรู้และประสบการณ์ เชื่อมั่นว่าถ้าพนักงานรักในตัวเอง รักองค์กร ต้องการเติบโตไปกับองค์กร พร้อมทั้งจะพัฒนาตัวเองให้เป็นพนักงานที่มีคุณภาพ ประสบความสำเร็จอย่างทรงประสิทธิภาพ

๒.๒ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต

ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน^{๖๗} และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หน้าที่ของพวกเราไม่เพียงแค่ว่ารักษาคำสั่งสอน ต้องเผยแผ่คำสั่งสอนด้วย ในอดีตเพียงแต่รักษาก็เพียงพอเพราะพระพุทธศาสนาไม่มีคู่แข่งแต่ในยุคปัจจุบันนี้พระพุทธศาสนา มีคู่แข่งมาก จึงจำเป็นที่เราทั้งหลาย นอกจากรักษาแล้วต้องทำให้แพร่ขยายด้วย^{๖๘} และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่านักเผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องประพฤติปฏิบัติตนดำรงมั่นอยู่ในวิธีการประกาศพระศาสนาของพุทธสาวก ๖ ประการ คือ

- (๑) ไม่ตำหนิ ไม่ติเตียนใคร
- (๒) ไม่เบียดเบียนใคร
- (๓) สำรวมระวัง เคร่งครัดต่อพระวินัยพุทธบัญญัติแต่ไม่ใช่เคร่งเครียด

^{๖๖} Jonh G Hutchinson, *Organization : Theory and Classical Concepts*, (New York: McGrawHill, 1967), p. 94

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), *งานพระธรรมทูต*, ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖.

^{๖๘} พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธมฺมเสฏฺฐโฐ), *คู่มือพระธรรมทูต*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๖๑.

(๔) ไม่เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้อง ไม่เป็นคนเห็นแก่กิน ยึดถือคำพังเพยว่า “กินเพื่ออยู่ ไม่ใช้อยู่เพื่อกิน”

(๕) ยินดีพอใจอยู่ ณ สถานที่สงบสงัด

(๖) มีความขยันหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา^{๖๙}

และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า พระธรรมทูต พระธรรมจาริกหมายถึงภิกษุที่เดินทางไปแสดงธรรมในที่ต่างๆ ทำหน้าที่เหมือนทูตทางธรรมหรือทูตของพระศาสนา พระธรรมทูตเริ่มมีครั้งแรกเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจนมี พระสาวกมารูปแล้ว จึงส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศธรรมในที่ต่างๆ โดยตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชุมชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ประชุมชน" ดังนี้ เป็นต้น พระธรรมจาริก มีความหมายเดียวกันกับพระธรรมทูต แต่เป็นคำบัญญัติที่เกิดขึ้นที่หลังคำว่าพระธรรมทูต ปัจจุบันแบ่งพระธรรมทูตออกเป็น ๒ ประเภทคือ พระธรรมทูตในประเทศ กับ พระธรรมทูตต่างประเทศ^{๗๐} และสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าวิธีการเผยแผ่โอวาท ปาฏิโมกข์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปมาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย ทำให้มาก ดูให้มาก นิ่งให้มาก ปาฏิโมกข์ จ ส วโร สำรวมรักษาพระวินัย ให้มากที่สุด มตตถยญฺตา จ ภตตสฺมี รู้ประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนตณฺจ สยนาสน อยู่ง่าย และสุดท้ายสำคัญที่สุดคือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ฝึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทย ทั้งประเทศ^{๗๑}

สรุปได้ว่า พระธรรมทูต หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ ถ้าหากจะเทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ

^{๖๙} เอกสารประการสัมมนาพระธรรมทูต, พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๕, ๒๕๔๒, หน้า ๓๑-๓๓.

^{๗๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘. หน้า ๖๔๖.

^{๗๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในยุคโลกาภิวัตน์, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐-๕๓.

เป็นการนำเอาธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน

๒.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีระเบียบกองงานพระธรรมทูต

ระเบียบกองงานพระธรรมทูต

ว่าด้วยการจัดระเบียบงานพระธรรมทูต พ.ศ. ๒๕๓๔

อาศัยมติที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการงานพระธรรมทูต ครั้งที่ ๑/๒๕๓๓ วันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ กองงานพระธรรมทูตจึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้ :-

ข้อ ๑ ระเบียบนี้ให้ชื่อว่า “ระเบียบกองงานพระธรรมทูต ว่าด้วยการจัดระเบียบงานพระธรรมทูต พ.ศ. ๒๕๓๔”

ข้อ ๒ ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ นับแต่วันใช้ระเบียบนี้ ให้ยกเลิกระเบียบหรือข้อกำหนดอื่นอันเกี่ยวกับงานพระธรรมทูตซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้

ข้อ ๔ ให้แม่กองงานพระธรรมทูตรักษาการตามระเบียบนี้เพื่อการนี้ให้มีอำนาจออกข้อกำหนดอื่น เพื่อการปฏิบัติงานพระธรรมทูตซึ่งไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ใช้ในการปฏิบัติงานพระธรรมทูตได้

หมวด ๑

บทนิยาม

ข้อ ๕ พระธรรมทูตในระเบียบนี้

(๑) พระธรรมทูตฝ่ายอำนวยการ หมายถึง แม่กองงานพระธรรมทูต รองแม่กองงานพระธรรมทูต หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต รองหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต เลขานุการแม่กองงานพระธรรมทูต เลขานุการรองแม่กองงานพระธรรมทูต เลขานุการหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต และพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการ

(๒) พระธรรมทูตฝ่ายบริหาร หมายถึง หัวหน้าพระธรรมทูต รองหัวหน้าพระธรรมทูต หัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด รองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด หัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ รองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ เลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูต เลขานุการรองหัวหน้าพระธรรมทูต เลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด พระธรรมทูตประจำสำนักงานพระธรรมทูต และพระธรรมทูตประจำศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด

(๓) พระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ หมายถึง พระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ

หมวด ๒

กองงานพระธรรมทูต

ข้อ ๖ ให้มีกองงานพระธรรมทูตกองหนึ่ง มีอำนาจหน้าที่อำนวยการงานพระธรรมทูตภายในประเทศ โดยมีแม่กองงานพระธรรมทูตเป็นผู้อำนวยการ รองแม่กองงานพระธรรมทูตเป็นรองผู้อำนวยการ

เพื่อให้การอำนวยการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีคณะกรรมการอำนวยการงานพระธรรมทูตคณะหนึ่ง ประกอบด้วย :-

- (๑) แม่กองงานพระธรรมทูต เป็นประธานกรรมการ
- (๒) รองแม่กองงานพระธรรมทูต เป็นรองประธานกรรมการ
- (๓) เจ้าคณะภาคทุกภาค เป็นกรรมการอำนวยการ
- (๔) หัวหน้าและรองหัวหน้าพระธรรมทูต "
- (๕) ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ "
- (๖) ผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน ๙ ท่าน "

ให้กรรมการคณะนี้มีอำนาจหน้าที่ต่อไปนี้

- (๑) พิจารณออนุมัตินโยบายและหรือแผนงานประจำปี
- (๒) พิจารณางานที่มีปัญหาหรืองานที่เป็นนโยบายอื่น
- (๓) พิจารณออนุมัติการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจหรือคณะทำงาน
- (๔) พิจารณออนุมัติให้เชิญผู้แทนหน่วยงานของรัฐ และหรือหน่วยงานเอกชนเป็นกรรมการที่

ปรึกษา

ข้อ ๗ ให้แบ่งส่วนงานในกองงานพระธรรมทูต เป็น ๓ ส่วน คือ สำนักงานเลขานุการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตและสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต

ข้อ ๗ ทวิ สำนักงานเลขานุการ มีหน้าที่สนองงานธุรการของกองงานพระธรรมทูต วิจัย ประเมินผล เก็บสถิติข้อมูล เสนอร่างนโยบายและแผนงานเฉพาะปัดที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการ เป็นเจ้าหน้าที่ที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการ ประสานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง สำนักงานพระธรรมทูต สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต และสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต สอนงานอื่นอันเป็นหน้าที่ของกองงานพระธรรมทูต และสนองงานตาม ที่กำหนดในข้อ ๒๒ โดยมีเจ้าหน้าที่ดังนี้ :-

- (๑) เลขานุการแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๒) เลขานุการรองแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๓) เจ้าหน้าที่กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- (๔) เจ้าหน้าที่ที่แม่กองงานพระธรรมทูตแต่งตั้งขึ้น

สำนักงานเลขานุการแบ่งงานออกเป็น ๔ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและธุรการ ฝ่ายนโยบายและแผนงาน ฝ่ายจัดหาและส่งเสริม และฝ่ายกิจกรรมพิเศษ

ข้อ ๗ ตรี สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต มีหน้าที่ดำเนินการฝึกอบรมพระธรรมทูตประจำปีโดยมีคณะกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตคณะหนึ่ง เป็นผู้กำหนดนโยบาย แผนงานและวิธีดำเนินการฝึกอบรม และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย ประกอบด้วย :-

- (๑) แม่กองงานพระธรรมทูต เป็นประธานกรรมการ
- (๒) รองแม่กองงานพระธรรมทูต เป็นรองประธานกรรมการ
- (๓) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๓ - ๕ รูป เป็นกรรมการ
- (๔) ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนศึกษา
- (๕) หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต เป็นกรรมการและเลขานุการ
- (๖) รองหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

และให้มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตเป็นผู้ดำเนินการ ดังนี้:-

- (๑) หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- (๒) รองหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- (๓) เลขานุการหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- (๔) เจ้าหน้าที่กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- (๕) เจ้าหน้าที่ที่ประธานกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต แต่งตั้งขึ้น

ข้อ ๗ จัตวา สำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต มีหน้าที่ออกตรวจการงานของพระธรรมทูตประจำปี เพื่อหาข้อมูลเสนอต่อแม่กองงานพระธรรมทูต และเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานพระธรรมทูต โดยมีผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต เป็นผู้รับผิดชอบ ๔ รูป คือ :-

- (๑) ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคกลาง เขตตรวจการในสายที่ ๑, ๒ และ ๓
- (๒) ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคเหนือ เขตตรวจการในสายที่ ๓ และ ๔
- (๓) ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตตรวจการในสายที่ ๕ และ ๖
- (๔) ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคใต้ เขตตรวจการในสายที่ ๘ และ ๙ให้มีพระธรรมทูต

ประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตภาคละ ๒ รูป

ข้อ ๘ การแต่งตั้ง

(๑) สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งแม่กองงานพระธรรมทูตและรองแม่กองงานพระธรรมทูตตามมติมหาเถรสมาคม

(๒) แม่กองงานพระธรรมทูตแต่งตั้งกรรมการอำนวยการผู้ทรงคุณวุฒิ หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต รองหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต และผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตตามข้อเสนอของรองแม่กองงานพระธรรมทูต

- (๓) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งเลขานุการแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๔) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งพระธรรมทูตประจำสำนักผู้ตรวจการงานพระธรรมทูตตามข้อเสนอของผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต
- (๕) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตผู้ทรงคุณวุฒิตามข้อเสนอของรองแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๖) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่าย ในสำนักงานเลขานุการตามข้อเสนอของรองแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๗) ประธานกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่าย ในสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตตามข้อเสนอของหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต โดยความเห็นชอบของรองประธานกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- (๘) รองแม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งเลขานุการรองแม่กองงานพระธรรมทูต
- (๙) หัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต แต่งตั้งเลขานุการหัวหน้าสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต
- การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวในวรรคแรก ให้นุโลมตามความใน ข้อ ๑๓ วรรคแรก

หมวด ๓

สำนักงานพระธรรมทูต

ข้อ ๙ ให้แบ่งส่วนงานพระธรรมทูตในประเทศออกเป็น ๙ สาย คือ :-

- (๑) สายที่ ๑ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑ และภาค ๑๔ (เว้น กรุงเทพมหานคร)
- (๒) สายที่ ๒ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๒ และภาค ๓
- (๓) สายที่ ๓ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๔ และภาค ๕
- (๔) สายที่ ๔ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๖ และภาค ๗
- (๕) สายที่ ๕ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๘ และภาค ๙
- (๖) สายที่ ๖ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๐ และภาค ๑๑
- (๗) สายที่ ๗ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๒ และภาค ๑๓
- (๘) สายที่ ๘ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ และภาค ๑๖
- (๙) สายที่ ๙ รับผิดชอบในเขต การปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๗ และภาค ๑๘
- ให้มีสำนักงานพระธรรมทูตสายละ ๑ แห่ง ตั้งอยู่ ณ วัดที่หัวหน้าพระธรรมทูตสายนั้นๆ กำหนดขึ้น มี

หน้าที่บังคับบัญชาควบคุมงานพระธรรมทูตในสังกัด และดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๒๓ เพื่อให้
งานพระธรรมทูตในสายเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน และคำสั่งของกองงานพระธรรมทูต สำนักงาน
พระธรรมทูตที่มีความจำเป็นต้องกำหนดนโยบาย แผนงาน หรือวิธีการพิเศษเพิ่มขึ้น ย่อมกำหนดได้
โดยอนุมัติของกองงานพระธรรมทูต

สำนักงานพระธรรมทูตแบ่งงานออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารและธุรการ ฝ่ายจัดหาและ
ส่งเสริม และฝ่ายกิจกรรมพิเศษ

ข้อ ๑๐ ให้มีหัวหน้าพระธรรมทูตสายละ ๑ รูป เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในสำนักงาน
พระธรรมทูต มีรองหัวหน้าพระธรรมทูตสายละไม่เกิน ๒ รูป เป็นผู้ช่วยให้มีเลขานุการหัวหน้าพระ
ธรรมทูต สายละ ๑ รูป เลขานุการรองหัวหน้าพระธรรมทูตมีจำนวนเท่ากับรองหัวหน้าพระธรรมทูต
และมีพระธรรมทูตประจำสำนักงานพระธรรมทูตได้ไม่เกินสายละ ๓ รูป

ข้อ ๑๑ เจ้าคณะภาคที่มีได้เป็นหัวหน้าพระธรรมทูตให้เป็นที่ปรึกษาประจำสำนักงานพระ
ธรรมทูต

ข้อ ๑๒ การแต่งตั้ง

(๑) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งหัวหน้าพระธรรมทูตและรองหัวหน้าพระธรรมทูตตาม
ข้อเสนอของรองแม่กองงานพระธรรมทูต

(๒) หัวหน้าพระธรรมทูต และรองหัวหน้าพระธรรมทูต แต่งตั้งเลขานุการหัวหน้าพระธรรม
ทูต และเลขานุการรองหัวหน้าพระธรรมทูต

(๓) แม่กองงานพระธรรมทูตแต่งตั้งพระธรรมทูตประจำสำนักงานพระธรรมทูตตามข้อเสนอ
ของหัวหน้าพระธรรมทูต

ข้อ ๑๓ หัวหน้าพระธรรมทูตพ้นจากตำแหน่ง เพราะ:-

(๑) มรณภาพ

(๒) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ

(๓) ลาออก

(๔) แม่กองงานพระธรรมทูตให้ออกตามข้อเสนอของรองแม่กองงานพระธรรมทูตนอกจากที่
กล่าวแล้วในวรรคแรก หัวหน้าพระธรรมทูตยอมพ้นจากตำแหน่งเพราะได้ดำรงตำแหน่งมาครบ ๔ ปี
และอาจได้รับการแต่งตั้งอีกรองหัวหน้าพระธรรมทูตและพระธรรมทูตประจำสำนักงานพระธรรมทูต
พ้นจากตำแหน่ง เพราะเหตุดังกล่าวในวรรคแรก หรือเพราะหัวหน้าพระธรรมทูตพ้นจากตำแหน่ง
เลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูตและเลขานุการรองหัวหน้าพระธรรมทูตพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุ
ดังกล่าวในวรรคแรก หรือเพราะผู้แต่งตั้งพ้นจากตำแหน่ง หรือเพราะผู้แต่งตั้งให้ออก

หมวด ๔

ศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด

ข้อ ๑๔ เพื่อให้การปฏิบัติงานพระธรรมทูตในจังหวัดเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน คำสั่งของ กองงานพระธรรมทูต และคำสั่งของสำนักงานพระธรรมทูต ให้มีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด จังหวัด ละ ๑ แห่ง มีหน้าที่บังคับบัญชารับผิดชอบงานพระธรรมทูตในจังหวัดนั้นๆ และดำเนินการตามที่ กำหนดไว้ในข้อ ๒๔

ศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดแบ่งงานออกเป็น ๓ งาน คือ งานบริหารและธุรการ งานจัดหา และส่งเสริม และงานกิจกรรมพิเศษ

ข้อ ๑๕ ให้มีหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด จังหวัดละ ๑ รูป เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบใน ศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดนั้นๆ มีรองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดเป็นผู้ช่วย มีเลขานุการหัวหน้า พระธรรมทูตจังหวัด จังหวัดละ ๑ รูป และให้มีพระธรรมทูตประจำศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด จังหวัดละไม่เกิน ๒ รูป

ข้อ ๑๖ การแต่งตั้ง

(๑) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดและรอง เจ้าคณะจังหวัดเป็นรองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด จังหวัดที่มีเจ้าคณะจังหวัดอยู่ทั้ง ๒ นิการให้ แต่งตั้งรูปหนึ่งเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด และอีกรูปหนึ่งเป็นรองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด ตามข้อเสนอของหัวหน้าพระธรรมทูต

(๒) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งพระธรรมทูตประจำศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดตาม ข้อเสนอของหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด โดยความเห็นชอบของหัวหน้าพระธรรมทูต

(๓) หัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด แต่งตั้งเลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด

ข้อ ๑๗ หัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด และรองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด พ้นจากตำแหน่ง เพราะ :-

(๑) มรณภาพ

(๒) พ้นจากตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด หรือรองเจ้าคณะจังหวัดเลขานุการหัวหน้าพระธรรมทูต จังหวัดพ้นจากตำแหน่ง เพราะผู้แต่งตั้งพ้นจากตำแหน่งหรือเพราะผู้แต่งตั้งให้ออกการพ้นจาก ตำแหน่งของพระธรรมทูตประจำศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด ให้อนุโลมตามความในข้อ ๑๓ วรรคแรก

หมวด ๕

หน่วยงานพระธรรมทูตอำเภอ

ข้อ ๑๘ จัดหน่วยงานพระธรรมทูตอำเภอ เป็น ๒ ลักษณะ คือ

(๑) หน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอ

(๒) หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ

หน่วยกำกับการงานพระธรรมทูตอำเภอ มีหน้าที่บังคับบัญชารับผิดชอบงานพระธรรมทูตในเขตอำเภอนั้นๆ โดยควบคุมการปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติการในสังกัด ให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน และคำสั่งของศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด และดำเนินการตามที่กำหนดไว้ในข้อ ๒๕ หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ มีหน้าที่ออกปฏิบัติงานพระธรรมทูตจากจุดที่กำหนดและรายงานกิจกรรมเสนอต่อหน่วยกำกับการงานพระธรรมทูตอำเภอให้มีหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ อำเภอละ ๑ หน่วย อำเภอที่มีกิ่งอำเภอหรือมีอำเภออื่นขึ้นสังกัดการปกครองคณะสงฆ์อยู่ ให้เพิ่มหน่วยปฏิบัติการในเขตกิ่งอำเภอหรือในเขตอำเภอนั้นๆ แห่งละ ๑ หน่วย อำเภอที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีตำบลและหมู่บ้านมาก ให้มีหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอได้ ๒ หน่วย ส่วนอำเภอที่มีพื้นที่กว้างขวาง มีตำบลและหมู่บ้านมากเป็นพิเศษ ให้มีหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอได้ไม่เกิน ๓ หน่วย และให้มีพระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ หน่วยละ ๒ รูป

ข้อ ๑๙ ให้มีหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ อำเภอละ ๑ รูป เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบในหน่วยกำกับการงานพระธรรมทูตอำเภอ และให้มีรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ เป็นผู้ช่วย

ข้อ ๒๐ การแต่งตั้ง

(๑) แม่กองงานพระธรรมทูต แต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ (ถ้ามี) เป็นรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ อำเภอที่มีเจ้าคณะอำเภออยู่ทั้ง ๒ นิการ ให้แต่งตั้งรูปหนึ่งเป็นหัวหน้าพระธรรมทูต และอีกรูปหนึ่งเป็นรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ ตามข้อเสนอของหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด โดยความเห็นชอบของหัวหน้าพระธรรมทูต

(๒) แม่กองงานพระธรรมทูตแต่งตั้งพระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ ตามข้อเสนอของหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ โดยได้รับความเห็นชอบตามลำดับ

ข้อ ๒๑ การพ้นจากตำแหน่งหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ และรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ ให้อนุโลมตามข้อความในข้อ ๑๗ การพ้นจากตำแหน่งพระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติงานพระธรรมทูตอำเภอให้อนุโลมตามความในข้อ ๑๓ วรรคแรก

หมวด ๑๖

วิธีดำเนินการ

ข้อ ๒๒ กองงานพระธรรมทูตดำเนินการ ดังนี้

(๑) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานและพระธรรมทูตฝ่ายบริหารระดับต่างๆ ให้แล้วเสร็จก่อนวันประชุมปฐมนิเทศ หรือหลังวันประชุมปฐมนิเทศอย่างช้าไม่เกิน ๑๕ วัน

(๒) แต่งตั้งพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการและออกบัตรประจำตัวพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการ ให้แล้วเสร็จก่อนที่จะมีประชุมปฐมนิเทศของแต่ละจังหวัด

(๓) จัดประชุมปฐมนิเทศกองงานพระธรรมทูตประจำปีภายในวันที่ ๑๕ มกราคม ของทุกปี เพื่อกำหนดนโยบายและแผนงานเฉพาะปี และเพื่อพิจารณาปัญหาอื่นๆ

(๔) ขอความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในระดับกรม ระดับกระทรวงและ ประชาสัมพันธ์งานพระธรรมทูตให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง

(๕) มอบนโยบายและแผนงานให้สำนักงานพระธรรมทูตรับไปดำเนินการเป็นปี ๆ ไป

(๖) สั่งให้สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต ดำเนินการฝึกอบรมพระธรรมทูตก่อนสิ้นเดือน พฤษภาคมของทุกปี

(๗) สั่งให้ผู้ตรวจการงานพระธรรมทูต ออกตรวจการงานพระธรรมทูตภายในเขตตรวจการ ของตน ในระยะเวลาที่พระธรรมทูตสายนั้นๆ กำลังปฏิบัติการอยู่

(๘) จัดประชุมปัจฉิมนิเทศกองงานพระธรรมทูตประจำปี ภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี

(๙) จัดสรุปผลงานพระธรรมทูตเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดรับทราบ และมอบให้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเสนอกระทรวงศึกษาธิการเพื่อนำเสนอรัฐบาลรับทราบอีกทาง หนึ่ง

(๑๐) จัดหาข้อมูล วิจัย ประเมินผล เก็บสถิติข้อมูล เป็นการประจำปี

(๑๑) จัดทำทะเบียนพระธรรมทูตไว้เป็นหลักฐาน

(๑๒) จัดหาอุปกรณ์เพื่อประโยชน์ในการเผยแผ่ให้แก่หน่วยกำกับการงานพระธรรมทูตอำเภอ

(๑๓) จัดพิมพ์แบบรายงานกิจกรรม ตราตั้งพระธรรมทูตบัตรประจำตัวพระธรรมทูตให้ เพียงพอแก่การปฏิบัติงานแต่ละปี

(๑๔) อำนวยการอื่นอันเป็นเหตุให้งานพระธรรมทูตเป็นไปด้วยดี

ข้อ ๒๓ สำนักงานพระธรรมทูตดำเนินการ ดังนี้

(๑) เร่งรัดเสนอแต่งตั้งหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด และรองหัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัด และ เร่งรัดเพื่อให้เสนอแต่งตั้งหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอและรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ

(๒) จัดทำบัญชีกำหนดหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ แจกแก่ศูนย์งานพระธรรมทูต จังหวัด และหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ เพื่อถือปฏิบัติภายในวันที่ ๒๐ ธันวาคม ของทุกปี

(๓) จัดประชุมปฐมนิเทศเฉพาะพระธรรมทูตฝ่ายบริหารหรือเฉพาะพระธรรมทูตฝ่าย ปฏิบัติการในสังกัด เป็นพิเศษก่อนก็ได้

(๔) จัดประชุมปฐมนิเทศพระธรรมทูตทั้งสองฝ่ายเป็นจังหวัด จังหวัดละ ๑ - ๓ วันระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ ถึงสิ้นเดือนมีนาคม ของทุกปี

(๕) ขอความร่วมมือจากหน่วยราชการระดับกรมหรือระดับจังหวัดในการประชุมปฐมนิเทศ หรือในการออกปฏิบัติงานและการประชาสัมพันธ์งานพระธรรมทูต

(๖) ส่งพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการออกปฏิบัติงานตามนโยบายและแผนงานระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง มิถุนายน ของทุกปี

(๗) ในระยะที่พระธรรมทูตออกปฏิบัติการอยู่ ให้ออกตรวจตราเยี่ยมเยียนพระธรรมทูตทุกจังหวัดในเขตรับผิดชอบ และคอยแก้ไขข้อขัดข้องของศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๘) จัดสรุปผลงานของพระธรรมทูต เสนอกองงานพระธรรมทูตภายในเดือนกันยายน ของทุกปี

(๙) จัดทำทะเบียนพระธรรมทูตในสังกัดไว้เป็นหลักฐาน

(๑๐) ปฏิบัติการอื่นอันเป็นเหตุให้งานพระธรรมทูตดำเนินไปด้วยดี

ข้อ ๒๔ ศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด ดำเนินการดังนี้

(๑) เร่งรัดเสนอแต่งตั้งหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอและรองหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ

(๒) ร่วมกับหน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอจัดทำหนดเขตรับผิดชอบให้แก่หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ โดยจัดทำเป็นบัญชีกำหนดให้หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอรับผิดชอบในเขตตำบล (ตำบลแห่งราชอาณาจักร) ไว้โดยชัดเจน และบรรจุพระธรรมทูตประจำหน่วยนั้น ๆ ด้วย

(๓) ร่วมกับหน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอจัดทำตารางออกปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอให้เสร็จก่อนประชุมปฐมนิเทศ หรือหลังจากวันประชุมปฐมนิเทศแล้วไม่เกิน ๑๕ วัน และจัดส่งตารางดังกล่าวให้แก่สำนักงานพระธรรมทูตจังหวัดละ ๓ ชุด

(๔) ติดต่อประสานงานกับหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือในการปฏิบัติงานพระธรรมทูต และประชาสัมพันธ์งานพระธรรมทูต

(๕) ร่วมกับสำนักงานพระธรรมทูตจัดประชุมปฐมนิเทศพระธรรมทูตประจำปีตามที่กำหนดในข้อ ๒๓ (๔)

(๖) ในระยะที่พระธรรมทูตออกปฏิบัติการอยู่ ให้ออกตรวจตราเยี่ยมเยียน พระธรรมทูตทุกอำเภอในเขตรับผิดชอบ และคอยแก้ไขข้อขัดข้องของหน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(๗) จัดประชุมปัจฉิมนิเทศพระธรรมทูตทั้งสองฝ่ายในจังหวัด แล้วสรุปผลงานเสนอต่อสำนักงานพระธรรมทูต ภายในสิ้นเดือนสิงหาคม ของทุกปี

(๘) จัดทำทะเบียนพระธรรมทูตในสังกัดไว้เป็นหลักฐาน

(๙) ปฏิบัติการอื่นอันเป็นเหตุให้งานพระธรรมทูตดำเนินไปด้วยดี

ข้อ ๒๕ หน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอดำเนินการ ดังนี้

(๑) คัดเลือกพระภิกษุผู้มีความประพฤติดีและมีความสามารถ เสนอต่อศูนย์งานพระธรรมทูต จังหวัด เพื่อดำเนินการให้มีการแต่งตั้ง เป็นพระธรรมทูตประจำหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูต อำเภอหน่วยละ ๒ รูป ภายในวันที่ ๕ มกราคม ของทุกปี

(๒) ร่วมกับศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด จัดกำหนดเขตรับผิดชอบให้แก่หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ ตามความในข้อ ๒๔ (๒)

(๓) ร่วมกับศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด จัดทำตารางออกปฏิบัติงานให้แก่ หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ ตามความในข้อ ๒๔ (๓)

(๔) ประสานงานกับส่วนราชการระดับอำเภอ วัด โรงเรียน ตำบลและหมู่บ้านเพื่อให้การปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๕) ในระยะที่พระธรรมทูตออกปฏิบัติภารกิจอยู่ ให้ออกตรวจเยี่ยมเยียนพระธรรมทูตและคอยแก้ไขข้อขัดข้องของพระธรรมทูตฝ่ายปฏิบัติการให้เป็นไปโดยชอบ

(๖) รวบรวมรายงานกิจกรรมและสรุปข้อมูลผลงานพระธรรมทูตเสนอต่อศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด อย่างช้าในวันประชุมปฐมนิเทศของจังหวัดนั้น

(๗) จัดทำบัญชีอุปกรณ์และสื่อในการเผยแผ่และเก็บรักษา (หากมี)

ข้อ ๒๖ หน่วยปฏิบัติการงานพระธรรมทูตอำเภอดำเนินการ ดังนี้

(๑) ออกปฏิบัติงานตามตารางที่กำหนด และจัดทำรายงานกิจกรรมเสนอต่อหน่วยกำกับการทำงานพระธรรมทูตอำเภอ ภายในวันที่ ๗ กรกฎาคม ของทุกปี

(๒) เสนอข้อมูลอันเป็นอุปสรรคหรือปัญหาในการปฏิบัติงานต่อหน่วยกำกับการงานพระธรรมทูตอำเภอ และหรือต่อที่ประชุมปัจฉิมนิเทศของจังหวัดนั้น

ข้อ ๒๗ เรื่องสำหรับการใช้ในการอบรม

(๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม

(๒) ธรรมะและข้อที่ควรอบรมอื่น อาทิ บารมี ๑๐ ทศพิธราชธรรม ฆราวาสธรรมความมีวินัย การรู้จักตนเอง ความตรงต่อเวลา มารยาทในสังคม วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น อบายมุขที่ภูธรธรรมิกัตถประโยชน์ สัมปรายิกัตถประโยชน์ ปรมัตถประโยชน์ การคบมิตร ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

(๓) นอกจากที่กำหนดไว้ใน (๑) และ (๒) แล้ว พระธรรมทูตควรเลือกใช้ธรรมะและเรื่องอื่นอันเหมาะสมแก่ท้องถิ่นนั้น

ข้อ ๒๘ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ บรรยาย สนทนา ธรรมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต นำจัดกิจกรรม

หมวด ๗

เรื่องเบ็ดเตล็ด

ข้อ ๒๙ เมื่อไม่มีหัวหน้าพระธรรมทูต หัวหน้าพระธรรมทูตจังหวัดหรือหัวหน้าพระธรรมทูตอำเภอ และจะแต่งตั้งทันทีมิได้ หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แม่กองงานพระธรรมทูต หัวหน้าพระธรรมทูตหรือหัวหน้าพระธรรมทูตประจำจังหวัดแต่งตั้งผู้รักษาการแทนแล้วแต่กรณี

ข้อ ๓๐ กองงานพระธรรมทูตอยู่ในความอุปถัมภ์ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

หมวด ๘

บทเฉพาะกาล

ข้อ ๓๑ แม่กองงานพระธรรมทูต รองแม่กองงานพระธรรมทูต หัวหน้าพระธรรมทูต และรองหัวหน้าพระธรรมทูต พร้อมทั้งเลขานุการของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ก่อนวันใช้ระเบียบนี้ ให้ถือว่าดำรงตำแหน่งดังกล่าวตามระเบียบนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๘ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

(สมเด็จพระพุทธปาพจนบดี)

แม่กองงานพระธรรมทูต ^{๗๒}

๒.๒.๒ หน้าที่แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่

การเทศน์ วิธีการเผยแผ่ บรรยาย สนทนา ธรรมีกถา

เนื้อหาการเผยแผ่ เนื้อหาธรรมะที่ใช้ในการเผยแผ่ การอบรมบรรยาย เป็นหลักศีลธรรมจริยธรรมที่ไม่ลึกล้ำจนเกินไป สามารถเข้าใจได้ง่าย เช่น ความกตัญญู พระรัตนตรัย การอบรมในแต่ละสถานที่จะแตกต่างกันไป ไม่ซ้ำหัวข้อ

รูปแบบการเผยแผ่ รูปแบบการเผยแผ่ก็ยึดตามหลักปฏิบัติของกฎ ระเบียบและคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นการเผยแผ่ผู้เชิงรุก คือการนำธรรมะเข้าหาคน ลงพื้นที่เข้าสู่ชุมชน

วิธีการเผยแผ่ วิธีการเผยแผ่ที่ใช้สื่อที่ทันสมัยในการบรรยาย อบรม และสื่อที่มีอยู่ในชุมชน มีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจให้มากขึ้น

^{๗๒} กรมการศาสนา, ระเบียบกองงานพระธรรมทูต, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๓๔).

ขั้นตอนการเผยแผ่ ขั้นตอนการเผยแผ่ มีการกำหนดแผนการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยมี การประชุมร่วมกันระหว่างคณะพระธรรมทูตในอำเภอ เพื่อกำหนดแนวทางการทำงาน กำหนดพื้นที่ เป้าหมาย กลุ่มเป้าหมาย และการประเมินผลการปฏิบัติงาน^{๗๓}

๒.๒.๓ ความเป็นมาของงานพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบัน

การประกาศพระพุทธศาสนาปัจจุบันนี้ ไม่ควรใช้วิธีเทศน์อย่างเดียว ควรเปิดโอกาสให้ผู้ สงสัยได้ซักถาม และ อธิบายให้ผู้ฟังคลายความสงสัยและได้ทราบข้อเท็จจริงอย่างแจ่มแจ้ง เป็นการ ประเมินผลไปในตัวตามความก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งประกาศพระศาสนาให้ชาว ต่างประเทศฟัง จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ด้านภาษา มีปฏิภาณปฏิสมิทธิปัญญาอันแตกฉานใน ปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการที่จะโต้ตอบ แต่ต้องโต้ตอบโดยฉับพลันและความรู้ต้องแน่นนอน ต้อง พร้อมธรรมะที่เรียนไปแล้วตั้งแต่นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก มีประโยชน์มาก ที่สุด ในปัจจุบันความรู้เรื่องการเจริญกรรมฐาน เป็นที่สนใจของชาวไทย และ ต่างประเทศมาก เพราะฉะนั้น การมีความรู้พร้อมทั้งทางด้านปริยัติ และ ปฏิบัติ เป็นสิ่งที่ดีที่จะได้รับความสนใจมากเป็น พิเศษหากมีความรู้ด้านปริยัติเพียงอย่างเดียวจะได้รับความสนใจจากคนบางกลุ่มเท่านั้น คนที่ปฏิบัติ ได้แต่อธิบายไม่ได้ก็เป็นเรื่องที่ยากต่อการเผยแผ่ให้คนอื่น ได้รู้วิธีการและผลแห่งการปฏิบัติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวเท่านั้น ที่สอนให้คนใช้เหตุผล โดยยึดหลักศรัทธาที่ประกอบด้วย ปัญญา ศรัทธานั้นบางครั้งอาจเกิดวิฤตศรัทธาได้ ถ้าไม่ใช้ปัญญาประกอบการพิจารณา ซึ่งหลัก ศรัทธาเลื่อมใสนั้นแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม^{๗๔} ดังนี้

๑) รูปูปมาณิกา ถือเอารูปเป็นประมาณ คือถ้าพระรูปใดรูปงาม รูปสวยมักจะเป็นที่ชื่น ชอบเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส เช่น พระวัชระลิหลงในพระวรกายของพระพุทธเจ้าดังพระดำรัสว่าผู้ใดเห็น ธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นตถาคต

๒) โสฬสูปมาณิกา ถือเอาเสียงเป็นประมาณ คือพระรูปใดมีเสียงไพเราะเสียงกังวาน น่า ฟัง ฟังแล้ว เป็นที่เกิดความเลื่อมใสศรัทธา คนที่เลื่อมใสในเสียงนี้มาก อยากฟังเสียงนั้น เช่น พระ กุมารกัสสปะ

๓) ลูขัปปมาณิกา ถือเอาความเศร้าหมอง พระบางรูปห่มจีวรเศร้าหมองเห็นแล้วเป็นที่ เลื่อมใส เช่น พระโมฆราช

^{๗๓} กรมการศาสนา, **ระเบียบกองงานพระธรรมทูต**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ, ๒๕๓๔). ข้อที่ ๒๘.

^{๗๔} อ.จตุกก ๒๑/๖๕/๙๓.

๔) ธัมมปปาณิกา ถือเอาข้อวัตรปฏิบัติ จำพวกที่เลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติในหลักธรรมคำสอน เช่น พระปุณณมันตานีบุตร ดังนั้น คุณสมบัติเป็นที่เจริญศรัทธาทั้ง ๔ ประการนี้ คือ รูปงาม เสียงไพเราะนุ่งห่มสีจีวร เศร้าหมอง และแสดงธรรมได้อรรถรสอันลึกซึ้งไพเราะจับใจ ย่อมทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำเร็จได้ทั้งในและต่างประเทศ แต่ถ้าได้ไม่ครบ ได้อย่างใดอย่างหนึ่งถือว่ายังดี แต่ที่ถูกต้องนั้นธัมมปปาณิกา คือ ศรัทธาที่เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติในหลักแห่งธรรม

พระธรรมทูต ในปัจจุบันจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนาในประเทศนั้นๆ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูต ที่จะต้องมีความมั่นใจในคุณค่าความดีงาม รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่จะไป มีวิธีการที่จะสื่อสารกับเขาอย่างได้ผล และมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และทัศนคติ ในด้านการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น พระราชรัตนรังษี (วีรยุทธ วีรยุทโธ) ได้กล่าวถึงพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดียที่เข้าไปเป็นตัวแทนของคนชาวพุทธเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๑) พระธรรมทูต บุคคลที่ได้รับมอบหมายงานจากสายงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และก็ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์

๒) พระนักศึกษาไทยที่ท่านมาเรียนหนังสือที่ประเทศอินเดีย โดยพระเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่งานอาสาเผยแผ่พุทธธรรม

๓) พระบัณฑิตปฏิบัติงานจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มาปฏิบัติงานในประเทศอินเดีย

๔) พระผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน เพื่อประกาศพระพุทธศาสนา และบิณฑบาต เดินทางไปให้เขาได้เห็นบ้าง มาสวดมนต์บ้าง^{๗๕}

๒.๒.๔ พระธรรมทูตในประเทศไทย

พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแผ่ศาสนธรรม ควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา โดยเกิดมาจากอดีตหัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ คือ นายประสิทธิ์ ติศวัฒน์ ได้ลาราชการเข้ารับการอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นเวลา ๑ พรรษา ศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เห็น

^{๗๕} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

คุณค่าของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนชาวเขาทางด้านจิตใจ เป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ สมกับประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อันเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชนเผ่าไทยไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในท้องถิ่นใดของประเทศไทย อีกประการหนึ่ง รัฐได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขามีดังนี้

- (๑) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก
- (๒) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
- (๓) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาม่อนแสนใจ ม่อนแสนเจริญ อำเภอแม่จันจังหวัด

เชียงราย

(๔) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาภูมโล เขตต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเลย ตั้งอยู่ที่บ้านแม่ทับเบิก (ภูแปงม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เมื่อพระประสิทธิ์ธำมรงค์ฯ จึงได้นำความคิดกราบเรียนปรึกษาหารือกับพระธรรมกิตติโสภณ (สุวรรณ สุวณฺโณโต) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งขณะนั้น ได้รับหน้าที่จากศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเป็นประธานอนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองฝ่ายต่างเล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันจึงได้ร่างโครงการเสนอกรมประชาสงเคราะห์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการว่า “พระธรรมจาริก” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านได้เป็นประธานคณะพระธรรมจาริก ทั้งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนกิจ จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สายๆ ละ ๕ รูป เป็นการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน จำนวน ๖ เผ่าคือ แม่ัว เย้า มูเซอ ลีซอ อีเก้อ และกะเหรี่ยง ผลการดำเนินงานครั้งแรกประสบผลสำเร็จชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน ที่มีประชากรประมาณ ๕,๐๐๐ คน ได้รู้จักการกราบไหว้พระ การทำบุญตักบาตร การปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ๘๐๐ คน สมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ คน นับได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยโครงการพระธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ก่อตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่วัดศรีโสดา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ พระพุทธิวงศมุนี (สุวณฺโณโตมหาเถร) ได้นิมนต์พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิธาดา เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา และอำนวยการสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาคเมื่อโครงการพระธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ มหาเถรสมาคม จึงได้จัดตั้งหน่วยงานพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่ในพื้นที่ราบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ดำเนินงานโดยใช้ระเบียบของมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้วัดทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอน ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย

ประกอบสัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูทเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน โดยได้รับงบประมาณดำเนินงานจากกรมการศาสนาและวัดที่ตั้งเป็นศูนย์ อ.ป.ต.^{๗๖}

ในปี พ.ศ.๒๕๓๖ ประเทศไทยได้จัดแบ่งพระธรรมทูตที่ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศออกเป็น ๙ สาย ดังนี้

สายที่ ๑ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานีสมุทรสาคร นครปฐม กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี โดยมี พระธรรมธีรราชมหามุนี วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรีลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี โดยมี พระธรรมราชานุวัตร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๓ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตรเพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์ โดยมี พระพรหมจริยาจารย์ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๔ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูนลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และเชียงราย โดยมี พระเทพสุธี วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๕ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เลย อุดรธานี หนองคาย สกลนครกาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น โดยมี พระอุดมญาณโมลี วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๖ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๙ จังหวัด คือ นครพนม มุกดาหาร ยโสธรอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ โดยมี พระราชเมธี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๗ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทราชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด โดยมี พระญาณวโรดม วัดเทพศิรินทราวาสกรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

^{๗๖} พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายอาญา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๙.

สายที่ ๘ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช โดยมี พระธรรมกิตติวงศ์ วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๙ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๑๑ จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยมี พระเทพเวที วัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นหัวหน้าสาย^{๗๗}

โดยมีศูนย์งานพระธรรมทูตประจำจังหวัด ๗๒ จังหวัด คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคมีหน่วยงานกำกับดูแลงานของพระธรรมทูตอำเภอ ประมาณ ๗๔๐ หน่วย คอยควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตในพื้นที่ซึ่งมีประมาณ ๓,๕๐๐ รูป ให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการที่ดำเนินงาน ที่คณะกรรมการกลางกองอำนวยการงานพระธรรมทูตร่วมกับกรมการศาสนากำหนดขึ้น

สรุปได้ว่า บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทโดยสืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า กล่าวคือเป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน ตลอดถึงไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ นั่นคือการศึกษาศาสนาและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆอย่างเคร่งครัด งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันได้ขยายกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ พุทธศาสนามีความเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ เพราะพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่นั้นอย่างต่อเนื่องเต็มที่เต็มกำลังความสามารถ

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

อำเภอโพธิ์ประทับช้างจังหวัดพิจิตร

อำเภอโพธิ์ประทับช้างตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดพิจิตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอสว่าง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองพิจิตรและอำเภอตะพานหิน

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบึงนาราง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบึงสามัคคี (จังหวัดกำแพงเพชร)

^{๗๗} รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอโพธิ์ประทับช้างแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๗ ตำบล ๙๙ หมู่บ้าน ได้แก่

๑. ตำบลโพธิ์ประทับช้าง (Pho Prathap Chang)	๑๒ หมู่บ้าน
๒. ตำบลไผ่ท่าโพ (Phai Tha Pho)	๑๒ หมู่บ้าน
๓. ตำบลวังจิก (Wang Chik)	๑๐ หมู่บ้าน
๔. ตำบลไผ่รอบ (Phai Rop)	๑๘ หมู่บ้าน
๕. ตำบลดงเสือเหลือง (Dong Suea Lueang)	๑๒ หมู่บ้าน
๖. ตำบลเนินสว่าง (Noen Sawang)	๑๖ หมู่บ้าน
๗. ตำบลทุ่งใหญ่ (Thung Yai)	๑๙ หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอโพธิ์ประทับช้างประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๗ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลโพธิ์ประทับช้าง ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลโพธิ์ประทับช้าง บางส่วนของตำบลไผ่ท่าโพ และตำบลวังจิกทั้งตำบล
๒. เทศบาลตำบลไผ่รอบ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลไผ่รอบทั้งตำบล
๓. องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพธิ์ประทับช้าง (นอกเขตเทศบาลตำบลโพธิ์ประทับช้าง)
๔. องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ท่าโพ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลไผ่ท่าโพ (นอกเขตเทศบาลตำบลโพธิ์ประทับช้าง)
๕. องค์การบริหารส่วนตำบลดงเสือเหลือง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดงเสือเหลืองทั้งตำบล
๖. องค์การบริหารส่วนตำบลเนินสว่าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเนินสว่างทั้งตำบล
๗. องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทุ่งใหญ่ทั้งตำบล

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ประทับช้าง

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ประทับช้างมีพระครูวิกรมสมาธิวัตรเป็นเจ้าคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ประทับช้าง มีพระเจ้าอธิการปกครองจำนวน ๗ ตำบลและมีวัดในเขตการปกครองจำนวน ๕๓ วัด มีพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๖๙๐ รูป

ตำบลไผ่ท่าโพ

ตำบลโพธิ์ประทับช้าง

ตำบลวังจิก

ตำบลไผ่รอบ

ตำบลทุ่งใหญ่

ตำบลดงเสือเหลือง

ตำบลเนินสว่าง เขต ๑

ตำบลเนินสว่าง เขต ๒^{๗๘}

พระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร^{๗๙}

พระธรรมทูตฝ่ายบริหาร จังหวัดพิจิตร

ตารางที่ ๒.๑ บัญชีรายชื่อพระธรรมทูตในประเทศ ฝ่ายบริหาร สายที่ ๓

อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ลำดับ	ชื่อ-ฉายา	สังกัดวัด	อำเภอ	ตำแหน่งทางคณะสงฆ์
๑.	พระทีฆทัสสนีวงศ์	วัดท่าหลวง	เมืองพิจิตร	เจ้าคณะจังหวัดพิจิตร
๒.	พระศรีวิกรมมุนี	วัดตะพานหิน	ตะพานหิน	รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร รูปที่ ๑
๓.	พระครูพิศาลจริยคุณ	วัดบึงนาราง	บึงนาราง	รองเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร รูปที่ ๒
๔.	พระเมธีธรรมประนาท	วัดท่าหลวง	เมืองพิจิตร	เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร
๕.	พระครูวิวัชรธรรมโสภิต	วัดดงชะพลู	เมืองพิจิตร	รองเจ้าคณะอำเภอเมือง พิจิตร
๖.	พระครูโพธิ์ธรรมานุรักษ์	วัดไผ่ท่าโพธิ์ใต้	โพธิ์ประทับช้าง	เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับ ช้าง
๗.	พระครูพนิตกิจจาธรร	วัดวังจิก	โพธิ์ประทับช้าง	รองเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ ประทับช้าง
๘.	พระครูพิบูลประชานาถ	วัดยางคอยเกลือ	เมืองพิจิตร	เจ้าคณะอำเภอยางทรายพูน
๙.	พระครูพิสิฐคุณาภิรักษ์	วัดชัยมงคล	บางมูลนาก	เจ้าคณะอำเภอบางมูลนาก
๑๐.	พระครูวิทิตวรธรรม	วัดท่าช้าง	บางมูลนาก	รองเจ้าคณะอำเภอบางมูล

^{๗๘} สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร, บัญชีสำรวจวัด ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะสงฆ์
จังหวัดพิจิตร ภาค ๔ หนเหนือ, พ.ศ. ๒๕๕๙ , (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙).

^{๗๙} กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บัญชีรายชื่อ
พระธรรมทูตในประเทศ ฝ่ายปฏิบัติการทั่วประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,
๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๐).

ลำดับ	ชื่อ-ฉายา	สังกัดวัด	อำเภอ	ตำแหน่งทางคณะสงฆ์
๑๑.	พระครูพิทักษ์ธรรมวิมล	วัดวังกระสุบ	บึงนาราง	เจ้าคณะอำเภอบึงนาราง
๑๒.	พระครูวิรุฬห์ธรรมมาภีรต์	วัดตะเนง	โพทะเล	เจ้าคณะอำเภอพอทะเล
๑๓.	พระครูสิริสุตโสภณ	วัดสำนักขุนเณร	ดงเจริญ	เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ
๑๔.	พระครูวิรุฬห์ปัญญากร	วัดวังแดง	สามง่าม	เจ้าคณะอำเภอสามง่าม
๑๕.	พระครูปิฎกคุณาภรณ์	วัดมงคลทับคล้อ	ทับคล้อ	เจ้าคณะอำเภอตับคล้อ
๑๖.	พระครูวิจิตรธรรมนาท	วัดเขาทราบ	ทับคล้อ	รองเจ้าคณะอำเภอตับคล้อ
๑๗.	พระครูพิศาลธรรมวุฒิ	วัดหนองสะเดา	วชิรบารมี	เจ้าคณะอำเภาวชิรบารมี
๑๘.	พระครูพิพัฒน์สิริมงคล	วัดทับปรูพัฒนาราม	ตะพานหิน	เจ้าคณะอำเภอตะพานหิน

บัญชีรายชื่อพระธรรมทูตในประเทศ ฝ่ายปฏิบัติการ สายที่ ๓^{๔๐}

ตารางที่ ๒.๒ บัญชีรายชื่อพระธรรมทูตในประเทศ ฝ่ายปฏิบัติการ สายที่ ๓

อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ลำดับ	ชื่อ-ฉายา	สังกัดวัด	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
๑.	พระครูวิธูธรรมวิมล อมโล	วัดหนองหลวง	ไผ่รอบ	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๒.	พระครูวิโรจน์บุญยากร อชิโต	วัดดงเสือเหลือง	ดงเสือเหลือง	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๓.	พระครูพิศาลปภากร ปภากรโ	วัดท่าช้าง	โพทะเล	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๔.	พระครูวิสุทธิธรรมสาร จันทาโ	วัดทุ่งใหญ่	ทุ่งใหญ่	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๕.	พระอธิการวิชัย วิชโย	วัดไผ่รอบ	ไผ่รอบ	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๖.	พระสมุห์ อภิวัฒน์ อริญชัย	วัดโพธิ์ประทับช้าง	โพธิ์ประทับช้าง	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร
๗.	พระปลัดศุภเดช สุภกิจโจ	วัดหนองต้นไทร	โพธิ์ประทับช้าง	โพธิ์ประทับช้าง	พิจิตร

^{๔๐} กองส่งเสริมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, บัญชีรายชื่อพระธรรมทูตในประเทศ ฝ่ายปฏิบัติการทั่วประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๐).

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการตามหลักพุทธวิธีเกี่ยวกับบทบาทรูปแบบวิธีการเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในส่วนที่เป็นหลักพุทธวิธี คุณสมบัติที่ดีของนักเผยแผ่ ตลอดจนวิธีการเผยแผ่ เปรียบเทียบหลักนิเทศศาสตร์ พร้อมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการอ้างอิง ดังต่อไปนี้

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพเพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองพบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์พระธรรมทูตหรือ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัยเช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น^{๘๑}

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สัจฉินโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” พบว่าการบริหารจัดการการเผยแผ่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการ

^{๘๑} พระครูโสภณธรรมวิจารณ์, “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

ดำเนินการเผยแพร่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อไป^{๘๒}

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่าการสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบกระเทือนถึงสังคมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับสนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมคือ การสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคมเป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวมการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดและเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือ ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น (ปรโตโฆสะ) + ทำการสื่อสารกับตนเอง (โยนิโสมนสิการ) + ทำการสื่อสารตามแนวทางประเพณีปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญคือสื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผลคือการเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคลแล้วกระจายไปสู่สังคม^{๘๓}

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน” พบว่ากลยุทธ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน ดำเนินการตามพันธกิจ ๖ ประการ เพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการโครงการพระบัณฑิตอาสา อำนวยความสะดวกแก่พระบัณฑิตอาสาผู้ทำหน้าที่ สร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาในการสื่อสารตามทฤษฎีการสื่อสาร นำทฤษฎีการสื่อสารไปประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ สร้างศักยภาพให้แก่พระบัณฑิตอาสาให้เข้าใจหลักธรรม

^{๘๒} พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแพร่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, **ปริญาพุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๘๓} ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์คุณูปบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ไปประยุกต์ใช้ตามทฤษฎีการสื่อสาร บูรณาการทฤษฎีการบริหารจัดการ ทฤษฎีการสื่อสาร และหลักพุทธธรรมไปใช้ในการเผยแผ่^{๘๔}

พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสฺสี) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน มี ๔ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

๓.๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพผู้ส่งสาร มี ๓ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

ประเด็นที่ ๑ เสริมศักยภาพและขีดความสามารถ มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลุกฝังคุณสมบัติในอุดมคติของผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน และฝึกฝนทักษะและเทคนิคการสอนที่เน้นผลลัพธ์ให้เยาวชนสามารถนำหลักธรรมะไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัยของตน

ประเด็นที่ ๒ สร้างการทำงานเป็นเครือข่าย มีแนวทางในการดำเนินการโดย ให้ความรู้ทางศาสตร์สมัยใหม่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายในการทำงาน และสร้างเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่จากเล็กไปหาใหญ่

ประเด็นที่ ๓ ปลุกฝังจิตสำนึกและสร้างแรงจูงใจ มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลุกฝังจิตสำนึกในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม และสร้างแรงจูงใจในการเผยแผ่ธรรมะเพื่อประโยชน์ในระดับจุลภาคและมหภาค

๓.๒ ยุทธศาสตร์การบูรณาการสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน มี ๑ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ การบูรณาการตัวสาร (หลักธรรม) เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

๓.๓ ยุทธศาสตร์การรักษาและเพิ่มช่องทางการสื่อสาร มี ๒ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่

ประเด็นที่ ๑ รักษาช่องทางการสื่อสารเดิม มีแนวทางในการดำเนินการโดย รักษาช่องทางการสื่อสารธรรมะแก่เยาวชนโดยอาศัยโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นฐาน และรักษาช่องทางการสื่อสารธรรมะผ่านกิจกรรมของสถานศึกษา

ประเด็นที่ ๒ เพิ่มช่องทางการสื่อสารใหม่ มีแนวทางในการดำเนินการโดย เพิ่มช่องทาง การสื่อสารธรรมะผ่านระบบสารสนเทศออนไลน์

๓.๔ ยุทธศาสตร์การปลุกฝังค่านิยมที่ดีแก่ผู้รับสาร มี ๑ ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ปลุกฝังค่านิยมที่ดีแก่ผู้รับสาร มีแนวทางในการดำเนินการโดย ปลุกฝังคุณสมบัติของผู้รับสารที่ดี

^{๘๔} พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

และปลูกฝังองค์ประกอบเฉพาะตนของผู้รับสารที่ดี^{๘๕}

สรุปได้ว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะเห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้มีการพัฒนาไปตามสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ต้องอาศัย วิธี และรูปแบบในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง อาศัยทฤษฎี และ วิธีปฏิบัติต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับ และเหมาะสมกับความเป็นพระสงฆ์ โดยมีการประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงต้องอาศัยรูปแบบเทคนิควิธีการที่ผสมผสานกันระหว่างรูปแบบและแนวทางปฏิบัติของพระธรรมทูตกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่ง ในอินเทอร์เน็ตก็สามารถเผยแผ่ธรรมได้ แต่ขณะเดียวกันก็จะไม่ขัดกับหลักธรรมวินัยไม่ให้เกิดความเสียหายแก่สมณะสาธุชน

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูต

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบในการอ้างอิงดังต่อไปนี้

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาเป็นแนวทางการเผยแผ่ของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทองพบว่า มีอยู่ ๘ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการแสดงธรรมเทศนา (๒) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม (๓) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการบรรยายธรรมผ่านสื่อแพร่ภาพหรือสถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ (๔) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรมต่างๆ (๕) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำฝึกสมาธิ (๖) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการนำปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะ (๗) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการพัฒนาท้องถิ่น (๘) รูปแบบและวิธีการเผยแผ่ธรรมแบบการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์พระธรรมทูตหรือ ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องพิจารณารูปแบบตามความเหมาะสมของปัจจัยเช่น เวลา สถานที่ ตัวผู้ฟัง และบริบทต่าง ๆ เป็นต้น^{๘๖}

^{๘๕} พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสฺสี), “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๘๖} พระครูโสภณธรรมวิจารณ์, “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

แม่ชีคมคาย คุมพันธ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)” ผลการศึกษาวีจยพบว่า การเผยแผ่ของท่านสุเมโธภิกขุ ท่านได้อาศัยสื่อ คือ หนังสือ นิตยสาร ร้อยละ ๕๕.๐ จากการที่มีสื่อครอบครอง ร้อยละ ๒๔.๑ โดยภาพรวมท่านสุเมโธภิกขุ มีพฤติกรรมในทางที่ดี เมื่อเข้าอบรมธรรมะ อย่างมีนัยสำคัญที่ ๐.๐๑ สรุปคือหลังการอบรมผู้เข้ารับการอบรมมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ผิดศีลน้อยลง^{๘๗}

วรัญรดา กุมริจิตร์ ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกาแพงเพชร” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกาแพงเพชร ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบล ไม่แตกต่างกัน^{๘๘}

พระคณพศ กิตติสาโร (ประกอบเสียง) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน^{๘๙}

พระมหาทักษิณ อภิบุตโต (บุตรแดง) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการทุนมนุษย์ ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการศึกษพบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาปฏิบัติงาน สังกัด พบว่า บุคคลมีเพศ อายุ

^{๘๗} แม่ชีคมคาย คุมพันธ์, “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^{๘๘} วรัญรดา กุมริจิตร์, “การบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกาแพงเพชร”, **สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๘๙} พระคณพศ กิตติสาโร (ประกอบเสียง), “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๙๐}

ประสิทธิ์ รวมพิมาย ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษากรอบความคิดโครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี” ผลการศึกษาวิจัย พบว่าพระธรรมทูตในเชิงทฤษฎีเป็นทั้งบุคคลและสังคมในอุดมคติ ที่มีวิถีชีวิตอันประเสริฐ สงบ เรียบง่ายมีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอก ส่วนการปฏิบัติจริงของพระธรรมทูตมีปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดบทบาทพระธรรมทูต คือ (๑) ความขัดแย้งทางลัทธิทางการเมืองระหว่างค่ายโลกเสรีนิยมและสังคมนิยมที่ขยายขอบเขตถึงประเทศไทย (๒) แนวความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อคามทันสมัยของประเทศ (๓) การกระจุกตัวของผลการพัฒนาและการผูกขาดทรัพยากร (๔) องค์การสงฆ์อยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่ไม่สมดุล (๕) กระบวนทัศน์ (Paradigm) ภายใต้โครงสร้างของสังคมไทยที่มีการแปลกแยกพระธรรมทูตไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ^{๙๑}

พระธีรนิติ ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ด้านเนื้อหาสาระ พบว่า บทบาทพระ ธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ด้านเนื้อหาสาระ นั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}=4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระ ธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ด้านเนื้อหาสาระ อยู่ในระดับมากทุกข้อคำถาม

๒. ด้านรูปแบบ พบว่า บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ด้านรูปแบบนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}=4.12$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน อำเภอบางแพจังหวัดราชบุรี ด้านรูปแบบ อยู่ในระดับมากทุกข้อคำถาม

๓. ด้านวิธีการ พบว่า บทบาทพระ ธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ด้านวิธีการนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก ($\bar{x}=3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน อำเภอบางแพจังหวัดราชบุรี ด้านวิธีการ อยู่ในระดับมากทุกข้อคำถาม

^{๙๐} พระมหาทักษิณ อภิปุโต, “การจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๙๑} ประสิทธิ์ รวมพิมาย, “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ:ศึกษาจากกรอบแนวคิดโครงการพระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗).

๔. ด้านขั้นตอน พบว่า บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ด้านขั้นตอนนั้น โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า พระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน อำเภอบางแพจังหวัดราชบุรี ด้านขั้นตอน อยู่ในระดับมากทุกข้อคำถาม^{๙๒}

พระครูวิเวกรารักษ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า

๑) บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าครูและนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับมากทุกข้อ

๒) ผลการเปรียบเทียบระดับบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล คือสถานภาพ เพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา/วุฒิการศึกษา จำนวนครั้งที่ฟังธรรม สถานที่ในการฟังธรรม ระยะเวลาในการฟังธรรมพบว่า ครู และ นักเรียนที่มีเพศ อายุ ชั้นปีที่ศึกษา/วุฒิการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกัน อย่างน้อยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนครูและนักเรียนที่มี สถานภาพ จำนวนครั้งที่ฟังธรรม สถานที่ในการฟังธรรม ระยะเวลาในการฟังธรรม มีความคิดเห็นต่อบทบาทของของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ด้านปัญหาและอุปสรรค พระธรรมทูตบางรูป ไม่ค่อยมีการสาธิต หรือการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ เพื่อให้ให้นักเรียนมีความเข้าใจได้มากขึ้น เวลาในการบรรยายน้อยเกินไป ไม่มีช่วงที่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้สนทนาสอบถาม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อปฏิบัติให้ชัดเจน ขาดสื่ออุปกรณ์ในการนำเสนอประกอบการบรรยาย เพื่อจูงใจให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจมากขึ้น ความสนใจ โดยขาดการใช้วิธีการสนทนา ถามตอบปัญหาจากเรื่องที่ได้บรรยายแล้วพระธรรมทูตบางรูปยังขาดการใช้วิธีนำเสนอที่ดี เพราะขาดความรู้ทางธรรมะใช้เวลาบรรยายยาวนานไปทำให้เกิดตึงเครียดแก่ผู้ฟัง

^{๙๒} พระธีรนิติ ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ), “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๔) สำหรับข้อเสนอแนะ พบว่าไม่ค่อยมีการสาธิต หรือการยกตัวอย่างเปรียบเทียบ เพื่อให้ นักเรียนมีความเข้าใจได้มากขึ้น ควรใช้เวลาในการบรรยายให้มากกว่านี้ และควรเว้นเวลาไว้ เพื่อเปิด โอกาสให้ผู้ฟังได้สอบถามบ้างตามสมควร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์การ เผยแผ่ และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ ควรมีการสนทนาโต้ตอบกับผู้ฟัง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ในการเรียนรู้ร่วมกันให้เพิ่มมากขึ้น ควรใช้วิธีการนำเสนอแบบง่าย เช่นเล่านิทานชาดก มาประกอบบ้าง ลดเนื้อหาในการบรรยายลงบ้าง สอดแทรกเรื่องสนุกๆบ้างเพื่อให้ผ่อนคลายไม่ เครียด^{๙๓}

สรุปได้ว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งจะเห็นได้ ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างมากตั้งแต่ การกำหนดเนื้อหาสาระ รูปแบบ วิธีการนำเสนอและมีการใช้เครื่องมือสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ให้มีความเหมาะสมเข้ากับยุคสมัยได้ ทำ ให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีความก้าวหน้าทันต่อสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

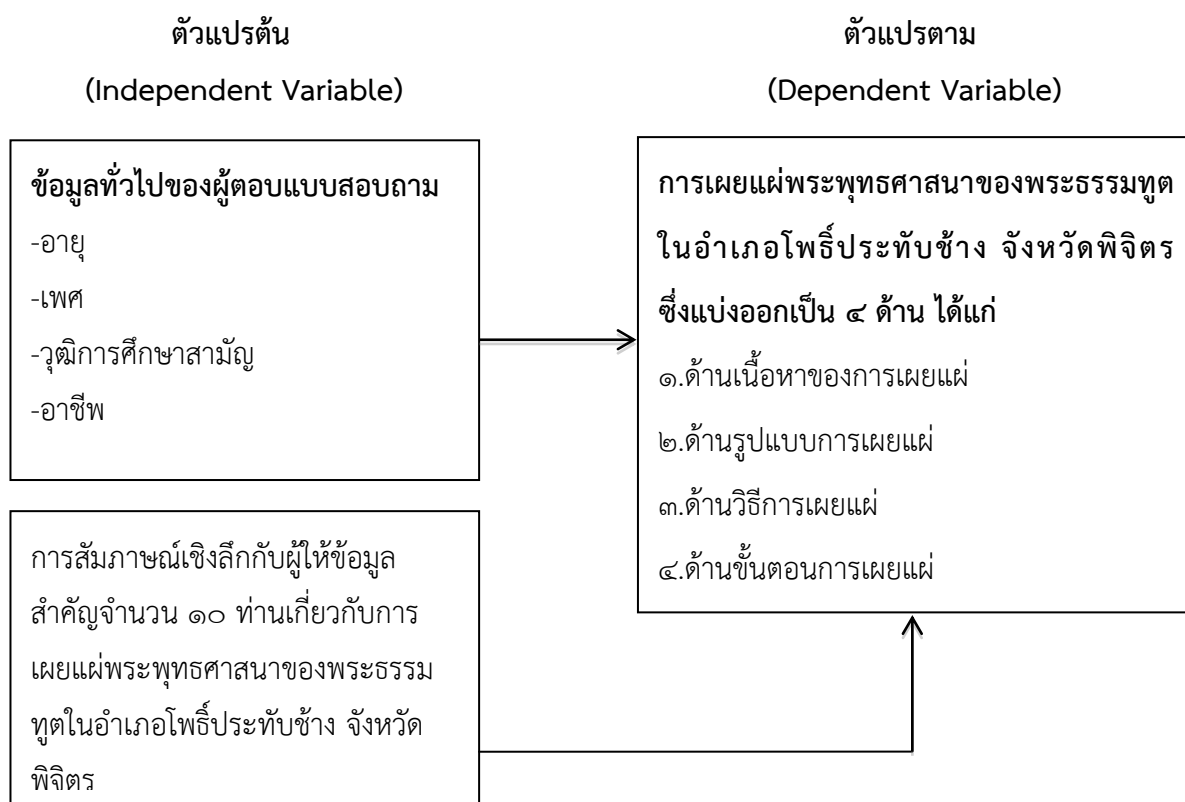
การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ เพศ วุฒิการศึกษาสามัญ อาชีพ ประสบการณ์ในการทำงาน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรม ทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด/แนวทฤษฎี ซึ่งแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ ๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ๓. ด้านวิธีการเผยแผ่ ๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่^{๙๔} ดังแผนภาพที่ ๑

^{๙๓} พระครูวิเวการาภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานาโร), “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๕๕).

^{๙๔} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, **คู่มืออบรมนักเทศน์**, (ขอนแก่น : หจก. โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๕), หน้า ๔๗-๔๘.

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed - Method Research) โดยใช้ระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๒.๑ ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่าง/ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีจำนวน ๓๔,๔๓๘ คน^{๑๐๒}

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) ดังนี้

^{๑๐๒} สำนักงานทะเบียนอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, รายงานสถิติประชากรระดับสำนักทะเบียน, (ข้อมูลเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐).

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) กลุ่มตัวอย่างได้มาจากประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีจำนวน ๓๘,๔๓๘ คน ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวน
e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรทั้งหมด ๓๘,๔๓๘ คน เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$n = \frac{38438}{1 + 38438(0.05)^2}$$

$$n = \frac{38438}{97.09}$$

$$n = 395.9$$

เพราะฉะนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เท่ากับ ๓๙๖ คน

วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้หลักการสุ่มแบบแบ่งชั้น ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วน โดยพิจารณาจากจำนวนประชากร เพื่อให้ได้ข้อมูลมีลักษณะกระจาย ให้สัมพันธ์กับสัดส่วนของประชากร โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) โดยใช้พระสงฆ์ เป็นระดับในการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างเป็นสัดส่วน โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{จำนวนตัวอย่างในแต่ละชั้น} = \frac{\text{จำนวนตัวอย่างทั้งหมด} \times \text{จำนวนประชากรในแต่ละชั้น}}{\text{จำนวนประชากรทั้งหมด}}$$

จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นของประชาชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอโพธิ์ประทับช้าง รวม ๓๙๖ คน รายละเอียดดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชาชนในพื้นที่เขตอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ระดับชั้น	จำนวนประชากร (รูป)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (รูป)
ตำบลไผ่ท่าโพ	๕,๑๔๔	๕๓
ตำบลโพธิ์ประทับช้าง	๒,๒๐๔	๒๓
ตำบลไผ่รอบ	๗,๗๑๕	๘๐
ตำบลวังจิก	๔,๑๙๑	๔๓
ตำบลทุ่งใหญ่	๗,๖๘๒	๗๙
ตำบลดงเสือเหลือง	๕,๑๘๘	๕๓
ตำบลเนินสว่าง	๖,๓๑๔	๖๕
รวม	๓๘,๔๓๘	๓๙๖

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑. กลุ่มพระสงฆ์ฆาธิการ จำนวน ๔ รูป ตั้งแต่เจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป, เจ้าคณะตำบล ๑ รูป, เจ้าอาวาส ๒ รูป และ ๒. กลุ่มอุบาสกผู้ที่มีหน้าที่สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องนี้ จำนวน ๖ ท่าน รวมเป็นจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐ รูป/คนได้แก่

๑. พระครูวิกรมสมาธิวัตร	ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
๒. พระครูปลัดดิลกวัฒน์	ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองต้นไทร
๓. พระครูวิสุทธิธรรมวิมล	ตำแหน่งวัดหนองหลวง
๔. พระครูพิสุทธิธรรมสถิตย์	ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดย่านยาว
๕. นายอัครชัย ไฉผลธัญญา	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร
๖. นายธีทัต พิมพา	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร
๗. นายปราโมทย์ แก้ววิเชียร	ตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลโพธิ์ประทับช้าง
๘. นายนิสิต สวัสดิเทพ	ตำแหน่งนายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
๙. นายนรสิงห์ ยังเพ็ง	ตำแหน่งกำนันตำบลวังจิก
๑๐. นายมานะ แก้ววิเชียร	ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ตำบลโพธิ์ประทับช้าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของแบบสอบถามดังนี้

๓.๓.๑ แบบสอบถาม

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสอบถาม

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๔) สร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕) นำเสนอร่างแบบสอบถามต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้(Try out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๗) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับจริง และนำไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๘) รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๑.๑ ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร”

ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนดโดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามที่เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตามอายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิการศึกษาสามัญ จำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนน ดังนี้^{๑๐๓}

- ๕ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๔ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
- ๓ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
- ๒ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
- ๑ หมายถึง มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” มีลักษณะเป็นปลายเปิดให้เลือกตอบโดยเสรี

๓.๓.๒ แบบสัมภาษณ์

๑) ศึกษาวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบความคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารการวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาถึงรายละเอียดต่างๆ เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้

๓) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๔) สร้างแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๓ การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบสอบถามเพื่อหาคุณภาพแบบสอบถามโดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมจำนวน ๕ ท่านได้แก่

^{๑๐๓} ชูติระ ระบอบและคณะ, *ระเบียบวิธีวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

๑. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ดร. ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ดร.ประเสริฐ ธิลา ตำแหน่งเลขานุการหลักสูตร
ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์ ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา ตำแหน่งอาจารย์ประจำ
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแต่ละข้อ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ซึ่งอธิบายได้ว่าเครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

๓) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้เครื่องมือ (Try Out) จากกลุ่มตัวอย่างที่มีการปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายคลึงกันคือประชาชนในพื้นที่เขตปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำนวน ๓๐ ชุดเพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha α -coefficient)ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^{๑๐๔} ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับอยู่ที่ ๐.๘๙๒

๔) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ในการนำไปใช้แจกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจาก พระสงฆ์ ในพื้นที่

^{๑๐๔} สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙๑.

- ๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูล กับ พระสงฆ์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐๐ ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมดคิดของแบบสอบถาม
- ๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

- ๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์
- ๒) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
- ๓) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
- ๔) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open ended Question) วิเคราะห์โดยการจัดระบบเนื้อหาตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย แล้วทำการแปลผลเป็นความเรียง

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- ๑) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- ๒) นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- ๓) วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- ๔) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” นั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างผลงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๖ คน เพื่อหาระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ว่าอยู่ในระดับใด และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพระสังฆาธิการ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ คนหรือคน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๔.๕ แนวทางการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งในส่วนของ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และอาชีพ ได้ปรากฏผล ดังรายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม ปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

n=๓๙๖

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๒๒๐	๕๕.๕๖
หญิง	๑๗๖	๔๔.๔๔
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐
๒. อายุ		
๒๐ ปี	๘	๒.๐๒
๒๑ – ๓๐ ปี	๕๒	๑๓.๑๓
๓๑ – ๔๐ ปี	๒๐๙	๕๒.๗๘
๔๑ – ๕๐ ปี	๑๐๑	๒๕.๕๑
มากกว่า ๕๐ ปี	๒๖	๖.๕๗
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐
๓. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ประถมศึกษา	๙๕	๒๓.๙๙
มัธยมศึกษาตอนต้น	๑๔๑	๓๕.๖๑
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๑๐๕	๒๖.๕๒
อนุปริญญา	๒๑	๕.๓๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓๔	๘.๕๙
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

n=๓๙๖

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๔. อาชีพ		
ชาวนา	๖๘	๑๗.๑๗
ชาวสวน	๕๕	๑๓.๘๙
ค้าขาย	๑๑๗	๒๙.๕๕
รับจ้าง	๗๘	๑๙.๗๐
ธุรกิจส่วนตัว	๔๓	๑๐.๘๖
ข้าราชการ	๓๕	๘.๘๔
รวม	๓๙๖	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖ รองลงมาเป็นผู้หญิง จำนวน ๑๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔๔ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๒๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗๘ รองลงมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๑ ถัดมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑๓ ถัดมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๒ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๑ รองลงมาคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๒ ถัดมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นประถมศึกษา จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๙๙ ถัดมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๙ สุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นอนุปริญญา จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๐ ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕๕ รองลงมาเป็นผู้มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๐ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพชาวนา จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑๗ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพชาวสวน จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๘๙ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘๖ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพข้าราชการ จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๔ ตามลำดับ

๔.๒ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ด้านวิธีการเผยแพร่ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม

n=๓๙๖

การบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่	๔.๑๔	๐.๕๐๙	มาก
๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่	๔.๐๕	๐.๕๑๖	มาก
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	๔.๐๔	๐.๔๘๒	มาก
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๔.๐๘	๐.๔๙๐	มาก
ภาพรวม	๔.๐๘	๐.๔๐๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๔๐๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

(n=๓๙๖)

ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระธรรมทูตมีเนื้อหาสาระที่ บรรยายสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีแง่คิด ให้หลักธรรมสำหรับการดำรงชีวิต	๔.๑๙	๐.๗๒๘	มาก
๒.พระธรรมทูตมีการบรรยายสามารถสร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดีมีคุณธรรม/กระตุ้นให้เห็นคุณค่าในการทำความดี	๔.๑๓	๐.๖๘๖	มาก
๓.พระธรรมทูตบรรยายมีความสอดคล้องกับแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา	๔.๑๗	๐.๗๕๔	มาก
๔.พระธรรมทูตสามารถให้แนวทางผ่อนคลายความเครียด เป็นการแนะวิธีพ้นทุกข์และสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต	๔.๑๑	๐.๗๐๕	มาก
๕. พระธรรมทูตได้ให้แนวคิดที่ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ดีขึ้น	๔.๐๙	๐.๗๓๔	มาก
รวม	๔.๑๔	๐.๕๐๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๕๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่

(n=๓๙๖)

ด้านรูปแบบการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระธรรมทูตมีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล	๔.๐๘	๐.๗๔๗	มาก
๒.พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ แผ่นพับ ซีดี	๔.๐๗	๐.๗๔๓	มาก
๓.พระธรรมทูตมีการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสาย	๔.๐๕	๐.๗๕๓	มาก
๔.พระธรรมทูตมีการอบรมวิทยากรให้เป็นเครือข่าย/จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัคร	๔.๐๒	๐.๗๔๓	มาก
๕.พระธรรมทูตมีการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียน ,วัด , องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบรรยายธรรม	๔.๐๓	๐.๗๕๑	มาก
รวม	๔.๐๕	๐.๕๑๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$, S.D. = ๐.๕๑๖) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่

(n=๓๙๖)

ด้านวิธีการเผยแพร่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อเผยแพร่ธรรมะด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบการบรรยาย	๔.๐๘	๐.๗๕๔	มาก
๒.พระธรรมทูตมีการเลือกสื่อการนำเสนอมีความสอดคล้องกับประเภทของผู้ฟัง วิธีการนำเสนอเข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน	๔.๐๕	๐.๗๔๘	มาก
๓.พระธรรมทูตมีการใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ เช่น รูปภาพ ซีดี เพลง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา	๔.๐๕	๐.๗๔๓	มาก
๔.พระธรรมทูตมีการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยาย เช่น ใช้เทคนิคและศิลปะในการพูดที่ดี น่าสนใจ และจูงใจให้ผู้ฟังสนใจ	๔.๐๔	๐.๗๒๕	มาก
๕.พระธรรมทูตได้มีส่วนร่วมในการอบรม เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมร่วมกัน	๔.๐๒	๐.๗๒๔	มาก
รวม	๔.๐๕	๐.๔๘๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$, S.D. = ๐.๔๘๓) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่

(n=๓๙๖)

ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.พระธรรมทูตมีการจัดประชุมชี้แจง และมอบหมายงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง	๔.๐๓	๐.๗๕๘	มาก
๒.พระธรรมทูตมีการจัดเตรียมสถานที่หรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงาน / จัดหาวัสดุอุปกรณ์ / อื่น ๆ	๔.๐๗	๐.๗๑๓	มาก
๓.พระธรรมทูตมีการจัดทำแผนการสอน (การเผยแผ่) ฝึกฝนและเตรียมความพร้อม เป็นรายครั้ง	๔.๐๖	๐.๗๓๔	มาก
๔.พระธรรมทูตมีการจัดการดำเนินการตามแผนงาน / โครงการที่กำหนดไว้	๔.๐๕	๐.๗๓๒	มาก
๕.พระธรรมทูตมีการติดตาม/ประเมินผลการดำเนินงาน จัดการประชุม สรุปผล/วิเคราะห์ผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรค	๔.๑๗	๐.๗๑๐	มาก
รวม	๔.๐๘	๐.๔๙๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๔๙๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ อาชีพ ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ

(n=๓๙๖)

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร	สถานภาพ				t	Sig.
	ชาย (๒๒๐ คน)		หญิง (๑๗๖ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่	๔.๑๔	๐.๕๑	๔.๑๓	๐.๕๑	๐.๒๒	๐.๘๓
๒. ด้านคนแบบการเผยแพร่	๔.๐๖	๐.๕๒	๔.๐๓	๐.๕๑	๐.๖๐	๐.๕๕
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	๔.๐๗	๐.๕๑	๔.๐๒	๐.๔๕	๐.๙๔	๐.๓๕
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	๔.๑๐	๐.๔๙	๔.๐๕	๐.๔๙	๐.๙๓	๐.๓๕
รวม	๔.๐๙	๐.๔๑	๔.๐๖	๐.๓๙	๐.๘๓	๐.๔๑

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t – test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ

(n = ๓๙๖)

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเนื้อหาของการ เผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๑๓	๔	๑.๔๗๘	๕.๙๘๗*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๙๖.๕๔๘	๓๙๑	๐.๒๔๗		
	รวม	๑๐๒.๔๖๒	๓๙๕			
๒. ด้านคนแบบการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๗๕๐	๔	๒.๖๘๘	๑๑.๑๕๓*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๙๔.๒๑๘	๓๙๑	๐.๒๔๑		
	รวม	๑๐๔.๙๖๘	๓๙๕			
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๖.๔๑๑	๔	๑.๖๐๓	๗.๓๑๒*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๘๕.๗๑๕	๓๙๑	๐.๒๑๙		
	รวม	๙๒.๑๒๖	๓๙๕			
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๔.๖๐๗	๔	๑.๑๕๒	๔.๙๙๘*	๐.๐๐๑
	ภายในกลุ่ม	๙๐.๑๐๐	๓๙๑	๐.๒๓๐		
	รวม	๙๔.๗๐๖	๓๙๕			

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๖.๕๑๓	๔	๑.๖๒๘	๑๑.๒๓๑*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๕๖.๖๘๘	๓๙๑	๐.๑๔๕		
	รวม	๖๓.๒๐๑	๓๙๕			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ด้านวิธีการเผยแผ่ ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ แตกต่างกันทุกด้าน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙ – ๔.๑๓

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอายุ ด้านภาพรวม

(n = ๓๙๖)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ ปี	๒๑ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปี
		(๘ คน)	(๕๒ คน)	(๒๐๙ คน)	(๑๐๑ คน)	(๒๖ คน)
		๓.๗๑	๔.๐๖	๔.๑๘	๓.๙๙	๓.๗๖
๒๐ ปี	๓.๗๑		-๐.๓๕*	-๐.๔๗*	-๐.๒๘*	-๐.๐๕
๒๑ - ๓๐ ปี	๔.๐๖			-๐.๑๒*	๐.๐๗	๐.๓๐*
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๑๘				๐.๑๙*	๐.๔๒*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๙๙					๐.๒๓*
มากกว่า ๕๐ ปี	๓.๗๖					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ในด้านภาพรวม เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๘ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ ๒๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๓๕$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๔๗$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๒๘$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๑๒$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ มากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๓๐$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.19$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.42$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.23$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ ปี	๒๑ – ๓๐ ปี	๓๑ – ๔๐ ปี	๔๑ – ๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปี
		(๘ คน)	(๕๒ คน)	(๒๐๙ คน)	(๑๐๑ คน)	(๒๖ คน)
		๓.๖๘	๔.๑๒	๔.๒๒	๔.๑๐	๓.๘๒
๒๐ ปี	๓.๖๘		-๐.๔๔*	-๐.๕๔*	-๐.๔๒*	-๐.๑๔
๒๑ – ๓๐ ปี	๔.๑๒			-๐.๑๐	๐.๐๒	๐.๓๐*
๓๑ – ๔๐ ปี	๔.๒๒				๐.๑๒*	๐.๔๐*
๔๑ – ๕๐ ปี	๔.๑๐					๐.๒๘*
มากกว่า ๕๐ ปี	๓.๘๒					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๗ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ ๒๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๔๔$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๕๔$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๔๒$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ มากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๓๐$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๑๒$) และมากกว่าประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๔๐$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.28$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ ปี	๒๑ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปี
		(๙ คน)	(๖๖ คน)	(๘๕ คน)	(๘๙ คน)	(๕๑ คน)
		๓.๕๘	๔.๐๕	๔.๑๘	๓.๙๑	๓.๖๘
๒๐ ปี	๓.๕๘		-๐.๔๗*	-๐.๖๐*	-๐.๓๓	-๐.๑๐
๒๑ - ๓๐ ปี	๔.๐๕			-๐.๑๓	๐.๑๔	๐.๓๗*
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๑๘				๐.๒๗*	๐.๕๐*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๙๑					๐.๒๓*
มากกว่า ๕๐ ปี	๓.๖๘					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๖ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ ๒๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๔๗$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X}=-๐.๖๐$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ มากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๓๗$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๒๗$) และมากกว่าประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=๐.๕๐$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.๒๓$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ ปี	๒๑ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปี
		(๙ คน)	(๖๖ คน)	(๘๕ คน)	(๘๙ คน)	(๕๑ คน)
		๓.๗๕	๔.๐๐	๔.๑๖	๓.๙๓	๓.๗๘
๒๐ ปี	๓.๗๕		-๐.๒๕	-๐.๔๑*	-๐.๑๘	-๐.๐๓
๒๑ - ๓๐ ปี	๔.๐๐			-๐.๑๖*	๐.๐๗	๐.๒๒
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๑๖				๐.๒๓*	๐.๓๘*
๔๑ - ๕๐ ปี	๓.๙๓					๐.๑๕
มากกว่า ๕๐ ปี	๓.๗๘					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ ๒๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X} = -๐.๔๑$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ ระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X} = -๐.๑๖$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านวิธีการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ($\bar{X} = ๐.๒๓$) และมากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X} = ๐.๓๘$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอายุ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				
		๒๐ ปี	๒๑ - ๓๐ ปี	๓๑ - ๔๐ ปี	๔๑ - ๕๐ ปี	มากกว่า ๕๐ ปี
		(๙ คน)	(๖๖ คน)	(๘๕ คน)	(๘๙ คน)	(๕๑ คน)
		๓.๘๕	๔.๐๕	๔.๑๖	๔.๐๓	๓.๗๖
๒๐ ปี	๓.๘๕		-๐.๒๐	-๐.๓๑	-๐.๑๘	๐.๐๙
๒๑ - ๓๐ ปี	๔.๐๕			-๐.๑๑	๐.๐๒	๐.๒๙*
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๑๖				๐.๑๓*	๐.๔๐*
๔๑ - ๕๐ ปี	๔.๐๓					๐.๒๗*
มากกว่า ๕๐ ปี	๓.๗๖					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามอายุ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุ มากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.29$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.13$) และมากกว่าประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.40$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๕๐ ปี ที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอายุ ด้านภาพรวม มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี ($\bar{X}=0.27$) ตามลำดับ

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเนื้อหาของการ เผยแผ่	ระหว่างกลุ่ม	๓.๕๘๒	๔	๐.๘๙๕	๓.๕๔๑*	๐.๐๐๗
	ภายในกลุ่ม	๙๘.๘๘๐	๓๙๑	๐.๒๕๓		
	รวม	๑๐๒.๔๖๒	๓๙๕			
๒. ด้านคนแบบการเผยแผ่	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๖๑	๔	๑.๔๙๐	๕.๘๘๖*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๙๙.๐๐๗	๓๙๑	๐.๒๕๓		
	รวม	๑๐๔.๙๖๘	๓๙๕			
๓. ด้านวิธีการเผยแผ่	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๘๙	๔	๐.๙๙๗	๔.๔๒๔*	๐.๐๐๒
	ภายในกลุ่ม	๘๘.๑๓๗	๓๙๑	๐.๒๒๕		
	รวม	๙๒.๑๒๖	๓๙๕			
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่	ระหว่างกลุ่ม	๓.๑๒๙	๔	๐.๗๘๒	๓.๓๔๐*	๐.๐๑๐
	ภายในกลุ่ม	๙๑.๕๗๗	๓๙๑	๐.๒๓๔		
	รวม	๙๔.๗๐๖	๓๙๕			

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๐๑	๔	๐.๙๗๕	๖.๔๓๑*	๐.๐๐๐
	ภายในกลุ่ม	๕๙.๓๐๐	๓๙๑	๐.๑๕๒		
	รวม	๖๓.๒๐๑	๓๙๕			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F – test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ด้านวิธีการเผยแพร่ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ แตกต่างกันทุกด้าน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๕ – ๔.๑๙

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านภาพรวม

(n = ๓๙๖)

วุฒิการศึกษา สามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ				
		ประถมศึกษา (๙๕ คน)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๑๔ คน)	มัธยมศึกษา ตอนปลาย (๑๐๕ คน)	อนุปริญญา (๒๑ คน)	ปริญญา ตรีขึ้นไป (๓๔ คน)
		๓.๙๑	๔.๑๐	๔.๑๓	๔.๑๐	๔.๒๕
ประถมศึกษา	๓.๙๑		-๐.๑๙*	-๐.๒๒*	-๐.๑๙*	-๐.๓๔*
มัธยมศึกษา						
ตอนต้น	๔.๑๐			-๐.๐๓	๐.๐๐	-๐.๑๕
มัธยมศึกษาตอน						
ปลาย	๔.๑๓				๐.๐๓	-๐.๒๕
อนุปริญญา	๔.๑๐					-๐.๑๕
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๒๕					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ในภาพรวม เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ในภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X} = -๐.๑๙$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X} = -๐.๒๒$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นอนุปริญญา ($\bar{X} = -๐.๑๙$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -๐.๓๔$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ				
		ประถมศึกษา (๙๕ คน)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๑๔ คน)	มัธยมศึกษา ตอนปลาย (๑๐๕ คน)	อนุปริญญา (๒๑ คน)	ปริญญา ตรีขึ้นไป (๓๔ คน)
		๔.๐๐	๔.๑๕	๔.๑๖	๔.๑๗	๔.๓๖
ประถมศึกษา	๔.๐๐		-๐.๑๕*	-๐.๑๖*	-๐.๑๗	-๐.๓๖*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๔.๑๕			-๐.๐๑	๐.๐๒	-๐.๑๙*
มัธยมศึกษาตอนปลาย	๔.๑๖				-๐.๐๑	-๐.๒๐
อนุปริญญา	๔.๑๗					-๐.๑๙
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๓๖					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๔ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X} = -๐.๑๕$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X} = -๐.๑๖$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -๐.๑๙$)

และประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษา ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -๐.๑๙$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษา ด้านรูปแบบการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

วุฒิการศึกษา สามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ				
		ประถมศึกษา (๙๕ คน)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๑๔ คน)	มัธยมศึกษา ตอนปลาย (๑๐๕ คน)	อนุปริญญา (๒๑ คน)	ปริญญา ตรีขึ้นไป (๓๔ คน)
		๓.๘๔	๔.๑๐	๔.๑๖	๔.๑๗	๔.๓๖
ประถมศึกษา	๓.๘๔		-๐.๒๖*	-๐.๓๒*	-๐.๓๓*	-๐.๕๒*
มัธยมศึกษา						
ตอนต้น	๔.๑๐			-๐.๐๖	-๐.๐๗	-๐.๒๖*
มัธยมศึกษาตอน						
ปลาย	๔.๑๖				-๐.๐๑	-๐.๒๐
อนุปริญญา	๔.๑๗					-๐.๑๙
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๓๖					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๕ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X}=-๐.๒๖$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X}=-๐.๓๒$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นอนุปริญญา ($\bar{X}=-๐.๓๓$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X}=-๐.๕๒$)

และประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านรูปแบบการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X}=-๐.๒๖$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านวิธีการเผยแพร่

(n = ๓๐๐)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ				
		ประถมศึกษา (๙๕ คน)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๑๔ คน)	มัธยมศึกษา ตอนปลาย (๑๐๕ คน)	อนุปริญญา (๒๑ คน)	ปริญญา ตรีขึ้นไป (๓๔ คน)
		๓.๘๗	๔.๐๙	๔.๑๑	๔.๐๗	๔.๑๕
ประถมศึกษา	๓.๘๗		-๐.๒๒*	-๐.๒๔*	-๐.๒๐*	-๐.๒๘*
มัธยมศึกษา						
ตอนต้น	๔.๐๙			-๐.๐๒	๐.๐๒	-๐.๐๖*
มัธยมศึกษาตอน						
ปลาย	๔.๑๑				๐.๐๔	-๐.๐๔
อนุปริญญา	๔.๐๗					-๐.๐๘
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๑๕					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านวิธีการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๕ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านวิธีการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X} = -0.22$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X} = -0.24$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นอนุปริญญา ($\bar{X} = -0.20$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -0.28$)

และประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านวิธีการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -0.06$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

(n = ๓๐๐)

วุฒิการศึกษาสามัญ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาสามัญ				
		ประถมศึกษา (๙๕ คน)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (๑๑๔ คน)	มัธยมศึกษา ตอนปลาย (๑๐๕ คน)	อนุปริญญา (๒๑ คน)	ปริญญา ตรีขึ้นไป (๓๔ คน)
		๓.๙๔	๔.๐๘	๔.๑๕	๔.๐๖	๔.๒๔
ประถมศึกษา	๓.๙๔		-๐.๑๔*	-๐.๒๑*	-๐.๑๒	-๐.๓๐*
มัธยมศึกษา						
ตอนต้น	๔.๐๘			-๐.๐๗	๐.๐๒	-๐.๑๖
มัธยมศึกษาตอน						
ปลาย	๔.๑๕				๐.๐๙	-๐.๐๙
อนุปริญญา	๔.๐๖					-๐.๑๘
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๒๔					

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๓ คู่ ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษามีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ($\bar{X} = -๐.๑๔$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ($\bar{X} = -๐.๒๑$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีขึ้นไป ($\bar{X} = -๐.๓๐$) ตามลำดับ

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนทั่วไปที่มี อาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอาชีพ

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเนื้อหาของการ เผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๔.๓๓๙	๕	๐.๘๖๘	๓.๔๔๙*	๐.๐๐๕
	ภายในกลุ่ม	๘๘.๑๒๓	๓๙๐	๐.๒๕๒		
	รวม	๑๐๒.๔๖๒	๓๙๕			
๒. ด้านคนแบบการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๗๐๘	๕	๐.๕๔๒	๒.๐๖๖	๐.๐๖๙
	ภายในกลุ่ม	๑๐๒.๒๖๐	๓๙๐	๐.๒๖๒		
	รวม	๑๐๔.๙๖๘	๓๙๕			
๓. ด้านวิธีการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๙๗	๕	๐.๔๙๙	๒.๑๗๓	๐.๐๕๖
	ภายในกลุ่ม	๘๙.๖๒๙	๓๙๐	๐.๒๓๐		
	รวม	๙๒.๑๒๖	๓๙๕			
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๖๖	๕	๐.๔๓๓	๑.๘๒๕	๐.๑๐๗
	ภายในกลุ่ม	๙๒.๕๔๑	๓๙๐	๐.๒๓๗		
	รวม	๙๔.๗๐๖	๓๙๕			

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร		SS	df	MS	F	Sig.
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๔๑๘	๕	๐.๔๘๔	๓.๑๐๓*	๐.๐๐๙
	ภายในกลุ่ม	๖๐.๗๘๒	๓๙๐	๐.๑๕๖		
	รวม	๖๓.๒๐๑	๓๙๕			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระสงฆ์ที่มี วุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร พบว่า ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านรูปแบบการเผยแพร่ ด้านวิธีการเผยแพร่ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD.) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๑ - ๔.๒๒

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป ที่มีต่อการเผยแพร่
พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
จำแนกตามอาชีพ ด้านภาพรวม

(n = ๓๙๖)

อาชีพ	X	อาชีพ					
		ชวมนา (๖๘ คน)	ชาวสวน (๕๕ คน)	รับจ้าง (๑๑๗ คน)	ค้าขาย (๗๘ คน)	ธุรกิจ ส่วนตัว (๑๑๔ คน)	ข้าราชการ (๑๐๕ คน)
		๔.๐๖	๓.๙๙	๔.๑๒	๓.๙๘	๔.๑๔	๔.๒๔
ชวมนา	๔.๐๖		๐.๐๗	-๐.๐๖	๐.๐๘	-๐.๐๘	-๐.๑๘*
ชาวสวน	๓.๙๙			-๐.๑๓*	๐.๐๑	-๐.๑๕	-๐.๒๕*
รับจ้าง	๔.๑๒				๐.๑๔*	-๐.๐๒	-๐.๑๒
ค้าขาย	๓.๙๘					-๐.๑๖*	-๐.๒๖*
ธุรกิจ	๔.๑๔						-๐.๑๐
ส่วนตัว	๔.๒๔						
ข้าราชการ							

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ในด้านภาพรวม เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน ๖ คู่ ได้แก่ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพชวมนา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการ ($\bar{X} = -0.18$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพชาวสวนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ในด้านภาพรวม น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับจ้าง ($\bar{X} = -0.13$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับข้าราชการ ($\bar{X} = -0.25$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับจ้างมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ในด้านภาพรวม มากกว่าประชาชนทั่วไปที่อาชีพค้าขาย ($\bar{X}=0.14$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพค้าขายมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ในด้านภาพรวม น้อยกว่าประชาชนทั่วไปที่อาชีพธุรกิจส่วนตัว ($\bar{X}=-0.16$) และน้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับข้าราชการ ($\bar{X}=-0.26$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

(n = ๓๙๖)

อาชีพ	X	อาชีพ					
		ชาวนา (๖๘ คน)	ชาวนสวน (๕๕ คน)	รับจ้าง (๑๑๗ คน)	ค้าขาย (๗๘ คน)	ธุรกิจ ส่วนตัว (๑๑๔ คน)	ข้าราชการ (๑๐๕ คน)
		๔.๐๖	๔.๐๕	๔.๒๐	๔.๐๔	๔.๑๙	๔.๓๘
ชาวนา	๔.๐๖		๐.๐๑	-๐.๑๔	๐.๐๒	-๐.๑๓	-๐.๓๒*
ชาวนสวน	๔.๐๕			-๐.๑๕	๐.๐๑	-๐.๑๔	-๐.๓๓*
รับจ้าง	๔.๒๐				๐.๑๖*	-๐.๐๑	-๐.๑๘
ค้าขาย	๔.๐๔					-๐.๑๕	-๐.๓๔*
ธุรกิจ	๔.๑๙						-๐.๑๙
ส่วนตัว	๔.๓๘						
ข้าราชการ							

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ เป็นรายคู่ พบว่า แตกต่างกัน คู่ ได้แก่ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพชาวนา มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนที่มีอาชีพข้าราชการ ($\bar{X} = -๐.๓๒$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพชาวนสวนมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพข้าราชการ ($\bar{X} = -๐.๓๓$)

ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับจ้างมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ มากกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพค้าขาย ($\bar{X} = ๐.๑๖$)

และประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพค้าขายมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามอาชีพ ด้านเนื้อหาของการ
เผยแพร่ น้อยกว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพรับข้าราชการ ($\bar{X}=-0.19$) ตามลำดับ

ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ตามสมมติฐาน ๑-๔ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	t	F	sig	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	เพศ	๐.๘๓	-	๐.๔๑	-	✓
๒	อายุ	-	๑๑.๒๓	๐.๐๐	✓	-
๓	วุฒิการศึกษาสามัญ	-	๖.๔๓	๐.๐๐	✓	-
๔	อาชีพ	-	๓.๑๐	๐.๐๑	✓	-

จากตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบระดับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการ
วิจัย

ประชาชนทั่วไป ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรโดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ประชาชนทั่วไป ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่
พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ประชาชนทั่วไป ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระ
ธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่
ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ในด้านเนื้อหาของการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระธรรมทูตเน้นการบรรยายมากกว่าการปฏิบัติจริง ทำให้ไม่เข้าใจ ในเนื้อหาที่บรรยาย	๑๙ รูป
๒) เนื้อหาที่บรรยายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๑๒ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ พบว่า
พระธรรมทูตเน้นการบรรยายมากกว่าการปฏิบัติจริง ทำให้ไม่เข้าใจในเนื้อหาที่บรรยาย
จำนวน ๑๙ รูป และเนื้อหาที่บรรยายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จำนวน ๑๒ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระธรรมทูตควรกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง	๑๑ รูป
๒) ควรสร้างบรรยากาศในการบรรยายให้เป็นกันเองและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่บรรยายและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน	๑๗ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแพร่ พบว่า พระธรรมทูตควรสร้างบรรยากาศในการบรรยายให้เป็นกันเองและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่บรรยายและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน จำนวน ๑๗ รูป และพระธรรมทูตควรกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง จำนวน ๑๑ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ในด้านรูปแบบการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระธรรมทูตไม่มีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่าย	๘ รูป
๒) พระธรรมทูตขาดการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และอาจเป็นเพราะพระธรรมทูตมีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานในเชิงรุกได้	๑๒ รูป
๓) พระธรรมทูตขาดการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและแจกสื่อธรรมแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน	๑๔ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านรูปแบบการเผยแผ่ พบว่า พระธรรมทูตขาดการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและแจกสื่อธรรมแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน จำนวน ๑๔ รูป พระธรรมทูตขาดการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และอาจเป็นเพราะพระธรรมทูตมีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานในเชิงรุกได้ จำนวน ๑๒ รูป และพระธรรมทูตไม่มีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่าย จำนวน ๘ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านรูปแบบการเผยแพร่

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระธรรมทูตควรมีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่ายและควรจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัครในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	๑๖ รูป
๒) พระธรรมทูตควรกำหนดแผนงานในการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และควรสรรหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานในเชิงรุกให้ครอบคลุมในพื้นที่	๑๒ รูป
๓) พระธรรมทูตควรเพิ่มการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและควรมีการจัดทำสื่อธรรมแจกแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน	๑๐ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านรูปแบบการเผยแพร่ พบว่า พระธรรมทูตควรมีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่ายและควรจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัครในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๖ รูป พระธรรมทูตควรกำหนดแผนงานในการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และควรสรรหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานในเชิงรุกให้ครอบคลุมในพื้นที่ จำนวน ๑๒ รูป และ พระธรรมทูตควรเพิ่มการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและควรมีการจัดทำสื่อธรรมแจกแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน จำนวน ๑๐ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๘ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ในด้านวิธีการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระธรรมทูตยังขาดการนำอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ ประกอบการบรรยายและขาดการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้ เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย	๑๒ รูป
๒) พระธรรมทูตขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงาน	๑๕ รูป
๓) พระธรรมทูต ยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการ มีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็น ในการทำกิจกรรมร่วมกัน	๙ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๘ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านวิธีการเผยแผ่ พบว่า พระธรรมทูต
ขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงาน จำนวน ๑๕ รูป พระธรรม
ทูตยังขาดการนำอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ประกอบการบรรยายและขาดการสร้าง
บรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย จำนวน ๑๒ รูป และพระธรรมทูต
ยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การวางแผน การแสดง
ความคิดเห็นในการทำกิจกรรมร่วมกัน จำนวน ๙ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านวิธีการเผยแพร่

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการบรรยายเพื่อสร้างการสร้างความรียากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย	๑๖ รูป
๒) ควรมีการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงานต่างๆ ของพระธรรมทูต	๑๔ รูป
๓) ควรมีการจัดอบรมให้พระธรรมทูตสามารถจัดกิจกรรมและดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน	๘ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านวิธีการเผยแพร่ พบว่า ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการบรรยายเพื่อสร้างการสร้างความรียากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย จำนวน ๑๖ รูป ควรมีการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงานต่างๆ ของพระธรรมทูต จำนวน ๑๔ รูป และควรมีการจัดอบรมให้พระธรรมทูตสามารถจัดกิจกรรมและดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน จำนวน ๘ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๐ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค /ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ในด้านขั้นตอนการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค	ความถี่
๑) พระธรรมทูตขาดการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแผ่และขาดการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง	๑๒ รูป
๒) พระธรรมทูตขาดการชี้แจงในการทำงาน และมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง	๑๕ รูป
๓) พระธรรมทูตในบางพื้นที่เป็นพระสังฆาธิการจึงเป็นเหตุให้การทำหน้าที่ขาดการต่อเนื่องเพราะงานของคณะสงฆ์มีมาก	๗ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๐ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านขั้นตอนการเผยแผ่ พบว่า พระธรรมทูตขาดการชี้แจงในการทำงาน และมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๑๕ รูป พระธรรมทูตขาดการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแผ่และขาดการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง จำนวน ๑๒ รูป พระธรรมทูตในบางพื้นที่เป็นพระสังฆาธิการจึงเป็นเหตุให้การทำหน้าที่ขาดการต่อเนื่องเพราะงานของคณะสงฆ์มีมาก จำนวน ๗ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านขั้นตอนการเผยแพร่

ข้อเสนอแนะ	ความถี่
๑) พระธรรมทูตควรมีการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแพร่และควรมีการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง	๑๕ รูป
๒) พระธรรมทูตควรมีการชี้แจงในการทำงาน และควรมรกรรมมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง	๑๓ รูป
๓) ควรจัดหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่เพื่อการทำหน้าที่ในการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง	๑๒ รูป

จากตารางที่ ๔.๓๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านขั้นตอนการเผยแพร่ พบว่า พระธรรมทูตควรมีการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแพร่และควรมีการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง จำนวน ๑๕ รูป พระธรรมทูตควรมีการชี้แจงในการทำงาน และควรมรกรรมมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง จำนวน ๑๓ รูป ควรจัดหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่เพื่อการทำหน้าที่ในการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง จำนวน ๑๒ รูป ตามลำดับ

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับแนวการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

การวิจัยเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วยพระสงฆ์และฆราวาสเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องนี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๐รูป/คน ได้แก่

๑.พระครูวิกรมสมาธิวัตร	ตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
๒.พระครูปลัดดิลกวัฒน์	ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองต้นไทร
๓.พระครูวิฑูรธรรมวิมล	ตำแหน่งวัดหนองหลวง
๔.พระครูพิฑูรธรรมสถิตย์	ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดย่านยาว
๕.นายอัครชัย ไฉผลัญญา	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร
๖.นายธีทัต พิมพา	ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร
๗.นายปราโมทย์ แก้ววิเชียร	ตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลโพธิ์ประทับช้าง
๘.นายนิสิต สวัสดิเทพ	ตำแหน่งนายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
๙.นายนรสิงห์ ยิ่งเพ็ง	ตำแหน่งกำนันตำบลวังจิก
๑๐.นายมานะ แก้ววิเชียร	ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ตำบลโพธิ์ประทับช้าง

ผลการสัมภาษณ์ การวิจัยเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร สรุปได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่

๑) ควรมีการหมั่นฝึกฝนให้เด็กกราบพระไหว้ให้เป็นให้ถูกต้อง ให้ชักชวนเด็กหมั่นเข้าวัดทำบุญและให้หัดนั่งสมาธิหรือภาวนา ๕ ให้จัดกิจกรรมพาเด็กเข้าวัด เช่นกวาดวิหารลานเจดีย์ ฝึกเจริญสติภาวนา อบรมให้ให้รู้จักบุญ กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ^{๑๐๖}

๒) แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตจะต้องมีการวางแผนในการทำงานจุดมุ่งหมายคือเยาวชนเป็นจุดสำคัญสถานที่ในการปฏิบัติงาน คือ สถานศึกษาในเขตอำเภอโพธิ์ประทับช้าง สารพัดที่ทำการอบรม เช่น การบรรยายเนื้อหาตามหลักธรรมที่สอดคล้องกับเหตุการณ์บ้านเมืองที่กำลังเกิดขึ้นโดยสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันและสอดแทรกความรู้รักสามัคคีรู้จักประหยัดและให้รู้จักบุญ ต่อผู้มีพระคุณ^{๑๐๗}

๓) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตควรแนะนำเนื้อหาที่จะอบรมให้ประชาชนทั่วไป รวมทั้งเยาวชนให้รู้จักคำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถปรับนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน และควรปรับหลักธรรมต่างๆ ให้ทันกับสถานการณ์ในปัจจุบัน^{๑๐๘}

๔) การอบรมของพระธรรมทูตควรมรเนื้อหาของการเผยแผ่ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เยาวชนได้เรียนรู้ในด้านธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง ให้เยาวชนได้รู้จักวิธีอาราธนาศีล ๕ เป็นพุทธบุตร และนำหลักธรรมมาปฏิบัติไปเป็นหลักธรรมในการดำรงชีวิตเพราะว่าหลักธรรมนี้สามารถนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานในปัจจุบันได้ดี^{๑๐๙}

๕) ควรจัดให้มีการประชุม ระดับหัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำในท้องถิ่นได้เรียนรู้หลักธรรมเพื่อให้ทุกๆ คนนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถทำให้เป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนในชุมชนของตนและให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้เรียนรู้ในเรื่องการประพฤติและปฏิบัติตัว ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม^{๑๑๐}

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมสมาธิวัตร, เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดิลกวัฒน์, เจ้าคณะตำบล โพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมวิมล, เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูพิรุณธรรมสถิตย, เจ้าอาวาสวัดย่านยาว อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายนิสิต สวัสดิเทพ, นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

๖) ควรมีการประยุกต์และผสมผสาน ระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับรูปแบบเนื้อหาและรูปแบบในการอบรมให้ทันสมัยปัจจุบัน และควรนำเทคโนโลยี มาช่วยในการดำเนินงาน และควรบูรณาการเนื้อหาในหลักธรรมให้สอดคล้องกับทางโลกในปัจจุบัน^{๑๑๑}

๗) ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต นอกจากจะเน้นเนื้อหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วส่วนใหญ่ควรจะเน้นในเรื่องของศีล ๕ และหลักธรรมทั่วไปที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ฉะนั้นในการอบรมหรือบรรยาย พระธรรมทูตควรสอดแทรกธรรมะและการรักษาศีล ๕ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นำหลักธรรมคำสอนไปใช้ให้สอดคล้องกันกับการดำเนินกิจวัตรประจำวัน^{๑๑๒}

๘) ควรมีการปรับเปลี่ยนแนวทางในการบรรยายหรือการแสดงธรรมทั่วไปให้เป็นการบรรยายธรรมในลักษณะสนทนาธรรม พูดคุย โดยมีการสอดแทรกเนื้อหาให้ทันกับเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน ทั้งในคุณภาพชีวิต ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนในมากขึ้น^{๑๑๓}

๙) แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต คือการเข้าไปเผยแผ่ในหมู่บ้าน หรือชุมชนและให้การแนะนำบรรยายให้ประชาชนในชุมชนเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มากยิ่งขึ้น^{๑๑๔}

๑๐) เนื้อหาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตควรมีแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ผู้ผู้นำในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โดยให้ผู้ผู้นำได้เรียนรู้และทำเป็นตัวอย่างและได้นำเอาหลักธรรมไปแนะนำให้กับประชาชนในชุมชนและควรนำหลักสอดแทรกในหัวข้อเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ ไปใช้ใช้ในการดำเนินชีวิต^{๑๑๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ พบว่าใน เนื้อหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตควรคัดสรรเนื้อหาให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้รับฟังและควรมีการบูรณาการด้านหลักธรรมให้มีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายธีทัต พิมพา, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ รองอ่วม, นายกเทศมนตรีโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายนรสิงห์ ยังเพ็ญ,กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ นายมานะ แก้ววิเชียร, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

ด้านรูปแบบการเผยแผ่

๑) นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้เพื่อสร้างความสามัคคีกับหน่วยงานในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ^{๑๑๖}

๒) ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อเข้าไปเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และควรจัดให้มีกิจกรรมเสริมต่างๆ รวมทั้งควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต ^{๑๑๗}

๓) ให้มีการติดต่อและประสานงานกับองค์กรหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยนำหลักธรรมเข้าไปอบรมและควรมีการจัดกิจกรรมเสริมโดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน ^{๑๑๘}

๔) ทางคณะสงฆ์ควรจัดกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีการประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่น และในการบรรยายควรนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาให้มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตและสถานการณ์ในเหตุการณ์ปัจจุบัน ^{๑๑๙}

๕) การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นสามารถทำได้ในทุกสถานที่ ทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างควรจัดเริ่มไปเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น เช่นในโรงเรียนสถานศึกษาต่างๆ ในการบรรยายควรให้เยาวชนได้มีโอกาสพูดคุยหรือสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันของบุคคลทั่วไป เป็นต้น ^{๑๒๐}

๖) ในการจัดกิจกรรมควรมีการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และควรบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและให้ประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง ^{๑๒๑}

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมสมาธิวัตร, เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดิลกวัฒน์, เจ้าคณะตำบล โพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมวิมล, เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูพิรุณธรรมสถิตย์, เจ้าอาวาสวัดย่านยาว อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ นายนิสิต สวัสดิเทพ, นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

๓) ควรจัดสร้างเครือข่ายในทุกระดับ โดยจัดตั้งรูปแบบ คณะกรรมการ มีการจัดประชุม เพื่อสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจในกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมีการเชื่อมโยงการรวมตัว และมีการแบ่งการทำงาน ในการบรรยาย ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา^{๑๒๒}

๔) ในสถานที่ราชการ เช่นโรงเรียน หน่วยงานต่างทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการเปิดให้พระธรรมทูตได้เข้าไปจัดกิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับฟังการบรรยาย โดยนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน^{๑๒๓}

๕) แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง ควรจัดให้ผู้ชำนาญ ชุมชนต่างๆ ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมและควรมีการประสานกับหน่วยงานในท้องถิ่น ให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนในเข้ามาฟังการบรรยายธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อนำเอาหลักธรรมไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวัน^{๑๒๔}

๑๐) ควรมีการประสานงาน ชมรมผู้ใหญ่วัยบ้านกับทางคณะสงฆ์ โดยมีส่วนร่วม กับหน่วยงานต่างๆ เพื่อผลักดันให้มีกิจกรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเดินหน้าและประสบผลสำเร็จ และมีการประสานงานอย่างต่อเนื่อง^{๑๒๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแผ่ พบว่า พระธรรมทูตควรจัดประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เป็นฝ่ายสนับสนุนและพระธรรมทูตควรจัดตั้งเครือข่ายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ด้านวิธีการเผยแผ่

๑) ควรมีการนำเอานิทานในพระธรรมบทชาดก มาเผยแผ่โดยผ่านสื่อทางอินเทอร์เน็ต เช่นประวัติพระพุทธเจ้า เป็นต้น^{๑๒๖}

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ นายธีทัต พิมพา, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ รองอ่วม, นายกเทศมนตรีโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๔} สัมภาษณ์ นายนรสิงห์ ยังเพ็ง, กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์ นายมานะ แก้ววิเชียร, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมสมาธิวัตร, เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๒) ในการบรรยายธรรมของพระธรรมทูตควรมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมกับวัยของผู้รับฟังและมีการประชาสัมพันธ์ในประชาชนชุมชนรับทราบในการมาบรรยายธรรม เช่น มีแผ่นพับมาแจก และมีเครื่องมือที่ใช้ในการบรรยายที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้^{๑๒๗}

๓) พระธรรมทูตควรจัดทีมงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและควรมีอุปกรณ์ในสื่อสารและเนื้อหาสาระควรให้เหมาะสมกับวัยของผู้รับสาร^{๑๒๘}

๔) คณะสงฆ์ควรจัดอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทันสมัยให้กับพระธรรมทูตที่ทันสมัยปัจจุบันและควรจัดทำแผ่นซีดี แผ่นพับ ในเรื่องราวเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนา แจกให้กับประชาชนทั่วไป^{๑๒๙}

๕) การเผยแผ่หลักคำสอนที่สำคัญ หรือหลักธรรมในการดำรงชีวิตจะผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ในช่องทาง ต่างๆ เช่น ทางโซเชียลมีเดีย ไลน์ เฟซบุ๊ก และการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงของผู้นำในชุมชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปในชุมชนได้รับทราบข่าวสาร ต่างๆ^{๑๓๐}

๖) ในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์เทคโนโลยี ต่างๆ ที่จำเป็นและทันสมัยรัฐควรให้การสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ให้กับพระธรรมทูตและควรสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆ ของการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต^{๑๓๑}

๗) การใช้สื่อด้านต่างๆ ควรให้ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนามีความรู้ความสามารถในการใช้สื่อและเนื้อหาสาระควรให้ตรงกับวัยของผู้รับฟัง^{๑๓๒}

๘) ควรใช้ระบบโซเชียล เป็นการสนับสนุนในการทำกิจกรรม เช่น ทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก เป็นต้น^{๑๓๓}

^{๑๒๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดิลกวัฒน์, เจ้าคณะตำบล โพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมวิมล, เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์ พระครูพิรุณธรรมสถิตย์, เจ้าอาวาสวัดย่านยาว อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์ นายนิสิต สวัสดิเทพ, นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, (๑๕ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๑๓๑} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๒} สัมภาษณ์ นายธีทัต พิมพา, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ รองอ่วม, นายกเทศมนตรีโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

๙) ประสานงานกับผู้นำในชุมชนให้สนับสนุนในด้านอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ในการอบรม และบรรยายเพื่อให้ทันกับยุคสมัยในปัจจุบัน^{๑๓๔}

๑๐) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในด้านชมรมกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำกิจกรรมและการทำสื่อในการอบรมหรือบรรยายธรรมโดยมีการประชาสัมพันธ์ทางเสียงตามสายและจัดทำแผ่น ดิจิทัลเกี่ยวกับหลักธรรมขอพระพุทธเจ้าเพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีความเข้าใจในหลักธรรมและสะดวกในการใช้สื่อที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น^{๑๓๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแผ่ พบว่าพระธรรมทูตควรมีความรู้ในการใช้อุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยกับยุคปัจจุบันและมีการบูรณาการหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้ากับการใช้สื่อและวัยของผู้ฟังทุกๆสถานที่และโอกาสที่มีการบรรยายธรรม

ด้านขั้นตอนการเผยแผ่

๑) ควรมีการมอบหมายงานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้กับเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสในเขตปกครอง ให้มีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น อ.บ.ต กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูอาจารย์ในโรงเรียน เพื่อให้มีการผลักดันและมีการสนับสนุน โครงการต่างๆ และให้ทำการประเมินผลการทำงานของพระธรรมทูตอย่างต่อเนื่อง^{๑๓๖}

๒) ควรมีการประชุมเพื่อกำหนดแผนงานการทำงานกิจกรรม จากนั้นควรจัดบุคคลากรให้เหมาะสมกับการทำงานของตน และเมื่อกิจกรรมสำเร็จแล้วควรทำการประเมินผลการทำงานทุกครั้งโดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมเป็นผู้ให้ข้อมูลการประเมิน^{๑๓๗}

๓) ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตควรมีการประชุมปรึกษาเพื่อกำหนดแผนงานในการทำงานทุกครั้งเพื่อบอกหมายหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมและควรมีการทำประเมินกิจกรรมด้วย^{๑๓๘}

^{๑๓๔} สัมภาษณ์ นายณรังสี ยังเพ็ง, กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์ นายมานะ แก้ววิเชียร, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมสมาธิวัตร, เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดดิลกวัฒน์, เจ้าคณะตำบล โพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิธรรมวิมล, เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

๔) มีการกำหนดแผนงานในด้านต่างๆ และมอบหมายงานตามความสามารถของแต่ละรูป และควรมีการจัดทำแผนการเรียนการสอนให้ชัดเจนเพื่อสะดวกในการตรวจสอบและจะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป^{๑๓๙}

๕) จัดประชุมเพื่อวางแผนงาน ,กำหนดหน้าที่ตามความถนัด,จัดเตรียมเอกสาร เตรียมอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน คัดเนื้อเรื่องการบรรยายให้มีความครอบคลุมทุกวัยและทุกโอกาส^{๑๔๐}

๖) จัดการประชุมและประสานงานแบบบูรณาการในการประสานงานควรเป็นไปในลักษณะใยแมงมุม โดยขอความร่วมมือผู้นำองค์กรส่วนราชการต่างๆ มาเป็นเครือข่ายในการทำกิจกรรม^{๑๔๑}

๗) การเผยแพร่พระพุทธศาสนาควรมีขั้นตอนการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วย การจัดแผนงาน การจัดบุคลากรในการทำงานอย่างชัดเจนและการประสานงานร่วมจากองค์กรต่างๆ ในเครือข่ายที่ได้ติดต่อไว้^{๑๔๒}

๘) ให้จัดการประชุมในการทำการเผยแพร่ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนำเสนอแผนการทำกิจกรรมไปยังระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เพื่อให้มีการนำเสนอจัดสรรในด้านเวลา สถานที่ และอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะต้องใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา^{๑๔๓}

๙) ขั้นตอนทำกิจกรรม ควรมีการวางแผนงานและกำหนดหน้าที่ของแต่ละบุคคลโดยให้ผู้นำในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ในการบรรยายธรรมเพื่อให้การทำงานสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น^{๑๔๔}

๑๐) มีการกำหนดแผนการทำงานและมีการกำหนดหน้าที่ต่างๆ และมีการประสานงานกับผู้นำในชุมชนให้มีการขับเคลื่อนในการทำกิจกรรมในครั้งนี้ด้วยและให้มีการสนับสนุนในการทำงานของพระธรรมทูต^{๑๔๕}

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ พระครูพิรุณธรรมสถิตย์, เจ้าอาวาสวัดย่านยาว อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ นายนิสิต สวัสดิเทพ, นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ นายอัครชัย ได้ผลธัญญา, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ นายธีทัต พิมพา, ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายวิโรจน์ รองอ่วม, นายกเทศมนตรีโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

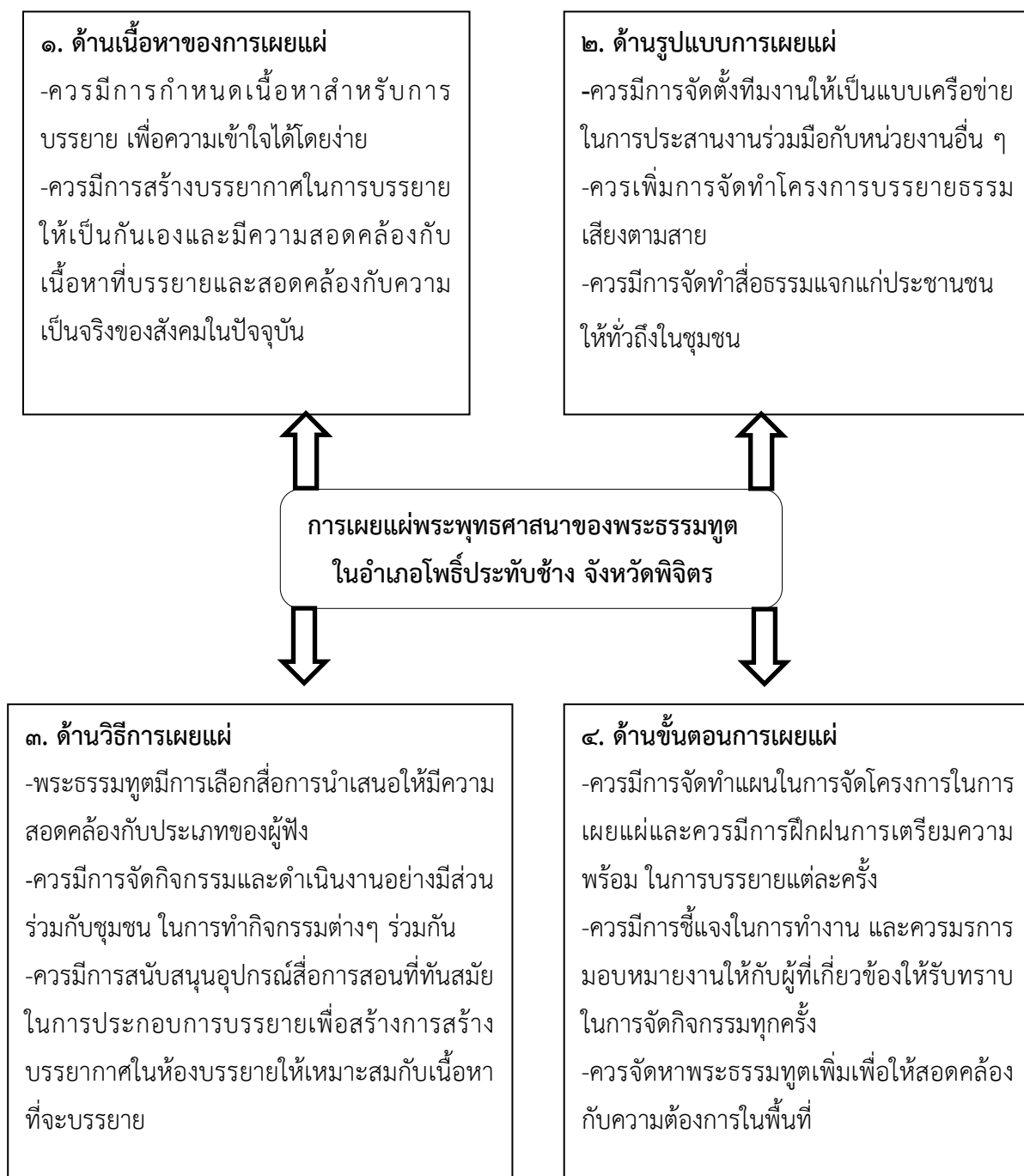
^{๑๔๔} สัมภาษณ์ นายนรสิงห์ ยังเพ็ง, กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ นายมานะ แก้ววิเชียร, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

สรุปได้ว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ พบว่าพระธรรมทูตควรจัดประชุมเพื่อกำหนดแผนงานในการจัดกิจกรรมและกำหนดมอบหมายหน้าที่ในการดำเนินงานให้มีความเหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคลและควรมีการจัดทำประเมินผลหลังการดำเนินกิจกรรมเสร็จทุกครั้ง

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ พบว่า การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

ควรมีการกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริงและควรมีการสร้างบรรยากาศในการบรรยายให้เป็นกันเองและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่บรรยายและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน

๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่

ควรมีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่ายในการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และควรเพิ่มการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและควรมีการจัดทำสื่อธรรมแจกแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน

๓. ด้านวิธีการเผยแพร่

ควรมีการเลือกสื่อการนำเสนอให้มีความสอดคล้องกับประเภทของผู้ฟังและควรมีการจัดกิจกรรมและดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการบรรยายเพื่อสร้างการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย

๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

ควรมีการจัดทำแผนในการจัดโครงการในการเผยแพร่และควรมีการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้งและควรมีการชี้แจงในการทำงาน และควรมีการมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้งและควรจัดหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนทั่วไปในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุน แนวคิดที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ด้านเพศ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย จำนวน ๒๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕๖ รองลงมาเป็นผู้หญิง จำนวน ๑๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔๔ ตามลำดับ

ด้านอายุ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๒๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗๘ รองลงมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๕๑ ถัดมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๑๓ ถัดมาเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๕๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕๗ และสุดท้ายเป็นผู้มีอายุระหว่าง ๒๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๐๒ ตามลำดับ

ด้านวุฒิการศึกษาสามัญ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๑ รองลงมาคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕๒ ถัดมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นประถมศึกษา จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๙๙ ถัดมาเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๙ สุดท้ายคือเป็นผู้มีวุฒิการศึกษาสามัญชั้นอนุปริญญา จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๓๐ ตามลำดับ

ด้านอาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๕๕ รองลงมาเป็นผู้มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗๐ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพชาวนา จำนวน ๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๑๗ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพชาวสวน จำนวน ๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๘๙ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘๖ ถัดมาเป็นผู้มีอาชีพข้าราชการ จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘๔ ตามลำดับ

๒) ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๒.๑ ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, $S.D. = ๐.๔๐๐$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ ($\bar{X} = ๔.๑๔$, $S.D. = ๐.๕๐๙$) ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ($\bar{X} = ๓.๘๓$, $S.D. = ๐.๔๓๗$) ด้านวิธีการเผยแผ่ ($\bar{X} = ๔.๐๕$, $S.D. = ๐.๕๑๖$) และด้านขั้นตอนการเผยแผ่ ($\bar{X} = ๔.๐๕$, $S.D. = ๐.๔๙๐$) ตามลำดับ

๒.๒ ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, $S.D. = ๐.๕๐๙$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๓ ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านรูปแบบการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, $S.D. = ๐.๕๑๖$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๔ ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านวิธีการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๕$, $S.D. = ๐.๔๘๓$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๕ ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ในด้านขั้นตอนการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$, $S.D. = ๐.๔๙๐$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒ เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t - test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

๒) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนทั่วไปที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๓ ผลการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระธรรมทูตเน้นการบรรยายมากกว่าการปฏิบัติจริง ทำให้ไม่เข้าใจในเนื้อหาที่บรรยาย

๒) เนื้อหาที่บรรยายไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

๑) พระธรรมทูตควรสร้างบรรยากาศในการบรรยายให้เป็นกันเองและมีความสอดคล้องกับเนื้อหาที่บรรยายและสอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน

๒) พระธรรมทูตควรกำหนดเนื้อหาสำหรับการบรรยาย เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย และสามารถนำเอาหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริง

ด้านรูปแบบการเผยแพร่

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระธรรมทูตขาดการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียงตามสายและแจกสื่อธรรมแก่ประชาชนให้ทั่วถึงในชุมชน

๒) พระธรรมทูตขาดการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ และอาจเป็นเพราะพระธรรมทูตมีจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานในเชิงรุกได้

๓) พระธรรมทูตไม่มีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

๑) พระธรรมทูตควรมีการจัดตั้งทีมงานให้เป็นแบบเครือข่ายและควรจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัครในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๒) พระธรรมทูตควรกำหนดแผนงานในการประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ

๓) ควรสรรหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานในเชิงรุกให้ครอบคลุมในพื้นที่

ด้านวิธีการเผยแพร่

ปัญหา อุปสรรค

๑) พระธรรมทูตขาดทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงาน

๒) พระธรรมทูตยังขาดการนำอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยมาใช้ในการประกอบการบรรยาย และขาดการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย

๓) พระธรรมทูต ยังขาดทักษะในการจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็นในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

๑) ควรมีการสนับสนุนอุปกรณ์สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการบรรยายเพื่อสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะบรรยาย

๒) ควรมีการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการใช้สื่อเทคโนโลยีประกอบการบรรยาย หรือการปฏิบัติงานต่างๆ ของพระธรรมทูต

๓) และควรมีการจัดอบรมให้พระธรรมทูตสามารถจัดกิจกรรมและดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน

ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

ปัญหา อุปสรรค

- ๑) พระธรรมทูตขาดการชี้แจงในการทำงาน และมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง
- ๒) พระธรรมทูตขาดการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแพร่และขาดการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง
- ๓) พระธรรมทูตในบางพื้นที่เป็นพระสังฆาธิการจึงเป็นเหตุให้การทำหน้าที่ขาดการต่อเนื่องเพราะงานของคณะสงฆ์มีมาก

ข้อเสนอแนะ

- ๑) พระธรรมทูตควรมีการจัดทำแผนในการจัดโครงการเผยแพร่และควรมีการฝึกฝนการเตรียมความพร้อม ในการบรรยายแต่ละครั้ง
- ๒) พระธรรมทูตควรมีการชี้แจงในการทำงาน และควรมีการมอบหมายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องให้รับทราบในการจัดกิจกรรมทุกครั้ง
- ๓) ควรจัดหาพระธรรมทูตเพิ่มเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการในพื้นที่เพื่อการทำหน้าที่ในการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ “การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” โดยภาพรวม

ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๔.๐๘$, $S.D. = ๐.๔๐๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร อยู่ในระดับมากทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผู้เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาเป็นผู้นำศีลธรรมกลับคืนสู่สังคมเพื่อความสงบและความสุขของบุคคลในสังคมทำให้คนในสังคมยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม และควรยึดถือเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาด้านจิตใจ ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างปัญญาให้แก่คนทุกกลุ่มทุกวัย จึงทำให้ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร อยู่ในระดับมาก

ทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิเวกธาราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าครูและนักเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในระดับมากทุกข้อ^{๑๐๗} เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายได้ดังนี้

ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๕๐๙) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูต ได้นำเอาเนื้อหาสาระในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและวิธีการปฏิบัติทางศาสนาออกเผยแผ่สู่ประชาชนทั่วไป เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ดี จึงทำให้ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาจิตต์วัสส์ ธวัชชโย (ทนนาน) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ของพระธรรมทูตนั้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าพระธรรมทูตที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ได้นำเนื้อหาหลักธรรมซึ่งเป็นจุดเด่นจุดแข็งของพระพุทธศาสนาไปสู่เยาวชนในสถานศึกษา^{๑๐๘}

^{๑๐๗} พระครูวิเวกธาราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร), “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^{๑๐๘} พระครูใบฎีกาจิตต์วัสส์ ธวัชชโย (ทนนาน), “ประสิทธิภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสถานศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๔).

ด้านรูปแบบการเผยแพร่

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแพร่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, $S.D. = 0.516$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแพร่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีวิธีการสอนหรือวิธีการถ่ายทอดความรู้ หรือที่เรียกว่า เทคนิคในการสอนการอบรม ในการใช้กลวิธีหรือเทคนิคการสอนได้ดีเป็นอย่างดี ถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใดก็ตาม หากขาดองค์ความรู้ในอุบายการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ จึงทำให้ประชาชนทั่วไปไม่มีความคิดเห็นต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านรูปแบบการเผยแพร่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระณัฐพงษ์ สิริวิโส (ตันศิริ)** ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจากการเทศนานั้นเป็นสิ่งที่พระสงฆ์ควรแสดงเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับฟัง^{๑๐๙}

ด้านวิธีการเผยแพร่

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, $S.D. = 0.483$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแพร่ อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตมีวิธีการใช้จิตวิทยาในการพูดเพื่อโน้มน้าวและชักจูงจิตใจของผู้รับฟังการบรรยายให้อยู่ในอาการที่สงบ มีการจัดทำสื่อในการเผยแพร่ธรรมะด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบการบรรยาย เลือกสื่อการนำเสนอมีความสอดคล้องกับประเภทและวัยของผู้ฟัง วิธีการนำเสนอเข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน มีการอุปกรณ์ใช้สื่อประกอบการเผยแพร่ เช่น รูปภาพ ซีดี เพลง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา จึงทำให้ประชาชนทั่วไปไม่มีความคิดเห็นต่อการ

^{๑๐๙} พระณัฐพงษ์ สิริวิโส (ตันศิริ), “บทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๔).

เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านวิธีการเผยแผ่อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธีรณี ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอ บางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระธรรมทูตด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อศึกษาความคิดเห็นด้านวิธีการ เรียงลำดับได้ดังนี้ ใช้จิตวิทยาในการพูดโน้มน้าวและชักจูงให้อยู่ในอาการที่สงบ จัดทำสื่อ เผยแผ่ธรรมะด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบการบรรยาย เลือกล้อการนำเสนอมีความสอดคล้องกับประเภทของผู้ฟัง วิธีการนำเสนอเข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน ใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ เช่น รูปภาพ ซีดี เพลง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา สร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยาย เช่น ใช้เทคนิคและศิลปะในการพูดที่ดี น่าสนใจ และจูงใจให้ผู้ฟังสนใจ สมาชิกมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการอบรม เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมร่วมกัน เป็นต้น มีการเสริมแรงด้วยการให้รางวัล เช่น การมอบทุนการศึกษาให้แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาธรรมะ^{๑๑๐}

ด้านขั้นตอนการเผยแผ่

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$, S.D. = 0.450) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่อยู่ในระดับมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า พระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร มีการเรียงลำดับขั้นตอนในการจัดทำโครงการต่างๆ เช่น มีการประชุมชี้แจงในการจัดทำแผนงานโครงการและมอบหมายงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และยังมีการจัดเตรียมสถานที่หรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงานหรือจัดเตรียมหาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการบรรยาย และมีการจัดทำแผนการสอนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งมีการฝึกฝนและเตรียมความพร้อม เมื่อจบการบรรยายมีการติดตามสรุปและประเมินผลงานรวมทั้งมีการวิเคราะห์ผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรค มีการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นอยู่เสมอ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการดำเนินงานหรือจัดทำแผนปฏิบัติงานในครั้งต่อไป จึงทำให้ประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับ

^{๑๑๐} พระธีรณี ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ), “บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอ บางแพ จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

งานวิจัยของ **พระมหาธนาชัย ตนต์ิปาโล (แสนณรงค์)** ได้ทำการวิจัย เรื่อง “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)” ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็นโอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไร้สาระและสอน สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนที่น่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ ผู้ที่จะสอน จำแนกพระธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พระองค์ทรงใช้พุทธวิธีในการบริหารที่เยี่ยมยอด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวางแผนประกาศพระศาสนา การจัดการองค์กรให้เป็นระเบียบ การกระจายอำนาจการปกครอง การบริหารบุคคลากรทรงมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ การอำนวยการ การสั่งการในแต่ละครั้งจะทรงใช้แรงจูงใจมิได้บังคับ ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตย ในการกำกับดูแล พระองค์ทรงใช้พระวินัยในการควบคุมดูแลคณะสงฆ์ ทรงสอนวิธีการปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ทำให้ผู้ศึกษารู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ ควรเห็น เมื่อปฏิบัติก็พ้นทุกข์ได้จริง จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน^{๑๑๑}

๕.๒.๒ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อ “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” จำแนกตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนทั่วไปที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรัญรดา กุมรีจิตร** ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร” ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบล ไม่แตกต่างกัน^{๑๑๒}

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนทั่วไป ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตรโดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตนั้นเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ทุกรูปที่ได้อุปสมบทเข้ามาในพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อแนะนำและชี้แนวทางแห่งความสุขแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งแม้จะมีอายุ

^{๑๑๑} พระมหาธนาชัย ตนต์ิปาโล (แสนณรงค์), “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาโร)”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๑๒} วรัญรดา กุมรีจิตร, “การบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอพรานกระต่าย จังหวัด กำแพงเพชร”, *สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (รัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

มากหรือน้อยแตกต่างกันไป แต่บทบาทในฐานะผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ย่อมมีความเสมอเหมือนกัน ดังนั้น สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์” ผลการวิจัยพบว่า ครู และนักเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ครู และนักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ แตกต่างกันในด้านเทคนิควิธีการนำเสนอของพระธรรมทูต^{๑๑๓}

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนทั่วไป ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระคณพศ กิตติสาร (ประกอบเสียง)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าผู้บริหาร พนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการ บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน^{๑๑๔}

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนทั่วไป ที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภโพนธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาทักษิณ อภิบุตโต (บุตรแดง)** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการทุนมนุษย์ ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อการ

^{๑๑๓} พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร), “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๕๕).

^{๑๑๔} พระคณพศ กิตติสาร (ประกอบเสียง), “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

จัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ระยะเวลาปฏิบัติงาน สังกัด พบว่า บุคคลมีเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๑๕}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) ด้านเนื้อหาการเผยแผ่ของพระธรรมทูต หลักธรรมที่จะนำไปบรรยายเผยแผ่ตามสถานศึกษาต่างนั้น ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของเยาวชน เพื่อต้องการรับรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่ ของพระธรรมทูตควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอให้หลากหลายทันสมัยและเป็นที่น่าสนใจของนักเรียนและประชาชนทั่วไป

๓) ด้านวิธีการเผยแผ่ การนำสื่อที่ใช้ในการนำเสนอในช่วงปีที่ผ่านมามีความซ้ำซาก ทั้งในเนื้อหาเนื้อเรื่อง และรูปแบบที่นำเสนอทำให้นักเรียนส่วนมากคาดเดาได้ว่าต้องเป็นอย่างไร ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ควรใช้สื่อหลายประเภทผสมผสานกัน เน้นสื่อที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

๔) ด้านขั้นตอนการเผยแผ่ ควรมีการกำหนดนโยบายขั้นตอนการดำเนินงานของพระธรรมทูตให้มีความชัดเจน และควรมีการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งและอุปสรรค ของการดำเนินงานเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในครั้งต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑) ควรศึกษาวิจัยด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดพิจิตร

๒) ควรศึกษาวิจัยด้านการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดพิจิตร

^{๑๑๕} พระมหาทักษิณ อภิบุตโต, “การจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๓) ควรศึกษาวิจัยด้านการพัฒนารูปแบบการสื่อสารด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตในจังหวัดพิจิตร

๔) ควรศึกษาวิจัยด้านการศึกษาการใช้พลังงานธรรมชาติเชิงพุทธในจังหวัดพิจิตร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการปกครอง. คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๕.

กรมการศาสนา. ระเบียบกองงานพระธรรมทูต. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขานุการ วัดปากน้ำภาษีเจริญ, ๒๕๓๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสนา. ฉบับประมวลผลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

_____. พุทธธรรมฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร : โอเอ็นจี การพิมพ์, ๒๕๔๒ .

_____. งานพระธรรมทูต. ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระโสภณธรรมวาที (บุญมา อาคมบุญโญ). ความรู้พื้นฐานการเทศน์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรณภัณฑ์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๖.

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี). พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระธรรมเจดีย์ (ประกอบ ธรรมเสฐโร). คู่มือพระธรรมทูต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๘.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์. ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาสหัส จิตฺตสาโร. **ธรรมนิเทศ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. **คู่มืออบรมนักเทศน์**. (ขอนแก่น :

หจก. โรงพิมพ์คณานันทวิทยา, ๒๕๔๕).

รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๓๖.

สำนักงานเลขานุการเจ้าคณะจังหวัดพิจิตร. **บัญชีสำรวจวัด ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๙ คณะสงฆ์**

จังหวัดพิจิตร ภาค ๔ หนเหนือ พ.ศ. ๒๕๕๙. ข้อมูลเมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๙.

เสนาะ ผดุงฉัตร. **วาทศาสตร์ศิลปะเพื่อการพูด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ทัศนีย์ เจนวิถีสุข. “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี**

บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ปิ่นนัดดา นพพานวัน. “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”.

วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๕๓๓.

ประสิทธิ์ รวณพิมาย. “บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบแนวคิดโครงการ

พระธรรมทูต สำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัด

ลพบุรี”. **ปริญญามหาบัณฑิต**. สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

พระครูโสภณธรรมวิจารณ์. “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ). “รูปแบบการบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”. **ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการ**

จัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหารัฏฐานันดร เขมปญโญ. “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูญาณเพชรรัตน์ (เทวินทร์ ปิยะทสสี). “ยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเยาวชน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูโสภณธรรมวิจารณ์. “รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในจังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.
- พระคณพศ กิตติสารโร (ประกอบเสียง). “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาทักษิณ อภิปุโต. “การจัดการทุนมนุษย์ขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนคูณ จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระธีรนิติ ธีรธมโม (เฮงประเสริฐ). บทบาทพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช, ๒๕๕๕.
- พระครูวิเวกวราภรณ์ (ประสิทธิ์ ฐานวโร). “บทบาทของพระธรรมทูตที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระวุฒิกรณ์ วุฒิกกรณ (พรมพิมพ์). “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาภุมณี (ประยูร ธมมจิตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วรัญรดา กุมรีจิตร. “การบริหารงานบุคคลของเทศบาลตำบลในเขตอำเภอรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. รัฐศาสตรการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

แม่ชีคมคาย คุ่มพันธ์. “ศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณี พระสุเมธาจารย์ (โรเบิร์ต สุมะโรภิกขุ)”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๓). วารสาร/สื่อตีพิมพ์ :

นันทนา ธรรมบุศย์. ๓๑ กันยายน ๒๕๔๐. “การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน”. **วารสารแนว**.

(๔). บทสัมภาษณ์ :

พระครูวิกรมสมาธิวัตร. เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูปลัดดิลกวัฒน์. เจ้าคณะตำบล โพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูวิสุทธิธรรมวิมล. เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูพิรุณธรรมสถิตย์. เจ้าอาวาสวัดย่านยาว อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๔ มกราคม ๒๕๖๑.

ธีทัต พิมพา. ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

วิโรจน์ ร่องอ่วม. นายกเทศมนตรีโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

นรสิงห์ ยังเพ็ง. กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

นิสิต สวัสดิเทพ. นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑

มานะ แก้ววิเชียร. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

อักรชัย ได้ผลธัญญา. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดพิจิตร, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

Bhikkhu Bodhi. **The Noble Eightfold Path**. kandy : BPS., 1999.

Hertzberg. **Motivation Moral and Money**. New York : Psychology Co, 1968.

Jonh G Hutchinson. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGrawHill, 1967.

Millet. J.D. **Management in the Public Service**. New York : McGraw-Hill Book Company. Inc, 1954.

Walpola Sri Rahula. **What Buddha Tuaght**. 5thed. Bangkok : Haw Trai Foundation, 2009.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๔๕

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ญา ยตติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๐๖๐๖๒๓๖๖/๒๕๖๐

ผศ.ดร.อนุวัต กระสังข์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยตติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

จนส่งตรวจแก้ไขเรียบร้อย
คืนรับคืนในวันพุธ ๑๖

ดร.รัฐพล เย็นใจมา
๒๗.๑๑.๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร.

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยตติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ตรวจแล้ว
พระปลัดระพิน พุทธิสารโร
พระปลัดระพิน พุทธิสารโร ดร.
๒๘, ๓-๐, ๒๕๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ. ดร.

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ญา ยติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๓๐๖๖ ๖๖๖

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร.)

๒๗/๑๑/๖๐

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โทร/แฟกซ์ ๐-๒๘๘๒-๓๑๕๔ ภายใน (๒๑๓๘)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๒๕๕

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ญา ยตติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ อิลาว

27 พ.ย. 2560

ภาคผนวก ข

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย

เรื่อง : การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

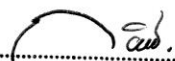
ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๑. เนื้อหาของการเผยแผ่									
๑.๑	พระธรรมทูตมีเนื้อหาสาระที่ บรรยาย สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีแนวคิด ให้หลักธรรมสำหรับการดำรงชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	พระธรรมทูตมีการบรรยายสามารถสร้าง จิตสำนึกให้เป็นคนดีมีคุณธรรม/กระตุ้นให้ เห็นคุณค่าในการทำมาค้า	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๓	พระธรรมทูตบรรยายมีความสอดคล้องกับ แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๔	พระธรรมทูตสามารถให้แนวทางผ่อนคลาย ความเครียดเป็นการแนะวิธีพ้นทุกข์และ สร้างความสุขในการดำเนินชีวิต	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	พระธรรมทูตได้ให้แนวคิดที่ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนิน ชีวิต ไปในทิศทางที่ดีขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่									
๒.๑	พระธรรมทูตมีส่วนร่วมในการจัดตั้งหน่วย อบรมประชาชนประจำตำบล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๒	พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ แผ่นพับ ซีดี	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓	พระธรรมทูตมีการจัดทำโครงการบรรยาย ธรรมเสียงตามสาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๔	พระธรรมทูตมีการอบรมวิทยากรให้เป็น เครือข่าย/จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายที่เป็น อาสาสมัคร	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

 (พระมหาภคญา กิตติโสภณ,ดร.)
 ๒๕๖๓ / พ.ย. / ๒๕

ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๒.๕	พระธรรมทูตมีการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียน ,วัด ,หน่วยงานของภาครัฐและชุมชนในการบรรยายธรรม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านวิธีการเผยแผ่									
๓.๑	พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อเผยแผ่ธรรมะด้วยรูปแบบที่หลากหลาย ประกอบการบรรยาย	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	พระธรรมทูตมีการเลือกสื่อการนำเสนอมีความสอดคล้องกับประเภทของผู้ฟัง วิธีการนำเสนอเข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๓	พระธรรมทูตมีการใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ เช่น รูปภาพ ซีดี เพลง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๔	พระธรรมทูตมีการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยาย เช่น ใช้เทคนิคและศิลปะในการพูดที่ดี น่าสนใจ และจูงใจให้ผู้ฟังสนใจ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	พระธรรมทูตได้มีส่วนร่วมในการอบรม เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมร่วมกัน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแผ่									
๔.๑	พระธรรมทูตมีการจัดประชุมชี้แจงและมอบหมายงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๒	พระธรรมทูตมีการจัดเตรียมสถานที่หรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงาน /จัดหาวัสดุอุปกรณ์ /อื่น ๆ	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๓	พระธรรมทูตมีการจัดทำแผนการสอน (การเผยแผ่) ฝึกฝนและเตรียมความพร้อมเป็นรายครั้ง	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

.....
 (พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.)
 ๒๙ / พ.ย. / ๖๐

ลำดับ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปลผล
๔.๔	พระธรรมทูตมีการจัดการดำเนินการตามแผนงาน / โครงการที่กำหนดไว้	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๕	พระธรรมทูตมีการติดตาม/ประเมินผลการดำเนินงาน จัดการประชุม สรุปผล/วิเคราะห์ผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรค	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

 (พระมหาภุชญา กิตติโสภณ,ดร.)
 ๒๓ / พ.ย / ๖๐

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ
ความเที่ยงตรงแบบสอบถาม (Try Out)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๙๖๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระเมธีธรรมประนาท เจ้าคณะอำเภอเมืองพิจิตร
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยตติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระคุณท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๗๕๙/๑๖๐

๒๓ ธ.ค. ๒๕๖๐

ภาคผนวก ง

ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
เรื่อง การเผยแพร่พระพุทธรูปของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ชื่อ พระครูสมุห์สายัน ยุติโก (จุลปาน)
Case Processing Summary

	N	%
Valid	30	100.0
Cases Excluded ^a	0	.0
Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.892	20

 (พระมหาภคฤชญา กิตติโสภณ,ดร.)
 ๑๐๘ / พ.ย. / ๖๐

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
เนื้อหาของการเผยแพร่ 1	69.33	71.471	.580	.885
เนื้อหาของการเผยแพร่ 2	69.43	74.875	.309	.893
เนื้อหาของการเผยแพร่ 3	69.43	74.806	.314	.893
เนื้อหาของการเผยแพร่ 4	69.60	74.455	.350	.892
เนื้อหาของการเผยแพร่ 5	69.60	70.524	.585	.884
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ 1	69.80	70.441	.633	.883
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ 2	69.90	73.403	.512	.887
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ 3	69.90	74.231	.374	.891
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ 4	69.67	72.713	.444	.889
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ 5	69.53	70.878	.576	.885
ด้านวิธีการเผยแพร่ 1	69.73	71.444	.529	.886
ด้านวิธีการเผยแพร่ 2	69.63	72.033	.530	.886
ด้านวิธีการเผยแพร่ 3	69.73	73.168	.460	.888
ด้านวิธีการเผยแพร่ 4	69.77	70.323	.685	.882
ด้านวิธีการเผยแพร่ 5	69.70	70.562	.675	.882
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ 1	69.87	71.775	.607	.884
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ 2	69.80	70.441	.633	.883
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ 3	69.57	73.840	.473	.888
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ 4	69.70	72.424	.562	.885
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ 5	69.63	75.068	.383	.890

ภาคผนวก จ

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕./๑๐๒๔

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้บันทึกข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวิกรมสมาธิวัตร เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยตติโก รักษาสงฆะจำตวันนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของ
พระคุณท่าน เพื่อการนี้จึงใคร่ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
เชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๐
พระครูวิกรมสมาธิวัตร
เจ้าคณะอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปลัดดิลกวัฒน์ เจ้าคณะตำบลโพธิ์ประทับช้าง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายน ฉายา ยติโก รักษาระจำตวันนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ได้ตรวจและอนุญาต ให้ผลิต เก็บ
พระครูปลัดดิลกวัฒน์
เจ้าอาวาสวัดหนองโพธิ์
เจ้าคณะตำบลโพธิ์ประทับช้าง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิสุทธิธรรมวิมล รองเจ้าคณะตำบลไผ่รอบ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยตติโก รักษาสัจจำตวันนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ให้ความอนุเคราะห์ อนุญาตให้สัมภาษณ์แบบไม่เปิดเผย

พระครูวิสุทธิธรรมวิมล

เจ้าอาวาสวัดหนองหลวง

รองเจ้าคณะตำบลไผ่รอบ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูพิรุณธรรมสถิตย์ เจ้าอาวาสวัดยานนาวา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายน ฉายา ยติโก รหัสนิมิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอฟิโรทัย จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

รับทราบและอนุญาต
พระครูพิรุณธรรมสถิตย์

(เจ้าอาวาสวัดยานนาวา)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ญาณ ยติโก รักษาสถาบันนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติเคราะห้อนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายนิสิต สวัสดิเทพ)
นายอำเภอโพธิ์ประทับช้าง

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายอัครชัย ได้ผลธัญญา ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยติโก รัชสประจําตัวนิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิตหลักสูตรพุทธศาสนาธรรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสนาธรรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายอัครชัย ได้ผลธัญญา)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพิจิตร

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุมัติครุฑให้สิทธิเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายน ฉายา ยตติโก รักษาระจำตวันนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติครุฑให้สิทธิเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายกเทศมนตรีเทศบาลโพธิ์ประทับช้าง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สายัน ฉายา ยุตติโก รหัสนประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
(นางสาว รุ่งโรจน์ งามวงศ์วาน)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน กำนันตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ญา ยติโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง
จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
นางสาว รุ่งโรจน์ พงษ์พงษ์
(กำนันตำบลวังจิก)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๐๒๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายธีทัต พิมพา ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

175
15 ธ.ค. 2561
✓ เป็นบริหารทั่วไป
○ กลุ่มยุทธศาสตร์และเฝ้าระวัง
○ กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

เนื่องด้วย พระครูสมุห์สาธิต ฉายา ยตฺติโก รหฺสประจําตัวนิต ๕๙๐๑๒๐๔๐๑๙
นิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอบางบาล จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

- มอ. มอ. กลุ่มส่งเสริม
ธ.ค. ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

(นายธีทัต พิมพา)
วัฒนธรรมจังหวัดพิจิตร

ภาคผนวก ฉ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต
ในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร มี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) เนื้อหาของการเผยแผ่	จำนวน ๕ ข้อ
๒) รูปแบบการเผยแผ่	จำนวน ๕ ข้อ
๓) วิธีการเผยแผ่	จำนวน ๕ ข้อ
๔) ขั้นตอนการเผยแผ่	จำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๓. แบบสอบถามฉบับนี้ จะใช้สำหรับเก็บข้อมูลตามทัศนะของท่าน โดยผู้ศึกษาจะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๔. กรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ผู้ศึกษาจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับและนำเสนอเป็นภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อสถานภาพของท่านแต่อย่างใด จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่าน ได้กรุณาตอบแบบสอบถามชุดนี้ให้ครบถ้วน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้และขออนุโมทนาขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

พระครูสมุห์สายน ยุติโก (จุลปาน)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความเกี่ยวกับตัวท่าน (กรุณาตอบทุกข้อ)

๑. เพศ

☐ เพศชาย

☐ เพศหญิง

๒. อายุ

☐ ๒๐ ปี

☐ ๒๑ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ - ๕๐ ปี

☐ มากกว่า ๕๐ ปี

๓. วุฒิการศึกษาสามัญ

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย

☐ อนุปริญญา

☐ ปริญญาตรีขึ้นไป

☐ อื่นๆ.....

๔. อาชีพ

☐ ขาวนา

☐ ขาวสวน

☐ รับจ้าง

☐ ค้าขาย

☐ ธุรกิจส่วนตัว

☐ ข้าราชการ

☐ อื่นๆ.....

ส่วนที่ ๒ แบบสอบถามฉบับนี้มุ่งที่จะตรวจสอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร เพื่อแสดงว่า ผู้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคำนึงถึงประโยชน์และความสุขของหมู่ชนทั้งหลาย ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานของเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดย

ระดับ ๕ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับดีมาก

ระดับ ๔ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับดี

ระดับ ๓ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับพอใช้

ระดับ ๒ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ระดับ ๑ หมายถึง การบริหารงานตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในระดับต้องปรับปรุง

เร่งด่วน

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความถี่เห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. เนื้อหาของการเผยแผ่						
๑.๑	พระธรรมทูตมีเนื้อหาสาระที่ บรรยายสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีแนวคิด ให้หลักธรรมสำหรับการดำรงชีวิต					
๑.๒	พระธรรมทูตมีการบรรยายสามารถสร้างจิตสำนึกให้ เป็นคนดีมีคุณธรรม/กระตุ้นให้เห็นคุณค่าในการทำ ความดี					
๑.๓	พระธรรมทูตบรรยายมีความสอดคล้องกับแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา					
๑.๔	พระธรรมทูตสามารถให้แนวทางผ่อนคลายความเครียด เป็นการแนะวิธีพ้นทุกข์และสร้างความสุขใน การดำเนินชีวิต					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความถี่เห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑.๕	พระธรรมทูตได้ให้แนวคิดที่ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต ไปใน ทิศทางที่ดีขึ้น					
๒. ด้านรูปแบบการเผยแผ่						
๒.๑	พระธรรมทูตมีส่วนร่วมในการจัดตั้งหน่วยอบรม ประชาชนประจำตำบล					
๒.๒	พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ แผ่น พับ ซีดี					
๒.๓	พระธรรมทูตมีการจัดทำโครงการบรรยายธรรมเสียง ตามสาย					
๒.๔	พระธรรมทูตมีการอบรมวิทยากรให้เป็นเครือข่าย/จัดตั้ง กลุ่มเครือข่ายที่เป็นอาสาสมัคร					
๒.๕	พระธรรมทูตมีการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียน ,วัด , หน่วยงานของภาครัฐและชุมชน ในการบรรยายธรรม					
๓. ด้านวิธีการเผยแผ่						
๓.๑	พระธรรมทูตมีการจัดทำสื่อเผยแผ่ธรรมะด้วยรูปแบบที่ หลากหลาย ประกอบการบรรยาย					
๓.๒	พระธรรมทูตมีการเลือกสื่อการนำเสนอมีความ สอดคล้องกับประเภทของผู้ฟัง วิธีการนำเสนอเข้าใจ ง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน					
๓.๓	พระธรรมทูตมีการใช้สื่อประกอบการเผยแผ่ เช่น รูปภาพ ซีดี เพลง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม	ระดับความถี่เห็น				
		มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปานกลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๓.๔	พระธรรมทูตมีการสร้างบรรยากาศในห้องบรรยายให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่บรรยาย เช่น ใช้เทคนิคและศิลปะในการพูดที่ดี น่าสนใจ และจูงใจให้ผู้ฟังสนใจ					
๓.๕	พระธรรมทูตได้มีส่วนร่วมในการอบรม เช่น การวางแผน การแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมร่วมกัน					
๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่						
๔.๑	พระธรรมทูตมีการจัดประชุมชี้แจง และมอบหมายงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง					
๔.๒	พระธรรมทูตมีการจัดเตรียมสถานที่หรือประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงาน / จัดหาวัสดุอุปกรณ์ / อื่น ๆ					
๔.๓	พระธรรมทูตมีการจัดทำแผนการสอน (การเผยแพร่) ฝึกฝนและเตรียมความพร้อม เป็นรายครั้ง					
๔.๔	พระธรรมทูตมีการจัดการดำเนินการตามแผนงาน / โครงการที่กำหนดไว้					
๔.๕	พระธรรมทูตมีการติดตาม/ประเมินผลการดำเนินงาน จัดการประชุม สรุปผล/วิเคราะห์ผลสำเร็จและปัญหาอุปสรรค					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การเผยแพร่
พระพุทธรศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑. ๑. ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

๑.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๑.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านเนื้อหาของการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านรูปแบบการเผยแพร่

๒.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านรูปแบบการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๒.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านรูปแบบการเผยแพร่

.....

.....

.....

๓. ด้านวิธีการเผยแพร่

๓.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านวิธีการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๓.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านวิธีการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

๔.๑) ปัญหาอุปสรรค ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

๔.๒) ข้อเสนอแนะ ด้านขั้นตอนการเผยแพร่

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ถูกสัมภาษณ์.....พรรษา/อายุ.....

วุฒิทางการศึกษานักธรรม.....วุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม.....

วุฒิทางการศึกษาสามัญ.....

ตำแหน่งทางการปกครอง.....

ผู้สัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร

๑. แนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ด้านเนื้อหาของการเผยแผ่ เช่น สาระที่อบรม/บรรยายสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน มีแง่คิด
ให้หลักธรรมสำหรับการดำรงชีวิต ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒. แนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ด้านรูปแบบการเผยแพร่ เช่น ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น โรงเรียน ,วัด , องค์กรปกครอง
 ส่วนท้องถิ่นในการบรรยายธรรม ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓. แนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ด้านวิธีการเผยแพร่ เช่น การสื่อต่างๆ หรือเครื่องมือที่ทันสมัย ควรทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔. แนวทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในอำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
ด้านขั้นตอนการเผยแพร่ เช่น วิธีการมอบหมายงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดทำแผนการสอน ควรทำ
 อย่างไร

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา นามสกุล	: พระครูสมุห์স্যัน ยุติโก (จุลปาน)
วัน/เดือน/ปีเกิด	: วันพุธที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
สถานที่เกิด	: ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
การศึกษา	: พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาการจัดการเชิงพุทธ วิชาเอกการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ป.บส. การบริหารกิจการคณะสงฆ์, นักระรรมเอก
อุปสมบท	: เมื่อวันที่ ๒๖ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ วัดวังจิก ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร
เข้าศึกษา	: เมื่อ ๒๐ มิ.ย. พ.ศ. ๒๕๕๙
สำเร็จการศึกษา	: เมื่อ ๓๑ มี.ค. พ.ศ. ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน	: วัดวังจิก ตำบลวังจิก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร